

การพึ่งตนเองในรูปแบบพุทธเกษตรกรรมของชุมชนศาลือโคก
อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์

โดย

นางสาวหทัยรัตน์ ชาญวิการณ

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต
ภาควิชาการพัฒนชุมชน
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2558
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การฟังตนเองในรูปแบบพุทธเกษตรกรรมของชุมชนศาลือโคก
อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์

โดย

นางสาวหทัยรัตน์ ชาญวิการณ

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต
ภาควิชาการพัฒนชุมชน
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2558
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

SELF-SUFFICIENT IN FORM OF BUDDHIST AGRICULTURE IN
SALEE-ASOKE COMMUNITY, PAISALEE, NAKORNSAWAN

BY

MISS HATHAIRAT CHANVIKARN

A MINOR THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF
THE REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF MASTER OF SCIENCE
IN COMMUNITY DEVELOPMENT

DEPARTMENT OF COMMUNITY DEVELOPMENT

FACULTY OF SOCIAL ADMINISTRATION

THAMMASAT UNIVERSITY

ACADEMIC YEAR 2015

COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

สารนิพนธ์

ของ

นางสาวหทัยรัตน์ ชาญวิการณ

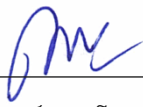
เรื่อง

การพึ่งตนเองในรูปแบบพุทธเกษตรกรรมของชุมชนศาลือโคก
อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์

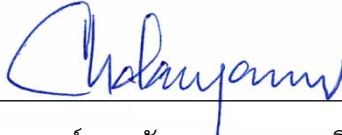
ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต

เมื่อ วันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2559

ประธานกรรมการสอบสารนิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ดร. โกวิท พวงงาม)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

(อาจารย์ ดร. อัจฉรา ชลาชนานาวิน)

คณบดี

(รองศาสตราจารย์ ดร. โกวิท พวงงาม)

หัวข้อสารนิพนธ์	การพึ่งตนเองในรูปแบบพุทธเกษตรกรรมของ ชุมชนศาลือโคก อำเภอโศก จังหัดนครสวรรค์
ชื่อผู้เขียน	นางสาวหทัยรัตน์ ชาญวิการณ
ชื่อปริญญา	พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	การพัฒนาชุมชน สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์	อาจารย์ ดร. อัจฉรา ชลายนนาวิณ
ปีการศึกษา	2558

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง การทำพุทธเกษตรกรรมของชุมชนศาลือโคก อำเภอโศก จังหัดนครสวรรค์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพึ่งตนเองในรูปแบบพุทธเกษตรกรรมของ ชุมชนศาลือโคก โดยใช้แนวคิดพุทธเกษตรกรรมและแนวการพึ่งตนเองในการอธิบาย การศึกษา ในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ มีหน่วยการวิเคราะห์เป็นระดับชุมชน กลุ่มตัวอย่างจึงได้จากการเลือกอย่างเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่า การทำพุทธเกษตรกรรมเป็นการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมในชุมชน และในการดำเนินชีวิต ชุมชนเพาะปลูกพืชผัก ผลไม้ เน้นให้มีบริโภคตลอดทั้งปี อาศัยแรงงานของคนในชุมชนเป็นหลัก

การทำพุทธเกษตรกรรมทำให้ชาวชุมชนศาลือโคกสามารถพึ่งตนเองได้ โดยการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ที่รักษาสมดุลทรัพยากรในชุมชน นำความรู้ภูมิปัญญาของคนในชุมชนมาใช้ มีการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจจนสามารถผลิตปัจจัย 4 ได้ เน้นการผลิตเพื่อบริโภคเป็นหลัก เมื่อเหลือจึงแบ่งปันและจำหน่ายโดยไม่หวังผลกำไรเพื่อนำรายได้มาใช้จ่ายในชุมชน สร้างความสมดุลให้กับทรัพยากรในชุมชน โดยการทำเกษตรแบบผสมผสาน มีการวางแผนในการใช้ทรัพยากร เน้นการรักษาระบบนิเวศ โดยปลูกพืชหลาย ๆ ชนิดผสมผสานกัน มีวิธีการบำรุงรักษาโดยใช้ใส่ปุ๋ย และน้ำหมักชีวภาพที่ชาวชุมชนร่วมกันทำขึ้นทำให้มีทรัพยากรเพียงพอต่อการอุปโภค บริโภคในชุมชน มีจิตใจที่เป็นธรรม นำหลักธรรมเข้ามาขัดเกลา คนในชุมชนรักษาศีล 5 และศีล 8 เป็นอย่างน้อย ปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม สร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน มีวัฒนธรรมร่วมกัน ดำเนินชีวิตภายใต้หลักบุญนิยม และสาธารณโภคีซึ่งของทุกอย่างเป็นส่วนรวม มีกฎระเบียบที่ทุกคนต้องพึงปฏิบัติร่วมกัน มีสุขภาพทางร่างกายและจิตใจที่ดี เนื่องจากบริโภคอาหารที่ผลิตขึ้นเองปราศจากสารเคมี อีกทั้งสามารถผลิตยาที่ทำจากสมุนไพรขึ้นใช้เองเพื่อบรรเทา

อาการเบื้องต้น คนในชุมชนมีความรู้และทักษะรอบด้าน นำศักยภาพที่มีมาถ่ายทอดให้กับคนในชุมชน และภายนอก ตลอดจนในชุมชนมีโรงเรียนสัมมาสิกขาที่สอนในเนื้อหาวิชาการและการปฏิบัติจริง การพึ่งตนเองในรูปแบบพุทธเกษตรกรรมของชุมชนศาลือโคก จึงทำให้คนในชุมชนมีศีลธรรมและดำเนินชีวิตอยู่บนพื้นฐานของความพอเพียง พอประมาณ จนสามารถหลุดพ้นจากปัญหาต่าง ๆ ในสังคมได้อย่างสงบสุข

คำสำคัญ: เกษตรกรรม, การพึ่งตนเอง, พุทธเกษตรกรรม, การพัฒนา, พุทธศาสนา

Minor Thesis Title	SELF-SUFFICIENT IN FORM OF BUDDHIST AGRICULTURE IN SALEE-ASOKE COMMUNITY, PAISALEE, NAKORNSAWAN
Author	MISSHATHAIRAT Chanvikarn
Degree	Master of Science in Community Development
Department/Faculty/University	Community Development Social Administration Thammasat University
Minor Thesis Advisor	Auschala Chalayonnavin, Ph.D.
Academic Year	2015

ABSTRACT

The study of “Self-sufficient in Form of Buddhist Agriculture in Salee- asoke Community, Paisalee, Nakornsawan” has a purpose for learning about the self-sufficient in a form of Buddhist agriculture by Salee-asoke community using Buddhist agriculture theory and self-sufficient theory to describe. It is a quality research. For our unit of analysis is the community scale so we need to carefully select a very specific representative sample. The methodologies of this study are observation and interviewing. The results demonstrate that Buddhist agriculture is when people use Buddhism’s dharma principle as their ways of creating activities in the community and also their ways of living. The community would cultivate the lands so they could have enough provisions for a yearlong using mainly the labor workers.

Buddhist agriculture helps citizen in Salee-asoke community to have their self-sufficient way of life by using the appropriate technology that could still maintain the balance of community’s resources. They could use their own local wisdom and stabilize the economic in the community to the point that they could provide The Four Requisites. They produce just for sufficient consuming and they share when there are any spares left by selling without making profits since the main purpose is just so they could have enough money to spend in the community. They also balance the resources in the community by doing Integrated Farming and

planning before consume any community's resources. They focus on protecting ecosystems by planting integrated crops and nurture all the crops by using only organic fertilizer and enzyme ionic plasma made by people in community, that is why there are enough crops and resources for them to consume in the community. They adopt dharma in Buddhism and use it to refine their people by observing The Five Precepts and The Eight Precepts for the least, practice dharma in order to be elevated, turn their vulgar behavior around, create the good connection in community and share the same culture of living as a meritist by learning to share everything with others and also follow the rules of the community. They are extremely healthy since they are planting their own crops and never use any chemicals to nurture the crops. They could also make herbal medicine for any primary symptoms. People in this community have so much knowledge that they could provide the outsiders with their knowledge as well as insiders. There is Sammasikkha School where they teach their students both in theory and practice. As a result, self-sufficient in form of Buddhist agriculture in Salee-asoke community helps their people to maintain the morals and living their lives in the way of sufficiency till they could distance themselves from any unnecessary troubles and live in the society peacefully.

Keywords: Agriculture, Self-reliance, Buddhist agriculture, development, Buddhism

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความกรุณาช่วยเหลือและการให้ความสนับสนุน ข้อมูลจากท่านสมณะล้อมคม เจ้าโอบวาสวัด คนวัด และชาวชุมชนศาลือโคกทุกท่าน ประการสำคัญ ผู้ศึกษาขอยกย่องท่านสมณะโพธิรักษ์ที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและผู้ก่อตั้งชุมชนอโศก ที่ได้ นำแนวคิดมาเผยแพร่จนมีผู้ที่สนใจและสืบทอดเจตนา เป็นอีกหนึ่งแนวคิด และแนวทางในการดำเนิน ชีวิตเพื่อพัฒนาคนและชุมชนได้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. โกวิท พวงงาม และ อาจารย์ ดร. อัจรา ชลาชนานาวิน ที่ปรึกษาในการทำสารนิพนธ์ในครั้งนี้ ขอขอบพระคุณอาจารย์ธรรรงค์ จันโต ขอขอบคุณ สำหรับคำแนะนำ ข้อเสนอแนะแนวทางในการทำงานในครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ตลอดจน ขอขอบคุณ ศาสตราจารย์ สายันต์ ไพเราะชาญจิตร ที่ทำให้ผู้ศึกษาได้รู้จักกับชุมชนอโศก จนเกิดเป็น การศึกษาในครั้งนี้ ขอขอบคุณคณาจารย์วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง ทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้ผู้ศึกษามีพื้นฐานในการเรียนและในการศึกษาในครั้งนี้

การศึกษาในครั้งนี้ได้รับการสนับสนุน และความเมตตาเป็นอย่างดีจากพี่ ๆ ที่ทำงาน ที่คอยให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา ตลอดจนให้กำลังใจในครั้งนี้ ซึ่งผู้ศึกษามีความซาบซึ้งใจเป็น อย่างยิ่งในน้ำใจที่มีให้ และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ภาควิชาพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นอย่างยิ่งที่คอยดูแล ประสานงานตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงเสร็จสิ้น กระบวนการในการศึกษา

ขอบคุณพี่ ๆ พัฒนาชุมชน รุ่น 9 ทุกคน ที่ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมา และร่วมฟันฝ่าอุปสรรค ต่าง ๆ มาด้วยกัน ขอขอบคุณเพื่อน ๆ ทั้งที่กำลังเพเซอร์ และเพื่อน ๆ จาก มธ. ศูนย์ลำปาง สำหรับกำลังใจ ความห่วงใยถามไถ่

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณครอบครัวที่สอนให้รักดี ขอขอบคุณที่อยู่เคียงข้าง สนับสนุน คอยให้กำลังใจ ขอขอบคุณในความรักที่มีให้เสมอมาจนสามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้ด้วยดี

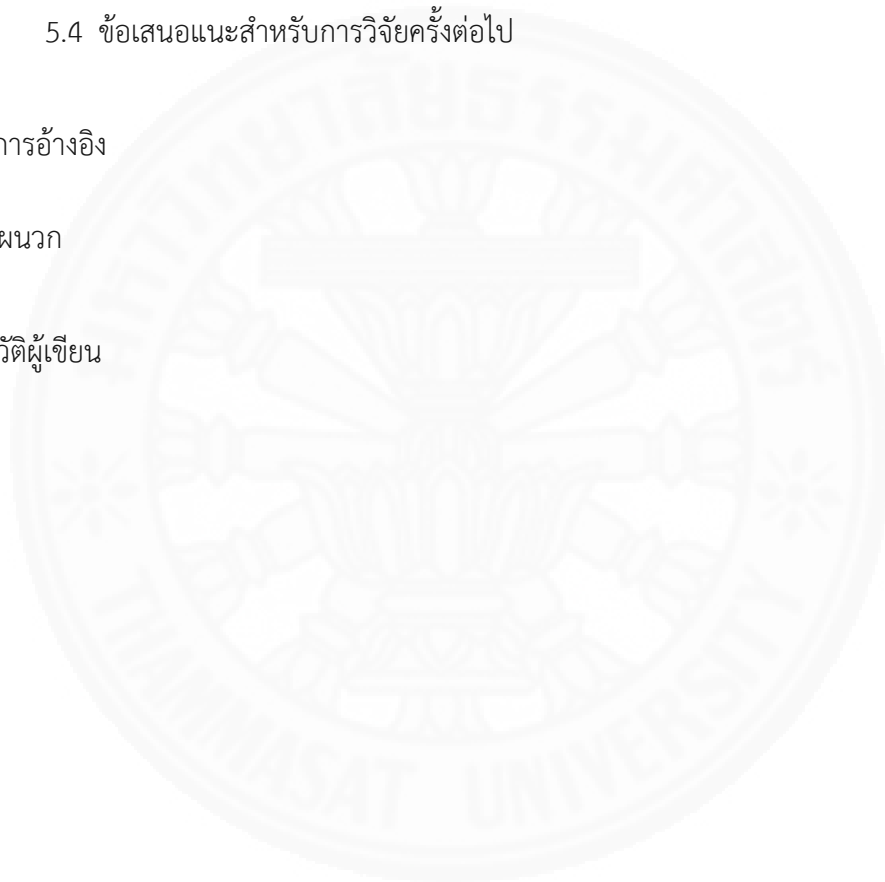
นางสาวหทัยรัตน์ ชาญวิการณ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(4)
สารบัญภาพ	(8)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา	1
1.2 วัตถุประสงค์	4
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	4
1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา	4
1.3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่	4
1.3.3 ขอบเขตด้านประชากร	5
1.4 ประโยชน์ที่ได้รับ	5
1.5 นิยามปฏิบัติการ	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 แนวคิดพุทธเกษตรกรรม	7
2.2 แนวคิดการพึ่งตนเอง	10
2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	16
2.4 กรอบแนวคิดในการศึกษา	19

บทที่ 3 ระเบียบการวิจัย	21
3.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษา	21
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	22
3.3 ขั้นตอนในการศึกษา	23
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	23
บทที่ 4 ผลการศึกษา	24
4.1 โครงสร้างพื้นฐานชุมชนศาลือโคก	24
4.1.1 ความเป็นมาของชุมชนศาลือโคก	24
4.1.2 ลักษณะทางกายภาพ	25
4.1.3 สมาชิกในชุมชน	26
4.1.4 การเข้ามาเป็นสมาชิกของชุมชน	26
4.1.5 วิถีชีวิตของสมาชิก	27
4.1.6 วิธีการดำเนินชีวิตของชาวชุมชนศาลือโคก	28
4.1.7 หลักเกณฑ์การเข้าเป็นสมาชิกชุมชน	32
4.1.8 การบริหารจัดการของชุมชน	33
4.2 รูปแบบการทำเกษตรกรรมในชุมชนศาลือโคก	34
4.2.1 การทำเกษตรกรรม	35
4.2.1.1 การทำนา	35
4.2.1.2 การปลูกพืชผักและสมุนไพร	36
4.2.2 การแปรรูปผลผลิตทางเกษตร	37
4.2.2.1 การแปรรูปสมุนไพร	37
4.2.2.2 การผลิตปุ๋ยชีวภาพ	38
4.2.3 การดำเนินธุรกิจชุมชน	39
4.3 การพึ่งตนเองในรูปแบบพุทธเกษตรกรรมของชุมชนศาลือโคก	43
4.3.1 การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม	43
4.3.2 การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ	45
4.3.3 การสร้างความสมดุลให้กับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	46
4.3.4 การมีจิตใจที่เป็นธรรม	47

	(8)
4.3.5 การมีความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน	48
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษา อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ	50
5.1 สรุปผลการศึกษา	50
5.2 อภิปรายผลการศึกษา	52
5.3 ข้อเสนอแนะ	56
5.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	56
รายการอ้างอิง	57
ภาคผนวก	58
ประวัติผู้เขียน	61

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
5.1 รูปแบบพุทธเกษตรกรรมเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนศาลือโคก	54

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา

ในอดีต ประเทศไทยนับว่าเป็นประเทศที่พร้อมและเต็มไปด้วยทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ มีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย การดำเนินชีวิตของคนมีลักษณะที่เรียบง่าย แบ่งปัน พึ่งพา อาศัยกัน มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและช่วยขัดเกลาคนในสังคม มีครอบครัวและชุมชน ที่เอื้ออาทรต่อกัน ความสัมพันธ์ของคนในสังคมเป็นแบบเครือญาติ มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยสอนให้ละความโลภ ความโกรธ ความหลง นอกจากนั้นวัดยังเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านให้ใช้ข้าวของเครื่องใช้ร่วมกันทำให้เกิดความประหยัด ฉะนั้นวัดและธรรมะเป็นปัจจัยสำคัญทางเศรษฐกิจเพราะช่วยให้ลดรายจ่าย สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติดำรงชีวิตอยู่บนพื้นฐานของเกษตรกรรมเพื่อเลี้ยงชีพเป็นหลัก มีการแลกเปลี่ยนแบ่งปัน ผลผลิตซึ่งกันและกัน มีการทำเกษตรเพื่อกินเพื่ออยู่ การทำเกษตรเพื่ออยู่จะกำหนดแบบแผนของเกษตรกรรมคือ อะไรที่จำเป็นแก่การกินการอยู่ก็ต้องทำขึ้น ทั้งปลูกข้าว ปลูกผัก ปลูกผลไม้ เลี้ยงสัตว์ การทำเกษตรแบบทำกินเองใช้เองทำให้พอประมาณ ไม่โลภมาก และการปลูกพืชหลายชนิดที่ปะปนกันไปซึ่งเป็นการช่วยกำจัดวัชพืช ไม่มีการนำปุ๋ย หรือยาฆ่าแมลงเข้ามาใช้ มีวิถีการดำเนินชีวิตที่พึ่งพาตนเองได้ทั้งในระดับตนเอง ครอบครัวและประเทศ (ประเวศ วะสี, 2530, น. 8)

สภาพการพึ่งตนเองของสังคมไทยเริ่มสลายตัวลงหลังปี พ.ศ. 2498 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศไทยเริ่มทำสนธิสัญญาเบาริ่งกับประเทศอังกฤษ โดยประเทศไทยเริ่มมีการพัฒนาเพื่อให้ทัดเทียมกับประเทศในฝั่งตะวันตก ที่มุ่งเน้นการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เปิดการค้าไปยังต่างประเทศและส่งออกผลผลิตทางเกษตรไปยังประเทศต่าง ๆ เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับประเทศ เน้นการลงทุนปรับโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อให้ประเทศเป็นประเทศอุตสาหกรรม ใช้แหล่งเงินทุนจากแหล่งเงินกู้ต่างประเทศ ชำระหนี้ด้วยการส่งออกสินค้าเกษตร ขยายพื้นที่ในการผลิตพืชและสัตว์เศรษฐกิจ แต่ก็ต้องยอมรับว่าการพัฒนาเช่นนี้ ก็นำความเจริญก้าวหน้ามาสู่ประเทศเป็นอย่างมาก ทั้งเส้นทางคมนาคม ที่คนไปมาหาสู่กันได้อย่างสะดวกสบายมากขึ้น เทคโนโลยีที่ทันสมัยขึ้น ผู้คนสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูล รับและส่งข้อมูลกันได้อย่างรวดเร็ว แต่บนความทันสมัยและความเจริญนั้น นำมาสู่การเปลี่ยนแปลง การพัฒนาไม่ได้กระจายถึงมือประชาชนอย่างทั่วถึง การพัฒนาที่ผ่านมานั้น ล้วนเป็นการพัฒนาในรูปแบบทุนนิยม สังคมนิยม โดยไม่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน ดังนั้น ผลจากการพัฒนาทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างหนักและฟุ่มเฟือย มีการผลิตแบบอุตสาหกรรมที่แตกต่างจากอดีต การพัฒนานั้นเพิ่มช่องว่างทางรายได้ของเกษตรกรในชนบทเพิ่มมากขึ้น วิถีการดำเนิน

ชีวิตของผู้คน เริ่มเปลี่ยนไป อยู่กันอย่างเห็นแก่ตัวเอาเปรียบกัน เกิดการแย่งชิงทรัพยากร บริโภควัตถุนิยม และพึ่งพาตนเองไม่ได้ ทรัพยากรเริ่มหมดไปเกิดการทำลายธรรมชาติลูก้าพื้นที่ วิถีชีวิตของผู้คน ใช้ชีวิตฟุ้งเฟ้อ มีความหวังกับการเสียดวง เล่นหวย พุทธศาสนากลายเป็นพุทธประเพณี ไสยศาสตร์ รายจ่ายเริ่มสูงขึ้น ส่งผลให้เกิดการกู้เงินทั้งในและนอกระบบ และการแก้ไขปัญหาของประเทศไทย ที่ผ่านมาเป็น การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้ามุ่งแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ โครงสร้างของสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม สำหรับด้านเกษตรกรรมถูกกระทบจากนโยบาย ของรัฐที่ทำให้การทำเกษตรถูกปรับเปลี่ยน จากที่ประชาชนทำเพื่อกินเพื่ออยู่โดยพึ่งตนเองได้ เป็นการทำให้หวังความมั่งคั่ง ร่ำรวย จึงเกิดผลกระทบที่ตามมาคือ เมื่อเกษตรกรต้องการเพิ่มผลผลิตทำให้ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีที่มีราคาสูง ทั้งปุ๋ยเคมี ยากำจัดศัตรูพืช เครื่องจักร สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุทำให้การลงทุนในการผลิตมีราคาสูงขึ้น และเมื่อผลผลิตเกินความต้องการของตลาดทำให้ราคา สินค้าเกษตรราคาตกต่ำจนเกษตรกรต้องประสบกับปัญหาหนี้สินตามมา (พรเพ็ญ ทับเปลี่ยน, 2540, น. 10) ท่ามกลางปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรกรรมของเกษตรกรไทยได้มีนักวิชาการ นักวิจัย ตลอดจนเกษตรกรได้คิดค้นและนำการทำเกษตรในรูปแบบต่าง ๆ เข้ามาปรับใช้กับการทำเกษตร ทั้งรูปแบบการทำเกษตรอินทรีย์ รูปแบบเกษตรกรรมธรรมชาติ รูปแบบเศรษฐกิจพอเพียง รูปแบบการทำเกษตรต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีเป้าหมายและแนวทางเดียวกันคือ นำวัฒนธรรมพื้นฐานดั้งเดิมของคนไทย มาปรับใช้ หันกลับมาผลิตเพื่อบริโภคกันเอง พออยู่พอกิน แบ่งปันเหลือจึงส่งขาย ลดการใช้สารเคมี นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้ แต่ในขณะเดียวกันได้มีรูปแบบการทำเกษตร แบบพุทธเกษตรกรรม เข้ามาช่วยเกษตรกรในการทำเกษตรโดยมีเป้าหมายและแนวทางเดียวกันกับรูปแบบการทำเกษตร ข้างต้นแต่มีความแตกต่างคือ รูปแบบการทำพุทธเกษตรกรรมนำพุทธศาสนา เข้ามาช่วยพัฒนาการทำเกษตร พัฒนาจิตใจ ความคิดของเกษตรกรให้มีความเอื้ออาทร ไม่เบียดเบียนตนเองและสิ่งแวดล้อม

พุทธเกษตรกรรม เป็นการทำการเกษตรที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทย เน้นการพึ่งพาตนเองได้ ระบบการผลิตเป็นเพื่อยังชีพเหลือจึงแบ่งปัน มีระบบการค้าขายที่เป็นธรรมทำให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตดีขึ้นตลอดจนมีการลดใช้สารเคมีต่าง ๆ ทำให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้นด้วย ระบบการผลิตดังกล่าวเน้นว่าเป็นหัวใจสำคัญที่มีอยู่ในพุทธศาสนา เป็นการผลิตแบบยังชีพไม่มุ่งหวังกำไรที่เป็นวัตถุ ซึ่งในปัจจุบัน การทำการเกษตรในประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นการผลิตแบบอุตสาหกรรมปลูกพืชเศรษฐกิจมากขึ้น เพาะปลูกผิดฤดูเกิดการแย่งชิงทรัพยากรน้ำ ปลูกพืชเหมือนกันเกือบทั้งประเทศทำให้ราคาตกต่ำ ผลผลิตล้นตลาด ฉะนั้นหากทุกคนนำพุทธเกษตรกรรมไปปรับใช้กับระบบการผลิตก็จะช่วยสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ ส่งผลดีทั้งระบบนิเวศและตัวเกษตรกร ช่วยให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น ในสังคมไทย มีหลายชุมชนที่นำแนวคิดพุทธเกษตรกรรมมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้รอดพ้นจากปัญหาและวิกฤตเศรษฐกิจ สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข อยู่บนพื้นฐานของความพอเพียง และเพียงพอพึ่งพากันเองโดยใช้ปัจจัยภายในชุมชนที่ทุกคนร่วมกันสร้าง ร่วมกันผลิต และร่วมกันใช้

ไม่มีผู้ใด เป็นเจ้าของ ของทุกอย่าง เป็นของส่วนรวม และในปัจจุบันสังคมไทยได้มีหลายชุมชนที่นำรูปแบบ พุทธเกษตรกรรมมาปรับใช้ในการทำเกษตรกรรม ชุมชนอโศกเป็นชุมชนแรกที่ได้นำรูปแบบพุทธเกษตรกรรมมาใช้ ชุมชนชาวอโศกถูกจัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2517 ก่อตั้งโดยการรวมตัวของ ผู้ปฏิบัติธรรมตามหลักศาสนาพุทธตาม แนวทางของสมณะโพธิรักษ์ ชาวอโศกเริ่มต้นด้วยการที่ ผู้ปฏิบัติธรรมมีแนวความคิดที่จะทุ่มเทชีวิตให้กับการปฏิบัติธรรมอย่างจริงจัง ปัจจุบันชาวอโศกกระจายตัวอยู่ทั่วประเทศ 9 แห่ง ได้แก่ พุทธสถานสันตอโศก กรุงเทพฯ พุทธสถานปฐมอโศก จ.นครปฐม พุทธสถานศิระอโศก จ.ศรีสะเกษ พุทธสถานศาลืออโศก จ.นครสวรรค์ พุทธสถาน สีมอโศก จ.นครราชสีมา พุทธสถานราชธานีอโศก จ.อุบลราชธานี พุทธสถานภูผาฟ้าน้ำ จ.เชียงใหม่ สังฆสถานทักษิณอโศก จ.ตรัง สังฆสถานหินผาฟ้าน้ำ จ.ชัยภูมิ ชุมชนชาวอโศกเป็นชุมชนที่ถือได้ว่า มีวิถีชีวิต ความเชื่อ และแนวปฏิบัติแตกต่างจากบุคคลทั่วไปในสังคมไทยที่มีชีวิตอยู่อย่างสบาย ๆ ไม่จำกัดและไม่เข้มงวดกับตนเอง ซึ่งชาวอโศกมีหลักการของตนว่า ละอบายมุข ถือศีล 5 และศีล 8 อย่างเคร่งครัด และรับประทานอาหารมังสวิรัต ชุมชนอโศกเป็นชุมชนที่นำหลักคำสอนจากศาสนาใช้ในการอยู่ร่วมกันของคน นำภูมิปัญญา วัฒนธรรม รากเหง้าดั้งเดิมของคนไทยมาปรับใช้กับสถานการณ์ในสังคม มีการแบ่งปันทรัพยากรกันใช้ ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเรียบง่าย พี่พากันเองได้ในชุมชน ชุมชนศาลืออโศก อำเภอลำลูกเกด จังหวัดนครสวรรค์ เป็นชุมชนหนึ่งในชุมชนอโศก มีการก่อตั้ง มายาวนานถึง 22 ปี เป็นชุมชนในยุคต้น ๆ ของกลุ่มสันตอโศก และได้รับการยอมรับว่าเป็นชุมชนที่มีการทำพุทธเกษตรที่ได้ผล มีความโดดเด่นจากชุมชนอโศกอื่น ๆ คือ การดำรงชีพด้วยการยึดหลักเกษตรแบบพอเพียง มีการนำหลักพุทธศาสนาใช้ในการทำเกษตรกรรม สมาชิกในชุมชนร่วมกันทำกิจกรรม ทำนา ปลูกพืชผัก ผลไม้ สมุนไพร ไร่เพื่อบริโภค มีการทำเกษตรหมุนเวียนไปแต่ละฤดู เพื่อให้ได้ผลผลิตที่สอดคล้องกับฤดูกาล ผลผลิตที่ได้ล้วนปราศจากสารเคมี นอกจากพืชผักที่สมาชิกในชุมชนร่วมกันปลูกและดูแลแล้ว ยังมีพืชผักที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติที่สามารถเก็บผลผลิตได้ตลอดทั้งปี

ชุมชนศาลืออโศกถูกก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2519 มีขนาดเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 80 ไร่ เกิดจากบุคคลจำนวนหนึ่งที่มีความเชื่อมั่นและศรัทธาในแนวทางของสมณะโพธิรักษ์ จึงรวมตัวกันก่อตั้ง พุทธสถาน บ้าน และโรงเรียนสัมมาสิกขาขึ้นรวมอยู่ด้วยกันในชุมชน มีกิจกรรมที่ทำร่วมกันมากมาย ทั้งการทำนา ปลูกพืชผัก การทำยาสมุนไพร ผลผลิตที่ได้มาก็นำมารวมกันไว้ที่ส่วนกลางร่วมกันกินร่วมกันใช้ มีการจัดสรร แบ่งปันและดูแลกันเอง มีร้านค้าสวัสดิการชุมชนเพื่อนำผลผลิตมาจำหน่าย หากเหลือก็จะแบ่งปันให้กับชุมชนอโศกอื่น ๆ มีการดำเนินชีวิตเหมือนกับชาวชุมชนอโศกอื่น ๆ (วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ, 2539, น. 58) จะเห็นได้ว่าชุมชนศาลืออโศกให้ความสำคัญกับการพึ่งตนเอง เป็นหลัก การดำเนินชีวิตของชาวศาลืออโศกจึงดำเนินชีวิตอยู่บนพื้นฐานความพอเพียง เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจขึ้นชุมชนศาลืออโศกได้แสดงศักยภาพให้กับสังคมภายนอกได้เห็นว่าสามารถพึ่งตนเองได้โดยไม่ได้รับผลกระทบใด ๆ และถูกกล่าวถึงเป็นอย่างมากในช่วงที่เกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจเมื่อ พ.ศ. 2540 เป็นต้น

มาจนถึงปัจจุบัน เพราะขณะที่สังคมภายนอกได้รับผลกระทบจากวิกฤตต่าง ๆ แต่ชุมชน ศาลือโศก สามารถรับมือได้อย่างไม่เดือดร้อน โดยชุมชนมีปัจจัยสี่ที่เพียงพอในการดำรงชีวิต ความสำคัญสูงสุดของชาวศาลือโศกไม่ได้อยู่ที่การกินมั่งสรวีรติ แต่อยู่ที่การสร้างชุมชนที่มีศีล เป็นระบบชีวิตให้มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ไม่กดขี่ขูดรีด ไม่ทำโดยหวังกำไรแต่แบ่งปันกันด้วย บุญนิยม และชุมชนศาลือโศกเป็นที่ยอมรับกับสังคมมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องของการทำเกษตร ที่ไร้สารพิษ สร้างรูปธรรมของพุทธเกษตรแบบพึ่งตนเองให้เกิดจริง ถือว่าเป็นทางเลือกใหม่ของ ระบบเศรษฐกิจและการผลิตเพื่อการพึ่งตนเองเกือบทุกด้าน ผลสำเร็จที่ผ่านมาได้ขยายเครือข่าย อย่างกว้างขวาง จนกล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในการทำเกษตรกรรมในปัจจุบัน (วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ, 2537, น. 29)

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงการพึ่งตนเองในรูปแบบพุทธเกษตรกรรมของชุมชนศาลือโศก ซึ่งผู้ศึกษาคาดว่า การศึกษาในครั้งนี้เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะนำมาปรับประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ปัจจุบันที่มีการแข่งขันกันสูงทั้งการแย่งชิงทรัพยากรเพื่อนำไปปลูกพืชเศรษฐกิจ การนำเทคโนโลยีที่ทำลายระบบนิเวศมาใช้กับระบบการเกษตร และสถานการณ์ภัยแล้งที่ประเทศไทยกำลังเผชิญ รูปแบบพุทธเกษตรกรรมจะเชื่อมโยงระหว่างชีวิตกับธรรมชาติ การนำรูปแบบพุทธเกษตรกรรมไปปรับใช้ในการทำเกษตรจะทำให้เกษตรกรปรับความคิดเพราะมีการนำหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาเข้ามาขัดเกลาให้รู้จักประมาณตน

1.2 วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการพึ่งตนเองในรูปแบบพุทธเกษตรกรรมของชุมชนศาลือโศก

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาเรื่อง “การพึ่งตนเองในรูปแบบพุทธเกษตรกรรมของชุมชนศาลือโศก” ผู้ศึกษาได้มุ่งเน้นในการศึกษาการพึ่งตนเองของชุมชนศาลือโศก ทั้ง 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ และด้านสังคม

1.3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษานี้มุ่งศึกษาการทำเกษตรกรรมในชุมชนศาลือโศก จังหวัดนครสวรรค์ ชุมชนศาลือโศกประกอบด้วยพุทธสถาน หมู่บ้าน พื้นที่เกษตรกรรม มีกิจกรรมที่ชาวศาลือโศก ทำร่วมกัน เช่น การทำนา ทำสวน การแปรรูปอาหาร และการผลิตยาสมุนไพร อีกทั้งยังมีร้านใจฟ้า ที่ขายสินค้าที่ผลิตจากชุมชนศาลือโศก มีพื้นที่รวมกว่า 77 ไร่ แบ่งเป็น พุทธสถาน มีเนื้อที่ประมาณ 4 ไร่ เป็นพื้นที่

สำหรับนักบวชชายและหญิง หมู่บ้านพุทธธรรมหรือพื้นที่ของฆราวาส มีเนื้อที่ประมาณ 20 ไร่ แบ่งเป็น ศาลาฟังธรรมและฐานต่าง ๆ และมีพื้นที่บริเวณรอบ ๆ อีก 53 ไร่ เป็นพื้นที่สำหรับ ทำเกษตรและมีสระน้ำขนาดใหญ่ ชุมชนศาลิโศกนับว่าเป็นชุมชนที่ได้รับการยอมรับ ในระดับหนึ่งจากสังคมภายนอกกว่าเป็นชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ด้วยทรัพยากรในชุมชน มีกระบวนการทำงานและการจัดการที่รอบด้านหลากหลาย ตลอดจนมีผู้มาศึกษาทำงานอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้ศึกษาเห็นว่าชุมชนศาลิโศกควรค่าแก่การศึกษา

1.3.3 ขอบเขตด้านประชากร

การศึกษานี้มุ่งเน้นการศึกษาคนที่อยู่ในอยู่ในชุมชนศาลิโศก ดำเนินชีวิตตามหลักธรรมคำสอนของชุมชน เป็นบุคคลที่ทำการเกษตรตั้งแต่ขั้นตอนแรกของการทำเกษตรจนถึงการเก็บเกี่ยวและบริโภค ซึ่งประกอบไปด้วย สมณะ คนวัด และเยาวชนในโรงเรียน

1.4 ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงการพึ่งตนเองในรูปแบบพุทธเกษตรกรรมของชุมชนศาลิโศก
2. เพื่อนำข้อมูลมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพชุมชนอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการพึ่งตนเอง

1.5 นิยามปฏิบัติการ

ชาวศาลิโศก หมายถึง คนที่ดำเนินชีวิตอยู่ในชุมชนศาลิโศก อยู่ภายใต้แนวคิดหลักคำสอน ทางศาสนา และใช้หลักคำสอนในการดำรงชีวิต โดยการถือศีล 5 และศีล 8 กินมังสวิรัต ละอบายมุข

ชุมชนศาลิโศก หมายถึง พื้นที่ที่ชาวโศกมาดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกัน ในชุมชนประกอบไปด้วย วัด โรงเรียน บ้าน และยังมีพื้นที่สาธารณะอย่างไร้ นานา เป็นพื้นที่ที่คนในชุมชนใช้ร่วมกัน ในการกิจกรรมในแต่ละวัน และเป็นพื้นที่ในการทำเกษตรของคนในชุมชน

พุทธเกษตรกรรม หมายถึง การทำเกษตรที่ชาวศาลิโศกปฏิบัติกัน เป็นการทำเกษตรในชีวิตประจำวัน ทำเกษตรเพื่อตอบสนองต่อการอุปโภคและบริโภคภายในชุมชน เป็นการทำเกษตรกรรมโดยนำหลักธรรม เทคโนโลยี นิเวศวิทยาที่เน้นความสมดุลของธรรมชาติ เศรษฐกิจชุมชน และวัฒนธรรมมาเชื่อมโยงกัน และมีการมุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านจิตใจเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเอง

กระบวนการพึ่งตนเอง หมายถึง การทำพุทธเกษตรกรรมของชุมชน เพื่อทำให้เกิดการพึ่งตนเองใน คือ การพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี ใช้เครื่องใช้ขนาดเล็กที่ไม่กระทบกับสิ่งแวดล้อม

การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ มีอาชีพและรายได้ที่มั่นคง การพึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ มีทรัพยากรที่เพียงพอต่อการอุปโภค บริโภคของคนในชุมชน การพึ่งตนเองทางจิตใจ มีจิตใจที่เข้มแข็ง และการพึ่งตนเองทางสังคมในชุมชน ทุกคนในชุมชนร่วมกันปฏิบัติตามกฎระเบียบ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง รูปแบบพุทธเกษตรกรรมเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนศาลือโคก ผู้ศึกษาได้นำแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาดังนี้ คือ

2.1 แนวคิดพุทธเกษตรกรรม

พุทธเกษตรกรรมเป็นการทำเกษตรที่มีกระบวนการผลิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ รักษาสมดุลสิ่งแวดล้อม ตลอดจนเป็นการทำเกษตรที่เน้นเพื่อยังชีพ ได้มีผู้กล่าวถึงพุทธเกษตรกรรมไว้ ดังนี้

พระไพศาล วิสาโล (2536, น. 172-176) ได้กล่าวไว้ว่า พุทธเกษตรกรรมเป็นแนวทางเกษตรกรรมที่เน้นการผลิตเพื่อบริโภคเป็นหลัก โดยอาศัยความสมดุลของธรรมชาติเป็นพื้นฐาน ซึ่งพุทธเกษตรกรรมประกอบด้วยองค์คุณ 2 ประการ คือ ทักษะคิดและเทคนิควิธี ทั้งสองนี้ต้องควบคู่ กันไป หากขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไปย่อมไม่อาจเป็นพุทธเกษตรกรรมได้ แม้เกษตรกรรมจะเห็นคุณค่า ทางด้านจิตใจ แต่หากยังทำเกษตรโดยใช้เทคโนโลยีซึ่งทำลายสมดุลธรรมชาติและทำให้ต้องพึ่งพิงตลาดทั้งในด้านการผลิตและการบริโภคจนต้องเป็นหนี้สิน เกษตรกรรมก็ไม่สามารถเรียกว่า พุทธเกษตรกรรม ในทำนองเดียวกันการทำเกษตรผสมผสาน เกษตรอินทรีย์ หรือเกษตรธรรมชาติ หากยังมีทัศนคติแบบวัตถุนิยม หรือต้องการความร่ำรวยแต่ฝ่ายเดียวก็ไม่อาจเป็นพุทธเกษตรกรรมได้ พุทธเกษตรยังต้องให้ความสำคัญกับหลัก 4 ประการ คือ ไม่ไถพรวน ไม่ใส่ปุ๋ย ไม่กำจัดวัชพืช และไม่ใช้สารเคมี และต้องมีทัศนคติที่ ไม่โลภด้วย

พุทธเกษตรกรรมสามารถเกิดขึ้นได้ถ้าทุก ๆ คนในชุมชนร่วมแรงร่วมใจ ร่วมกันจัดสรรพื้นที่พระบวรนิเวศน์ของชุมชนให้เกิดความสมดุลกับธรรมชาติอยู่ตลอดเวลา การจะพัฒนาตนเองและชุมชนขึ้นได้นั้นต้องมีความเชื่อมั่นในพลังของตนเอง พลังเกิดขึ้นได้ถ้าทุกคนรวมกลุ่มกันโดยมีชุมชนเป็นหลักในการยึดเหนี่ยวทุกคนไว้ด้วยกัน พุทธเกษตรกรรมมีศักยภาพที่จะทำให้ชุมชนตั้งมั่น มีโภคทรัพย์พอที่จะพัฒนาสภาพทางกายภาพให้ดีขึ้น มีเทคโนโลยีและวิทยาการที่เป็นของตัวเองโดยอาศัยภูมิปัญญาเดิมเป็นฐาน และมีทุนมากพอที่เสริมสร้างบุคลากรให้เป็นกำลังแก่ชุมชน พัฒนาการดังกล่าวจะต้องอาศัยปัจจัยอื่น ๆ ที่มากกว่าพุทธเกษตรกรรม เช่น ต้องมีระบบการศึกษาของท้องถิ่น มีวัฒนธรรมชุมชน ตลอดจนอุตสาหกรรมชุมชน ปัจจัยดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้จำเป็นต้องอาศัย พุทธเกษตรกรรมเป็นพื้นฐาน เพราะเกษตรกรรมเป็นรากฐานสำคัญของชุมชนและชนบทไทย

พุทธเกษตรกรรมกับตลาดมีความสัมพันธ์กันอยู่ ประเด็นสำคัญอยู่ที่ก่อนที่เกษตรกรจะเข้าไปสัมพันธ์กับตลาดในฐานะผู้ผลิต ควรที่จะสามารถพึ่งตนเองให้ได้เสียก่อน โดยมีหลักประกัน

มั่นคงด้านอาหารอันเป็นปัจจัยพื้นฐานของชีวิต เมื่อทำได้เช่นนั้น เกษตรกรย่อมมีความสามารถที่จะเกี่ยวข้องกับตลาดได้อย่างถูกต้อง ไม่เป็นฝ่ายถูกเอารัดเอาเปรียบ และไม่ถูกบีบคั้นให้ต้องเอาเปรียบคนอื่น พุทธเกษตรกรรมเน้นให้บุคคลสามารถยังชีพได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงของตนเป็นประการสำคัญ ต่อเมื่อผลผลิตเหลือจึงนำไปขาย

ลักษณะสำคัญของพุทธเกษตรกรรมเป็นการมุ่งความเจริญงอกงามของชีวิตด้านใน ไม่เน้นความมั่งคั่งทางวัตถุ ร่วมมือกับธรรมชาติ รักษาสมดุลระบบนิเวศน์ ไม่ใช่ทุนมาก เน้นแรงงานและทรัพยากรท้องถิ่นที่หาได้ง่าย ใช้เนื้อที่พอประมาณ ไม่ใหญ่โตจนต้องพึ่งพิงเครื่องจักรหรือจ้างคนมาดูแล เป็นการพึ่งตนเองในเบื้องต้น คือ พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ สามารถยังชีพได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงของตนเอง ไม่ฝืดเคือง หรือเป็นหนี้สิน ต่อมาเป็นการพึ่งตนเองในทางสติปัญญา สามารถที่จะดำเนินชีวิตโดยอาศัยวิจรรณญาณของตนอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง ไม่ถูกผู้อื่นครอบงำ กำหนดหรือมีชีวิตขึ้นกับวัฏธุระแต่ฝ่ายเดียว สามารถมีความสุขจากภาวะภายใน นี่มิใช่เป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือเกษตรกรรมที่เป็นสัมมาปฏิบัติ เป้าหมายสูงสุดของเกษตรกรรมไม่ใช่การเพาะปลูกพืชผล แต่คือ การบ่มเพาะความสมบูรณ์แห่งความเป็นมนุษย์

ประเวศ วะสี (2530, น. 34-39) ได้กล่าวว่า พุทธเกษตรกรรมเป็นเกษตรกรรมที่ไม่มีความมุ่งหมายผูกขาด เป็นรูปธรรมของการปฏิบัติที่นำเอา หลักธรรม เทคโนโลยี นิเวศวิทยา เศรษฐกิจ ชุมชนและวัฒนธรรม (ขั้น 5) มาเชื่อมสัมพันธ์พร้อมกันไป ดังนี้

1. จิตใจ จิตใจที่มีธรรมะ มีความขยันหมั่นเพียร ไม่กลัวลำบาก ไม่โลภมาก มีสันโดษธรรม ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือย มีการกำหนดแบบแผนในการผลิต และทำให้เกิดสมดุลทางเศรษฐกิจ
2. แบบแผนการผลิต เป็นการผลิตเพื่อผลิตกินเอง ใช้เอง ทำให้ต้องทำหลายอย่าง เป็นการเกษตรผสมผสาน ซึ่งทำให้มีกินมีใช้ครบ และธรรมชาติแวดล้อมมีความสมดุล
3. ความสมดุลของธรรมชาติแวดล้อม เป็นแบบแผนที่มีการผลิตที่คำนึงถึงความสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และขึ้นกับจิตใจมนุษย์ที่ไม่โลภมาก และพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้
4. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ เป็นการผลิตเพื่อกินใช้เอง ความสมดุลธรรมชาติแวดล้อม กับพฤติกรรมที่ไม่ฟุ่มเฟือยทำให้เศรษฐกิจได้สมดุล พอกินพอใช้ ไม่ขาดทุน ไม่เป็นหนี้สิน จึงมีชีวิตที่สงบ มีเวลา และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
5. ชีวิตชุมชน เป็นชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวมีอาหารการกินเหลือเพื่อมีเวลาที่จะช่วยเหลือสังสรรค์กัน จึงเกิดเป็นวัฒนธรรมของชุมชนขึ้น คือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีการช่วยเหลือกัน มีสถาบันครอบครัวที่มั่นคง มีการนับถือผู้หลักผู้ใหญ่ มีวัดเป็นสถาบันของชุมชนที่ช่วยพัฒนาจิตใจ เป็นศูนย์กลางทางศึกษา ทางศิลปวัฒนธรรม

ชีวิตชุมชนและเศรษฐกิจแบบนี้มีหลักประกันความมั่นคงและภูมิคุ้มกันสูง ปัจจัยภายนอกจะเกิดการผันแปรไปอย่างไรก็จะได้ไม่ได้รับผลกระทบ อีกทั้งยังมีการช่วยเหลือพึ่งพากันในชุมชน

วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ (2539, น. 45-47) ได้กล่าวถึง พุทธเกษตรกรรมไว้ว่า พุทธเกษตรกรรม คือ การทำเกษตรที่เข้าใจชีวิตและธรรมชาติที่มีความเชื่อมโยงกัน ชีวิตประกอบไปด้วย ดิน น้ำ ลม ไฟ เช่นเดียวกับธรรมชาติ และต้องสร้างสมดุลของธาตุทั้ง 4 ที่หมายถึง การสร้างแหล่งน้ำขึ้นในไร่นา ซึ่งหลักการพุทธเกษตรกรรม มีดังนี้

1. เราเกิดมาจากพระทั้งสี่ แม่ทั้งสาม ร่างกายประกอบไปด้วยธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ มารวมกันเรียกว่ารูป ไร่นาเกษตรก็ต้องมี ดิน น้ำ ลม ไฟ รวมกันเป็นรูปจึงจะถูกต้องตามหลักธรรมะ ตามธรรมชาติจะขาดอย่างใดไม่ได้เลย เมื่อธาตุทั้ง 4 สมบูรณ์ ก็อยู่กันได้ แม่พระธรณี แม่พระคงคา แม่พระโพสพ แม่ทั้ง 3 นี้ขาดไม่ได้ ท่านอยู่ในตัวเรา เราต้องจัดให้อยู่กันอย่างสมดุล คือ เอาแม่พระธรณีเป็นพื้น ขุดสระให้แม่พระคงคาล้อมรอบเป็นฐาน เอาแม่พระโพสพไว้ตรงกลางเป็นหลัก จึงจะเป็น พื้นฐานที่ถูกต้อง

2. พุทธเกษตรกรรมต้องมีธาตุทั้งสี่สมบูรณ์ ดินที่มีการปลูกต้นไม้ลงบนดิน เรียกว่า ธาตุดิน ส่วนน้ำที่อยู่ในสระแล้ว มีกุ้ง หอย ปู ปลาในสระ เรียกว่าธาตุน้ำ ส่วนธาตุลมคือ ช่องว่างในสวนที่มีการเคลื่อนไหวพัดไปมา และแสงสว่างที่ให้ความอบอุ่นและความร้อน คือ ธาตุไฟ ธาตุทั้ง 4 ต้องอยู่กันอย่างสมดุล

3. เราเกิดมาจากพืชทุกชนิด ผลไม้ทุกชนิด สัตว์ทุกชนิด การที่เรากินอะไรเข้าไปในเลือดเนื้อของเราก็เกิดจากสิ่งนั้น เพราะฉะนั้นเราเกิดจากสิ่งใดก็เอาสิ่งนั้นมาเลี้ยง เช่น ผักทุกชนิด ผลไม้ทุกชนิด เนื้อทุกชนิด น้ำทุกชนิด เราก็จะมีของกินอยู่ตลอด อยู่รอดได้

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2534, น. 84-85) ได้กล่าวถึงพุทธเกษตรกรรมไว้ว่า พุทธเกษตรกรรม และเศรษฐศาสตร์สีเขียว มีความสอดคล้องกันคือ พุทธสามารถลดปัญหาสังคมได้ พร้อมทั้งการล้าลาย ธรรมชาติจะลดลง และเกษตรกรรมให้คนส่วนใหญ่พึ่งตนเองได้บ้าง คนในสังคมส่วนใหญ่คุ้นชินกับ พุทธ และ เกษตรกรรม การประยุกต์และพัฒนาจะทำได้ง่ายและทำให้การพัฒนาเกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากขึ้น โดยการใช้จุดแข็งที่เหลืออยู่ พุทธศาสนาและเกษตรกรรมนำชาติไปสู่ ทางเลือกใหม่อันถูกต้องตามระบบนิเวศ และอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ไม่ถูกทำลายลง และถูกพัฒนา หรือฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ได้บ้าง

สรุป แนวคิดพุทธเกษตรกรรม เป็นการทำการเกษตรที่เน้นการรักษาสมดุลของระบบ นิเวศ ไม่ทำลายความสมดุลของธรรมชาติ เป็นการผลิตเพื่อการยังชีพ ไม่เน้นการผลิตที่ส่งออกหรือ ตอบสนองความต้องการของรัฐบาล หากเหลือจากการยังชีพจึงนำไปขาย เป็นกระบวนการทำเกษตร ที่ไม่เบียดเบียนตนเองและสิ่งแวดล้อม เป็นการเดินทางสายกลาง โดยการนำเอาหลักธรรม เทคโนโลยี นิเวศวิทยา เศรษฐกิจชุมชน และวัฒนธรรม มาเชื่อมโยงกัน

2.2 แนวคิดการพึ่งตนเอง

การพึ่งตนเอง นับว่าเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาอย่างหนึ่ง มีหลายท่าน ที่ให้ความหมายของการพึ่งตนเองไว้ ดังนี้

กาญจนา แก้วเทพ (2530, น. 34) ได้ให้ความหมายการพึ่งตนเองไว้ว่า เป็นกิจกรรมที่ทำโดยปัจเจกชนและครัวเรือน เพื่อให้มีหลักประกันในการดำรงชีวิต และยังเป็นการพึ่งตนเองทางสังคมลักษณะกลุ่ม องค์กร โดยชุมชนควรจะมีการจัดระบบที่เอื้ออำนวยเพื่อให้สมาชิกสามารถดำเนินการตอบสนอง ความต้องการของตนเอง (self-fulfillment) ด้วยวิธีการช่วยเหลือตนเอง ด้วยการร่วมมือ กับคนอื่นที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน การพึ่งตนเองที่แท้จริงหมายรวมถึง การมีอิสระของกลุ่มชน ในการตั้งเป้าหมาย และมีอิสระในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย โดยใช้ความพยายามและกำลังของตนเอง ส่วนการดำเนินงานของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนหมายถึง กลุ่มควรมีความเป็นอิสระ สามารถตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมด้วยตัวของกลุ่มเอง เพื่อผลประโยชน์ของสมาชิกหรือ ให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ กล่าวคือ องค์กรชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ ต้องมีกิจกรรม ที่ตอบสนองความต้องการหรือ แก้ไขปัญหาที่สมาชิกกำลังประสบผลสำเร็จในที่สุดหรือพึ่งตนเองได้ในที่สุด

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2543, น. 69-72) ได้ให้ความหมายการพึ่งตนเองไว้ว่า คือ ความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระมั่นคง สมบูรณ์ การพึ่งตนเองได้ มีได้ทั้งระดับปัจเจกชน และชุมชน คำว่า “ปัจเจกชนพึ่งตนเอง” หมายถึง การที่บุคคลสามารถดำรงอยู่ได้อย่างอิสระ เช่น สามารถแยกตัวออกมาต่างหากจากพ่อแม่ มีความมั่นคงในชีวิต ตัดสินใจเรื่องสำคัญ ๆ ได้ หรือสามารถขอคำแนะนำของผู้อื่นมาประกอบการตัดสินใจของตน

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2531, น. 27-38) ได้กล่าวถึงการพึ่งตนเองไว้ว่า การพึ่งตนเองจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการผลิตแบบพหุมีพอกิน ไม่พึ่งพาเทคโนโลยี ไม่ปลูกพืชเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว แต่มุ่งทำการเพาะปลูกเพื่อให้ได้อาหารและปัจจัยที่สำคัญในการดำรงชีพ ส่วนที่เหลือจากการบริโภค จึงจะนำไปขาย ซึ่งการกลับไปสู่การผลิตเพื่อพึ่งตนเองนั้น ต้องทำควบคู่ไปกับการศึกษาที่มุ่งเน้น การถ่ายทอดความรู้ และอุดมการณ์ที่เหมาะสมแก่วิถีชีวิตแบบพึ่งตนเอง รวมทั้งการเรียนรู้ ศักยภาพชุมชนของตนเอง เพื่อที่จะสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ได้

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี และคณะ (2549) ได้ให้ความหมายการพึ่งตนเองไว้ว่า การที่ตนเองและชุมชนสามารถดำเนินการด้วยตนเอง ไม่พึ่งผู้อื่น ไม่เอาเปรียบไม่ถูกครอบงำจนสูญเสียความเป็นตัวเอง ไม่อยู่ในลักษณะที่ยึดมผูกผู้อื่นหายใจและต้องยืมขนขาของตนเอง

โกวิท พวงงาม (2553) ได้กล่าวถึงการพึ่งตนเองไว้ว่า การที่คนสามารถช่วยเหลือตนเองได้โดยไม่เป็นภาระของคนอื่นมากเกินไปในทุกด้าน โดยมีความสมดุลความพอดีในชีวิต และต้องสอดคล้องกันระหว่างเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ และสังคม ดังนั้น การพึ่งตนเอง

ยังเป็นการเสริมสร้างแรงงานให้ดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง เป็นการจัดการกับชีวิตให้เหมาะสมกับสิ่งต่าง ๆ เช่น คน สังคม ธรรมชาติ โดยไม่มุ่งเน้นในด้านการแข่งขัน แต่มุ่งความเป็นอิสระ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การพึ่งตนเองเป็นการมองปัญหาต่าง ๆ และคอยตัดสินใจแก้ไขด้วยตนเองนอกจากนี้การพึ่งตนเองไม่ได้หมายถึง คน ๆ เดียวหรือกลุ่มเดียวจะพึ่งตนเองได้โดยสมบูรณ์แต่ต้องพึ่งกลุ่มอื่นด้วย

ถวิล กัลชาญพิเศษ (2538, น. 26) ได้ให้ความหมายการพึ่งตนเองของชุมชนเกษตรกรรมไว้ว่า สิ่งใดที่ไม่มี ถ้าชุมชนสามารถกระทำเองได้ควรส่งเสริมให้ชุมชนนั้นกระทำ และจะต้องส่งเสริมให้สมาชิกของชุมชนเพิ่มขีดความสามารถการผลิตด้วยตนเอง เพื่อเหลือไว้แลกเปลี่ยนบ้าง โดยส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยี และการคงอยู่ของภูมิปัญญาแบบพื้นบ้าน พัฒนาความรู้ทางสังคมการเมือง ทางความคิดให้แก่สมาชิกในชุมชน ให้ทันต่อโลก ต่อธรรมชาติและเหตุการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนให้สมาชิกของชุมชนได้มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ในการกำหนดนโยบายการปรับเปลี่ยนของชุมชน คือ ร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมดูแลรักษา

เพ็ญศิริ พันพา (2545, น. 30-31) ได้กล่าวถึงการพึ่งตนเองไว้ว่า เป็นการพึ่งตนเองเป็นภาวะที่มีลักษณะสัมพันธ์ ไม่ใช่ลักษณะสมบูรณ์ ซึ่งมีความหมายว่า ภาวะการพึ่งตนเองนั้นก็ยังสามารถพึ่งพาผู้อื่น และการพึ่งพาอาศัยก็ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเองด้วย และยังให้ความหมายลักษณะที่พึ่งตนเองได้ ต้องมีการจัดการศึกษาที่มีลักษณะกระตุ้นให้ประชาชนในสังคมมีการพัฒนาดังต่อไปนี้

1. มีจิตใจใฝ่รู้
2. มีความสามารถในการเรียนรู้จากการกระทำของผู้อื่นและมีความสามารถในการปฏิเสธ หรือปรับปรุงสิ่งที่เรียนรู้จากผู้อื่นให้เหมาะสมกับความต้องการของตน
3. มีความมั่นคงในสภาพความเป็นอยู่ หรือฐานะของตนเองว่ามีความเป็นอิสระมีฐานะเท่าเทียมกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคม และมีการยกย่องผู้อื่นหรือได้รับการยกย่องยอมรับจากผู้อื่นในสิ่งที่ตนกระทำ ไม่ใช่ยกย่องหรือยอมรับจากผู้อื่นในสิ่งที่รับมาจากการกระทำ

พระมหายุทธนา ศิริวรรณ (2544, น. 19) แบ่งระดับการพึ่งตนเองเป็น 3 ระดับ คือ

1. ระดับปัจเจกบุคคล เป็นการพึ่งตนเองที่คนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้จากสิ่งที่หามาได้เอง เป็นอิสระได้อย่างแท้จริง โดยไม่ต้องขึ้นอยู่กับผู้ใด และยังรวมหมายถึง ผู้ที่สามารถร่วมมือทำงานกับผู้อื่นได้อย่างเต็มใจที่จะช่วยคนอื่น ๆ และให้คนอื่นช่วย แต่เป็นผู้ที่ไม่พึ่งพาอาศัยใคร
2. ระดับชุมชน เป็นความสามารถในการใช้ทรัพยากรและทักษะซึ่งเป็นเจ้าของร่วมกัน เพื่อสวัสดิการของตนเองและเพื่อการพัฒนาแก้ไขปัญหาท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง มีลักษณะของการใช้ทรัพยากรจากท้องถิ่นที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด องค์กรชุมชนต้องเริ่มจากทรัพยากรและความสามารถของกลุ่มมากกว่าการพึ่งพาทรัพยากรจากภายนอก ความช่วยเหลือจากภายนอกอาจมาในรูปแบบของคำแนะนำ ความชำนาญและเงินกู้ยืม สิ่งเหล่านี้คนในชุมชนจะต้อง

ตระหนักให้ดีว่าจะต้องขอใช้คืนไม่ทางตรงก็ทางอ้อม โดยเฉพาะการช่วยเหลือด้านเงินทุนที่มาจากรายนอกชุมชนจะร้องขอได้ก็ต่อเมื่อท้องถิ่นได้พยายามใช้ทรัพยากรของท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาไปก่อน

3. ระดับประเทศ เมื่อทุกคนและชุมชนในประเทศพึ่งตนเองได้ ประเทศก็สามารถพึ่งตนเองได้ ประเทศก็สามารถพึ่งตนเองได้ด้วยพลเมืองในประเทศ ต้องยอมรับร่วมกันว่า วิธีทางที่จะมุ่งไปข้างหน้าต้องเกิดจากการตัดสินใจร่วมกัน ใช้ทรัพยากรร่วมกัน และพยายามร่วมกันจึงจะบรรลุอุดมการณ์การพึ่งตนเองได้ในที่สุด

สมเกียรติ พิทักษ์กมลพร (2544, น. 20-21) กล่าวว่า ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองที่เป็นปัจจัยแห่งความเข้มแข็งของชุมชน มีลักษณะที่สำคัญดังนี้

1. รูปแบบการผลิต ต้องเป็นการผลิตที่มุ่งตอบสนองความต้องการของตนเองเป็นหลัก และสามารถกำหนดการผลิตตามสภาพของตนเอง คือ เน้นการใช้ปัจจัยการผลิตในชุมชนทั้งแรงงาน วัตถุดิบ ความรู้และเทคโนโลยีของตน และเป็นรูปแบบที่อาศัยธรรมชาติเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ เช่น ผลิตและเก็บเกี่ยวตามฤดูกาล

2. การบริโภค ชุมชนต้องเน้นบริโภคสิ่งที่ผลิตหรือหาได้ตามธรรมชาติในท้องถิ่น แม้จะเป็นการแลกเปลี่ยนผลผลิตที่แตกต่างกันระหว่างชุมชนด้วย แต่ก็เป็นแลกเปลี่ยนสิ่งของมากกว่า การซื้อขายโดยอาศัยเงินตรา นอกจากนี้ค่านิยมจากศาสนธรรมที่สอนให้บริโภคแบบพออยู่พอกิน เน้นการให้ทานและแบ่งปัน ก็มีอิทธิพลต่อการบริโภคพออย่างชีพ

3. การสะสมและการกระจายส่วนเกิน ส่วนเกินจากการบริโภคที่มีไม่มาก จะกระจายโดยเน้นไปที่การแบ่งปันที่ญาติมิตร ให้ทานหรือทำบุญตามค่านิยมทางศาสนา และการชำระเป็นภาษี ค่าธรรมเนียมต่าง ๆ แก่รัฐ ถึงแม้ว่าการกระจายส่วนเกินแบบนี้จะไม่ก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจแต่จะเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมความสัมพันธ์เชิงสังคม ซึ่งเป็นการเพิ่มความเข้มแข็งของสังคมได้อย่างดี

จากความหมาย สรุปได้ว่า การพึ่งตนเองคือ การที่ตนเองหรือชุมชนสามารถดำเนินการด้วยตนเองอย่างอิสระ ทางด้านความคิด การทำกิจกรรมทั้งระดับตนเองและระดับชุมชนหรือกลุ่ม โดยผ่านความสัมพันธ์ของคนในชุมชนในการพึ่งพาอาศัยกัน ช่วยเหลือเกื้อกูล แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันโดยไม่มุ่งเน้นการแข่งขัน สามารถที่จะช่วยเหลือตนเองให้ได้มากที่สุด มีการติดต่อกับภายนอกโดยการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับชุมชนตนเองเพื่อนำมาปรับใช้

องค์ประกอบ การพึ่งตนเอง

การที่ชุมชนนั้นมีศักยภาพในการพึ่งตนเองได้หลายด้าน อย่างไรก็ตาม การกำหนดกรอบแนวคิดว่าชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้นั้น ประเวศ วะสี (2531) ได้เสนอองค์ประกอบ การพึ่งตนเองที่สำคัญ 5 ประการ หรือเบญจขันธ์ของชุมชนในการพัฒนาชุมชนและสังคมที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. จิตใจที่เป็นธรรม หมายถึง จิตใจที่มีธรรมะ มีความขยันหมั่นเพียร ไม่กลัวลำบาก ไม่โลภมาก มีสันโดษธรรม ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย จะกำหนดแบบแผนการผลิตและทำให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ

2. แบบแผนการผลิต หมายถึง กำหนดแบบแผนการผลิตให้เป็นแบบแผนการผลิตเพื่อกินเอง ใช้เอง ทำให้ต้องทำหลายอย่าง เป็นเกษตรกรรมผสมผสานซึ่งทำให้มีกินมีใช้ครบและธรรมชาติแวดล้อมมีความสมดุล

3. ความสมดุลธรรมชาติแวดล้อม หมายถึง ความสมดุลที่เกิดขึ้นเพราะแบบแผนการผลิตที่คำนึงถึงความสมดุลของธรรมชาติแวดล้อม และขึ้นอยู่กับจิตใจมนุษย์ที่ไม่โลภมากและการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้

4. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ หมายถึง เป็นระบบการผลิตแบบใช้เองกินเองความสมดุลธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อมกับพฤติกรรมที่ไม่ฟุ่มเฟือย ทำให้เศรษฐกิจได้สมดุล พอกินพอใช้ไม่ขาดทุนไม่เป็นหนี้ จึงมีชีวิตที่สงบสุข มีเวลา และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

5. ชีวิตชุมชนและวัฒนธรรม หมายถึง ระบบชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว มีอาหารการกินที่เหลือเฟือ มีเวลาที่จะช่วยเหลือกันสร้างสรรค์กัน และเกิดการผลิตทางวัฒนธรรมของชุมชนขึ้น คือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีวัดเป็นสถาบันของชุมชนที่ช่วยพัฒนาจิตใจเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา ทางสาธารณสุข ทางศิลปะและวัฒนธรรมเป็นสถานสังคมสงเคราะห์ และเป็นเครื่องช่วยให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ

ไพโรจน์ ภัทรนรากุล (2545) กล่าวว่า องค์ประกอบของการพึ่งตนเองของชุมชนที่แตกต่างออกไป เพราะได้นำพื้นฐานของการกำหนดให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาทำให้มีองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับชุมชนพึ่งตนเอง ดังต่อไปนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนในอดีตมีขีดความสามารถในการพึ่งตนเองสูงเพราะมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ มีป่าไม้ มีแหล่งน้ำ มีปัจจัยในการผลิตเลี้ยงตัวเองได้อย่างมั่นคงหลายพื้นที่เป็นอยู่ข้าวอู่น้ำ เป็นดินแดนท้องทุ่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ดังเหมือนทุ่งรวงทอง เช่น สุโขทัยในอดีตสะท้อนถึง “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” และหลายจังหวัดโดยเฉพาะชื่อจังหวัดส่วนใหญ่สะท้อนถึงความมั่งคั่งของทรัพยากร สะท้อนถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้และทรัพยากรชายฝั่ง เช่น อ่างทอง สุพรรณบุรี กาญจนบุรี เพชรบูรณ์ และเพชรบุรี

2. ทูทางสังคมและทุนทางเศรษฐกิจ ชุมชนจำเป็นต้องมีทุนทางสังคม หมายถึง ระบบสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมที่เกื้อกูลกับการดำรงอยู่ร่วมกัน ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจ ช่วยเหลือเอื้ออาทร และสมาชิกทุกคนมีจิตสำนึกอุดมการณ์ร่วมกัน ของชุมชน มีความผูกพันในการสรรสร้างความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและมั่นคง

3. ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ ชุมชนจะพึ่งตนเองได้ต้องมีภูมิปัญญาและองค์ความรู้เพื่อนำมาเป็นพื้นฐานในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน การแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ของชุมชนตลอดจนการมีภูมิปัญญาในการคิด วางแผน กำหนดเป้าหมายของตนเอง องค์ความรู้เพื่อการจัดการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนเอง การมีเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชนเป็นนวัตกรรมของชุมชน รวมถึงองค์ความรู้ในการปรับตัวให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างปลอดภัยและมั่นคงในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป นอกจากนี้ชุมชนจำเป็นต้องมีภูมิปัญญาและองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในการจัดการความสัมพันธ์ภายในชุมชนและการจัดการความร่วมมือกับภายนอกชุมชน

4. ระบบการจัดการ ต้องประกอบด้วยปรัชญา คุณค่าและวัฒนธรรมชุมชนมีองค์กรชุมชนและการจัดการซึ่งจะช่วยในการประสานความร่วมมือ หากเรามองชุมชนเป็นองค์กรชุมชนเปรียบเสมือนองค์กรที่มีชีวิตซึ่งประกอบด้วยระบบคุณค่า มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีปรัชญา คุณค่าที่สมาชิกยึดถือเป็นบรรทัดฐานและใช้ปฏิบัติร่วมกันและถ้าเราพิจารณาถึงแนวคิดเรื่องผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ชุมชนเป็นที่รวมของวิถีชีวิตและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ปฏิบัติ ที่หลากหลายทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสถาบันการมีระบบการจัดการจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะช่วยให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

5. การสนับสนุนจากภายนอก มีหลายชุมชนที่ขาดศักยภาพหรือถูกกระทำให้สูญเสียศักยภาพจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุน ช่วยเหลือ ซึ่งอาจเป็นทุนทางเศรษฐกิจเทคนิควิชาการ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนมีขีดความสามารถในการพึ่งตนเองในระดับสูง

6. เงื่อนไขปัจจัยที่เอื้อต่อการพึ่งพาตนเอง ในสถานการณ์ที่โลกขับเคลื่อนไปในกระแสโลกาภิวัตน์ สังคมในยุคทุนนิยม การเปิดเสรีทางการค้า และการสื่อสารโทรคมนาคม นับเป็นกระแสที่ทำให้ชุมชนต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด

ทั้งนี้ชุมชนจะอยู่รอดได้และมีแบบแผนที่พึ่งตนเองได้นั้นต้องพิจารณาถึงเงื่อนไขปัจจัยที่สำคัญ ดังนี้

1. การปรับวิถีคิดของสมาชิกในชุมชน และปรับวิถีชีวิตใหม่โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใช้ชีวิตอยู่ในทางสายกลาง เรียบง่าย มีความเพียร อยู่อย่างเกื้อกูลธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้เท่าทันตนเองสามารถก้าวข้ามวัตถุนิยมและบริโภคนิยมจะทำให้สามารถปรับตัวดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ได้

2. ปรับความคิด ปรับจิตสำนึกการเป็นผู้ให้ ผู้สนับสนุนช่วยเหลือ ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นต้องอาศัยปณิธาน ความมุ่งมั่นและวิสัยทัศน์ของผู้นำ

3. จำเป็นต้องมีการจัดระเบียบสังคมใหม่ ซึ่งหมายถึง การจัดระบบความสัมพันธ์ของคน ในชุมชนด้วยตนเอง เป็นการจัดระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชุมชนกับสังคมภายนอกให้ตั้งอยู่บนฐานสำนึกใหม่ร่วมกัน ให้อยู่กันอย่างเห็นอกเห็นใจ เอื้ออาทร เสียสละ แบ่งปัน

ส่วน สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550) ได้กล่าวถึงการพึ่งตนเองของชุมชนว่าจะพึ่งตนเองได้ ต้องพึ่งตนเอง 5 ด้าน คือ

1. การพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยี หมายถึง มีความสมดุลระหว่างเทคโนโลยีสมัยใหม่กับเทคโนโลยีสมัยเก่า ทั้งนี้ คำว่าเทคโนโลยี อาจเป็นได้ทั้งเทคโนโลยีที่เป็นเทคโนโลยีทางวัตถุ เช่น เครื่องไม้เครื่องมือ เครื่องจักรกล ไถ เกวียน พันธุ์พืช ปุ๋ย ฯลฯ และเทคโนโลยีที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น ความรู้ ความชำนาญ ภาวะผู้นำ การจัดการ การวางแผน การให้คำปรึกษา การให้กำลังใจ ความเมตตา ความช่วยเหลือเกื้อกูล ความกล้า และความรู้จักพอ เป็นต้น

2. การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ความสามารถดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจ การทำมาหาเลี้ยงชีพที่มีความมั่นคง คนในชุมชนเลี้ยงตัวเองได้ มีรายได้พอสามารถซื้ออาหารหรือปัจจัย 4 อย่างอื่นได้

3. การพึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การมีทรัพยากรธรรมชาติ มีความสามารถในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติให้ดำรงอยู่ ไม่ให้เสื่อมไปจนหมดสิ้น หรือไม่ให้เสียสมดุลธรรมชาติมากนัก เช่น ดิน น้ำ ป่า สัตว์ รวมทั้งแร่ธาตุต่าง ๆ ที่มีค่าและความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์

4. การพึ่งตนเองด้านจิตใจ หมายถึง สภาพจิตใจที่เข้มแข็งในการที่จะต่อสู้กับปัญหา และอุปสรรคในการหาเลี้ยงชีพ การพัฒนาชีวิตให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ในการปกครองตนเอง อีกทั้งในการป้องกันกิลเลสตีณา ไมโลภ โกรธ หลง หรืออยากได้ อยากมี จนเกินความสามารถของตน ต้องเข้มแข็ง ปลงใจและหักห้ามใจ มั่นใจว่าจะช่วยตนเองได้ พึ่งตนเอง และยังเป็นคนรู้จักพอ

5. การพึ่งตนเองด้านสังคม หมายถึง การที่คนกลุ่มหนึ่ง ๆ มีความเป็นปึกแผ่นเหนียวแน่น มีผู้นำที่มีประสิทธิภาพสามารถนำกลุ่มคนเหล่านี้ปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ของตนไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพโดยกลุ่มของตนเอง หรืออาจขอความช่วยเหลือจากภายนอก ชุมชนมีภาวะผู้นำดี การมีส่วนร่วมสูงมีความเป็นปึกแผ่นทางสังคม มีองค์กรทางสังคมที่เข้มแข็ง รวมทั้งมีความรู้และข่าวสารที่เท่าทันต่อโลกภายนอก

การพึ่งตนเองทั้ง 5 ด้านนี้ จะต้องมีการสร้างขีดความสามารถของชุมชน 3 ประการ คือ

1. การสร้างความสมดุลของสาระการพึ่งตนเอง เป็นความสอดคล้องความกลมกลืนระหว่างเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจและสังคม

2. การสร้างความสามารถในการจัดการ เป็นการวิเคราะห์การวางแผนและการจัดระบบชุมชน โดยเฉพาะเรื่องสาระพึ่งตนเอง ทั้งนี้ชุมชนอาจขอความช่วยเหลือจากภายนอกเพื่อขอความคิดเห็นและการสนับสนุน

3. การสร้างเครือข่ายการทำงาน เป็นความสัมพันธ์ของชุมชนและองค์กรเครือข่ายให้ชุมชนมีพลังในการจัดการชุมชนเพื่อความสมดุลของการพึ่งตนเองในการดำเนินกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองนั้น ต้องมีจุดเน้นที่สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน และมีความเข้มแข็งพอที่จะต่อสู้กับแรงกดดันที่มาจากภายนอกชุมชนได้

จากความหมาย องค์ประกอบและลักษณะการพึ่งตนเองพบว่า การพึ่งตนเองของชุมชนนั้นไม่ว่าจะพึ่งตนเองในด้านใด ล้วนแต่เป็นสิ่งที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนได้ในอนาคต การพึ่งตนเองในระยะแรกอาจต้องพึ่งพาจากภายนอกเป็นบางส่วน แต่หลัก ๆ แล้วต้องยืนอยู่บนการพึ่งตนเองเพื่อให้เกิดการพึ่งตนเอง

การพึ่งตนเอง หมายถึง การที่ชุมชนมีศักยภาพในการดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเองของบุคคล กลุ่ม ชุมชน โดยมีอำนาจในการตัดสินใจอย่างอิสระปราศจากการครอบงำ สามารถเลือกเอาเทคโนโลยีมาใช้ได้อย่างเหมาะสมต่อวิถีตนเอง ควบคู่ไปกับการศึกษาที่มุ่งเน้นการถ่ายทอดความรู้และอุดมการณ์ที่เหมาะสมแก่วิถีชีวิตแบบพึ่งตนเอง รวมทั้งการเรียนรู้ศักยภาพชุมชนของตนเองเพื่อที่จะสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ได้

แนวคิดการพึ่งตนเองข้างต้น สามารถนำมาอธิบายและเชื่อมโยงถึงการทำเกษตรกรรมในรูปแบบการพึ่งตนเอง คือ จะช่วยให้สามารถกำหนดวิถีชีวิตของตนเองได้ ทำทุกอย่างด้วยตนเอง อาศัยแรงงานภายในไม่มีการจ้างงาน ไม่ต้องอยู่ในอำนาจกลไกตลาด เพราะการเกษตรเพื่อการพึ่งตนเอง เน้นการตอบสนองความต้องการพื้นฐานเป็นหลัก ทำเกษตรเพื่ออุปโภคบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ส่วนที่เหลือจากการบริโภคจึงนำไปจำหน่าย และการพึ่งตนเองในที่นี้ไม่ใช่การพึ่งพิงแต่ปัจจัยภายนอกเลย แต่เป็นการพึ่งพาอย่างเพียงพอและรู้เท่าทัน สามารถเป็นผู้กำหนดวิถีชีวิตของตนเองได้ ทำให้มีอำนาจในการต่อรองกับสิ่งที่เคยมีอำนาจเหนือกว่า มีชีวิตที่มั่นคง มีจิตใจที่สงบสุข

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กิตติกร สุนทรานุรักษ์ (2543) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองกรณีศึกษาชุมชนศิระชะอโศก ผลการศึกษาสรุปว่า ระบบชุมชนศิระชะอโศกแบ่งได้ 2 ระดับ ระดับแรกเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มุ่งตอบสนองความต้องการภายในของชุมชนเป็นหลัก และระดับที่สองเป็นการทำธุรกิจชุมชนซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนและขยายเครือข่ายการทำงานออกไป ชุมชนศิระชะอโศกจึงสามารถพึ่งตนเองได้โดยความสัมพันธ์ทางสังคมที่เข้มแข็ง มีปัจจัยในการดำรงชีวิตอย่างเพียงพอ และมีอิสระในการทำงานและจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

จิราวดี ศรีสุวรรณ (2530) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ศักยภาพของพุทธเกษตรกรรมในการพึ่งตนเอง กรณีศึกษาชุมชนปฐมอศอก จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาสรุปว่า การผลิตตามแนวพุทธเกษตรกรรมของชุมชนปฐมอศอกทำให้สมาชิกสามารถดำรงชีพแบบพึ่งตนเองได้ โดยปัจจัย 4 สมาชิกในชุมชนได้นำเอาหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพและ ดำเนินชีวิต และสามารถพึ่งตนเองได้ 5 ด้าน คือ ด้านเทคโนโลยี ที่มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม มีการใช้ปุ๋ยชีวภาพเพื่อรักษาสมดุลของธรรมชาติ ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนสามารถผลิตปัจจัย 4 ได้เอง มีการผลิตแบบพอเพียงเพื่อบริโภคในชุมชนเป็นหลักและมีการแปรรูปผลผลิตเพื่อบริโภคและจำหน่าย ซึ่งเป็นการค้าที่ไม่เน้นกำไร ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนมีแบบแผนการผลิตที่คำนึงถึงความสมดุลของธรรมชาติโดยการทำเกษตรไร้สารพิษ ด้านจิตใจ ชุมชนมีการดำเนินชีวิตโดยยึดหลักศีล 5 เป็นพื้นฐาน มีการปฏิบัติธรรมและฟังธรรมอยู่เสมอ ด้านสังคม ชุมชนมีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เป็นแบบเฉพาะ มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม พึ่งตนเอง ไม่เน้นเรื่องเงินทองหรือผลประโยชน์ส่วนตน

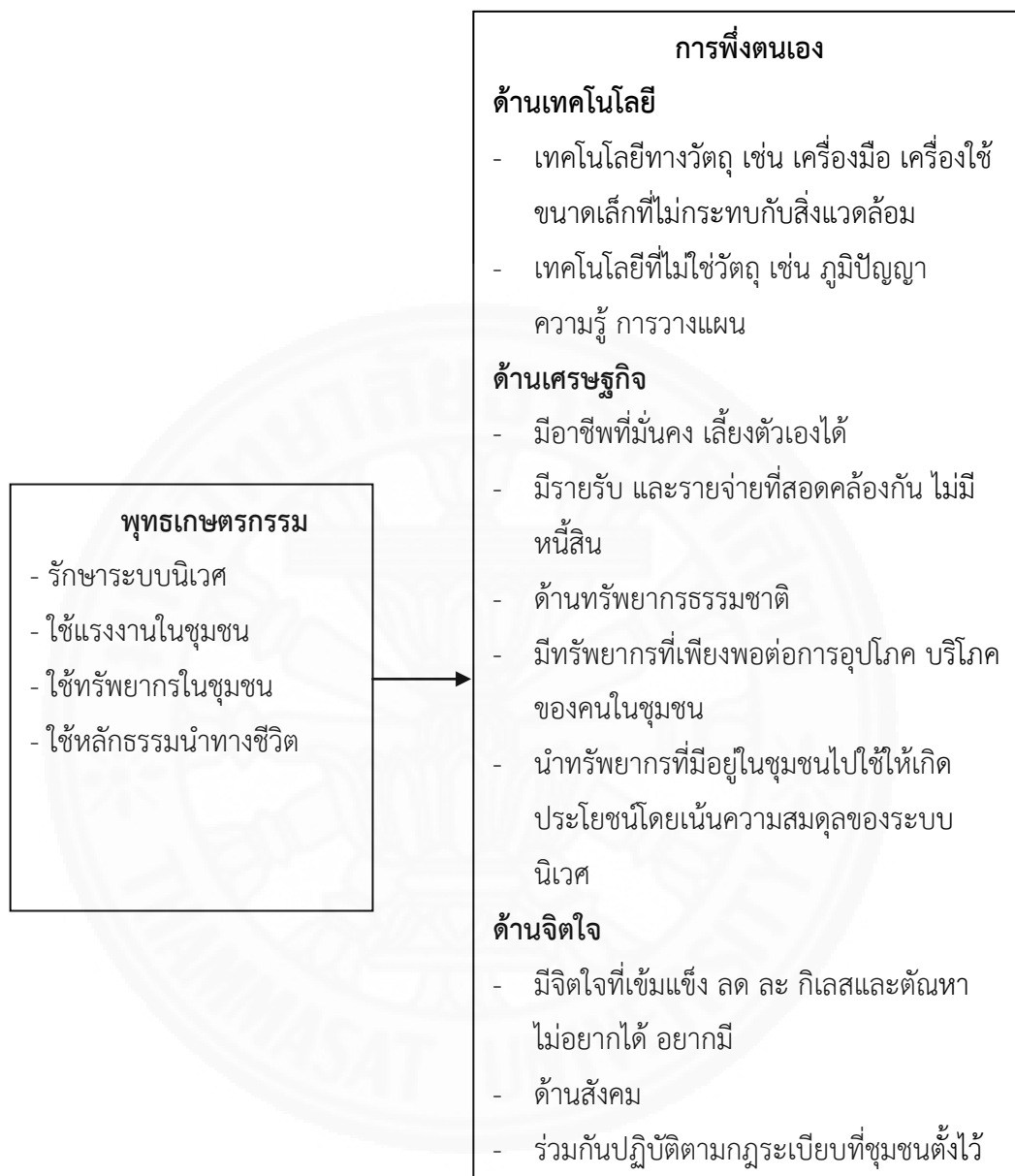
เบญจภรณ์ ศรีวงษา (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กระบวนการก้าวสู่ความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพึ่งตนเองของชุมชนศาลือโคก ผลการศึกษาสรุปว่า ชุมชนนำศีลมาเป็นตัวกำกับคนให้อยู่ร่วมกันในชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกัน ทั้งทางด้านการผลิต การแปรรูป การจำหน่าย มีเป้าหมายเพื่อตอบสนองต่อความต้องการในชุมชนเป็นหลัก และการนำศีลมาใช้ในการขายผลผลิตเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยไม่เน้นผลกำไรเป็นหลัก แต่เพียงเพราะนำรายได้มาดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนและชุมชนเกิดความมั่นคง นอกจากนี้ ชุมชนให้ความสำคัญกับการศึกษาทั้งเรียนรู้ภูมิปัญญาจากการทำงานนำมาผสมผสานกันจนทำให้เป็นความรู้สืบทอดต่อกันไป ชุมชนศาลือโคกสามารถพึ่งตนเองได้ในปัจจัย 4 โดยมีการคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม บุคคลมาช่วยเหลือกันในชุมชน และมีปัจจัยในการดำรงชีพที่เพียงพอตลอดจนมีอิสระในการบริหารจัดการ

จรัสเรือง ศิริวัฒน์รักษ์ (2542) การพัฒนาแบบพึ่งตนเองกับการพัฒนาในเชิงพุทธกรณีศึกษาศิระชะอศอก ผลการศึกษาสรุปว่า คำสอนในทางพุทธศาสนาสอดคล้องและเป็นไปเพื่อการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง ทั้งศีล ที่ลดละ ประหยัด กินน้อย ใช้น้อย ขยันทำงานให้มาก ใช้ชีวิตให้มีคุณค่า พึ่งตนเองไม่นำพาชีวิตขึ้นอยู่กับโชคชะตา ชาวชุมชนศิระชะอศอกสามารถพัฒนาสร้างสรรค์สิ่งของทั้งเพื่อการอุปโภคและบริโภค ทางด้านปัจจัย 4 จากเดิมที่มีเฉพาะกินหรือใช้ในชุมชนให้มากขึ้น ในชุมชนมีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและนำภูมิปัญญาของคนในชุมชนมาสร้างให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนอันเป็นฐานสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

ธนิษฐ์ ศิริวรรณ (2555) กระบวนการพึ่งตนเองด้านอาหารและพลังงานของกลุ่มกิจกรรมธรรมชาติสองสลึง ตำบลสองสลึง อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ผลการศึกษาสรุปว่า การพึ่งตนเองทางด้านอาหารและการพึ่งตนเองด้านพลังงาน มีกระบวนการ 2 ขั้นตอน คือ 1) สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐาน ด้านอาหารด้วยการวางแผนปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ให้สามารถเก็บกินได้ทุกวัน

ส่วนด้านพลังงานสามารถใช้ทรัพยากรใกล้ตัว โดยการประยุกต์ใช้พลังงานทดแทนจากแสงอาทิตย์ ผลิตรกระแสไฟฟ้าใช้ส่องสว่าง ใช้พลังงานความร้อนจากชีวมวลเศษไม้และถ่าน ทั้งยังประยุกต์ใช้มูลสัตว์ผลิตก๊าซชีวภาพเป็นพลังงานความร้อนและผลิตน้ำมันไบโอดีเซลจากพืชพลังงาน ใช้กับเครื่องจักรกล 2) สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต มีการสร้างปัจจัยการผลิต วางผังจัดสรรพื้นที่ดิน จัดสรรระบบน้ำ มีการปรับปรุงบำรุงดินด้วยปุ๋ยอินทรีย์โดยไม่พึ่งสารเคมีทุกประเภท ซึ่งมีองค์ประกอบนำไปสู่ความสำเร็จคือ คุณสมบัติของตัวเกษตรกร ที่มีอุดมการณ์อันแน่วแน่ เชื้อมันและศรัทธาการพึ่งตนเองตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และปัจจัยด้านบริบทชุมชนที่มีสภาพสังคมที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินกิจกรรม มีทุนทางสังคมมีระบบเครือญาติ มีการพึ่งพาอาศัยแรงงานซึ่งกันและกัน ทำให้ส่งผลต่อจิตใจของในกลุ่ม อีกทั้งยังมีรายได้เพิ่มพูนจากกิจกรรมลดรายจ่าย ลดต้นทุนการผลิต และมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันทั้งครอบครัวและกลุ่ม ส่งผลให้เกิดความสามารถ ในการพึ่งตนเองได้ทั้งด้านอาหารและพลังงาน

2.4 กรอบแนวคิดในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษามีกรอบแนวคิดในการทำความเข้าใจถึงการพึ่งตนเองในรูปแบบพุทธเกษตรกรรมของชุมชนศาลือโคก อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ สามารถอธิบายได้ว่าชุมชนได้นำหลักพุทธเกษตรกรรมมาใช้ในการทำเกษตรในชุมชน ซึ่งการทำพุทธเกษตรกรรมเป็นการทำเกษตรที่รักษาสมดุลของระบบนิเวศ ไม่มีการใช้สารเคมี ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ใช้แรงงานจากคนในชุมชนเอง ตลอดจนใช้หลักธรรมในการดำเนินชีวิต ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้สู่การพึ่งตนเองจากการปฏิบัติจริงผ่านกระบวนการพึ่งตนเอง ทั้ง 5 ด้าน ประกอบไปด้วย

1. ด้านเทคโนโลยี คือ ชุมชนมีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการทำเกษตร มีการผสมผสานทั้งเทคโนโลยีทางวัตถุและไม่ใช้วัตถุ เทคโนโลยีทางวัตถุ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ขนาดเล็กที่ไม่กระทบกับสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีที่ไม่ใช้วัตถุ เช่น ภูมิปัญญา ความรู้ การวางแผน
2. ด้านเศรษฐกิจ คือ ชุมชนมีกิจกรรมที่เน้นการตอบสนองความต้องการภายในชุมชนเป็นหลัก มีอาชีพที่มั่นคง สามารถเลี้ยงตัวเองได้ มีรายรับ และรายจ่ายที่สอดคล้องกัน ไม่มีหนี้สิน มีวิถีการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจได้อย่างสมดุล
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ คือ ชุมชนมีแบบแผนที่คำนึงถึงทรัพยากร นำทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนไปใช้ให้เกิดประโยชน์โดยเน้นความสมดุลของระบบนิเวศ ทำให้มีทรัพยากรที่เพียงพอต่อการอุปโภค บริโภคของคนในชุมชน
4. ด้านจิตใจ คือ สมาชิกในชุมชนรักษาศีล ใช้หลักธรรมนำทาง เพื่อพัฒนาจิตใจให้มีจิตใจที่เข้มแข็ง ลด ละ กิเลสและตัณหา
5. ด้านสังคม คือ ชุมชนมีความสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง มีกฎระเบียบที่ทุกคนร่วมกันปฏิบัติ

บทที่ 3

ระเบียบการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การพึ่งตนเองในรูปแบบพุทธเกษตรกรรมของชุมชนศาลือโคก” เป็นการศึกษาโดยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยผู้ศึกษาได้เข้าไปในพื้นที่อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ โดยได้ดำเนินการศึกษาจากการเก็บข้อมูลจากสมาชิกในชุมชนศาลือโคก พระสงฆ์หรือสมณะในชุมชนศาลือโคก และนักเรียนโรงเรียนสัมมาสิกขา โดยบทนี้ จะนำเสนอระเบียบวิธีการศึกษา ได้แก่ วิธีการศึกษา ประชากรที่ใช้ในการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา การเก็บรวบรวมข้อมูล และการนำเสนอข้อมูล ดังต่อไปนี้

3.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษานี้มีหน่วยการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) เป็นระดับชุมชน กลุ่มตัวอย่างจึงได้จากการเลือกอย่างเจาะจง (Purposive Sampling) โดยผู้ศึกษาได้เลือกที่จะศึกษาเพียงชุมชนเดียวจากเครือข่ายสันติอโคกจำนวน 9 ชุมชน ประกอบไปด้วย

1. ชุมชนปฐมอโคก จ.นครปฐม
2. ชุมชนศรีษะอโคก จ.ศรีสะเกษ
3. ชุมชนสีมาอโคก จ.นครราชสีมา
4. ชุมชนราชธานีอโคก จ.อุบลราชธานี
5. ชุมชนภูผาฟ้าน้ำ จ.เชียงใหม่
6. ชุมชนสันติอโคก กรุงเทพมหานคร
7. ชุมชนทักษิณอโคก จ.ตรัง
8. ชุมชนศาลือโคก จ.นครสวรรค์
9. ชุมชนหินผาฟ้าน้ำ จ.ชัยภูมิ

ทั้ง 9 ชุมชนมีลักษณะที่เหมือนกันคือ แนวคิดในการดำรงชีวิตโดยยึดหลักบุญนิยม ศีล และสาธารณโภคี ทุกอย่างเป็นของส่วนรวม ร่วมกันผลิต ร่วมกันบริโภค และร่วมกันดูแลรักษา เน้นความจำเป็นขั้นพื้นฐาน แต่ทั้ง 9 ชุมชนจะมีความแตกต่างกันตรงบริบทของพื้นที่ ทำให้กิจกรรมในการทำเกษตรกรรมของแต่ละชุมชนแตกต่างกันออกไป เหตุผลที่ผู้ศึกษาเลือกประชากรในชุมชนศาลือโคกเป็นตัวอย่างในการศึกษา เนื่องจากชุมชนมีคุณลักษณะที่แตกต่างไปจากชุมชนอื่น ๆ ดังนี้

1. เป็นชุมชนที่มีการก่อตั้งมายาวนาน เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2519 ยาวนานกว่า 40 ปี นับว่าเป็นชุมชนหนึ่งในช่วงเริ่มต้นของกลุ่มสันติอโคก มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ เนื่องจากมีพัฒนาการ

ในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้เห็นความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของชุมชนได้อย่างชัดเจน

2. ชุมชนศาลือโคกมีพื้นที่ในการทำเกษตรกว่า 80 ไร่ มีการทำเกษตรอย่างครบวงจร ทั้งพืชผัก ผลไม้ สมุนไพร สามารถผลิตเพื่อยังชีพแก่คนในชุมชนได้ตลอดทั้งปี และส่งออกผลผลิตไปแบ่งปันกับชุมชนในกลุ่มสันตือโคกอื่น ๆ ได้ ตลอดจนมีกิจกรรมในการทำเกษตรกรรมตลอดทั้งปี

3. ความเหมาะสมและความสะดวกในการที่ผู้ศึกษาจะเข้าไปศึกษา การคมนาคมการติดต่อประสานงานมีความสะดวก

ประชากรถือว่าเป็นผู้ให้ข้อมูลที่มีความสำคัญกับการศึกษา เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้ต้องการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยคนในชุมชนเอง ผู้ให้ข้อมูลจึงประกอบไปด้วย

1. สมณะ คือ ท่านสมณะล้อม ธรรมกิตติโก (เจ้าโหวาส) เป็นผู้นำทางจิตใจของชาวชุมชน และเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน

2. ผู้นำชุมชน ได้แก่

ประธานชุมชน นายจ่านงค์ สัจจวรรณ์ ผู้ดูแลฐานเกษตรกรรม

นางอนงค์ คชสาร

ผู้ดูแลสหกรณ์ร้านค้าชุมชน

นางริ้วธรรม คำเขียว

ผู้ดูแลฐานการทำสมุนไพร

จ่านงค์ สัจจวรรณ์

ผู้ดูแลฐานการแปรรูปผลิตภัณฑ์

ตลอดจนสมาชิกชุมชน เป็นสมาชิกที่อยู่ในชุมชนทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ และคนชรา

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลผลการศึกษาที่เป็นจริงและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ นั้น ทางผู้ศึกษามีวิธีในการใช้เครื่องมือในการศึกษาครั้งนี้ ดังนี้

1. การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง) ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการตั้งคำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบมีอิสระในการตอบคำถาม ขณะเดียวกันก็ทำให้ในการได้มาซึ่งข้อมูลมีความชัดเจนและถูกต้องมากที่สุด ทั้งนี้ยังเพิ่มในส่วนของคำถามเพิ่มเติมที่มีความคล้ายกับแนวคำถามเดิมและปรับเปลี่ยนคำถามในขณะที่มีการสัมภาษณ์ โดยในการสัมภาษณ์นั้นเป็นลักษณะของการนั่งพูดคุยแบบกันเอง เพื่อทำความเข้าใจให้ตรงกับผู้ให้ข้อมูลและผู้ศึกษา

2. การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) โดยการเดินสำรวจรอบ ๆ ชุมชน สังเกตการณ์ในกระบวนการผลิต การทำกิจกรรม การเพาะปลูกพืช ผัก ผลไม้ และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้ศึกษา

อยู่ในชุมชนในฐานะและบทบาทของการเป็นสมาชิกคนหนึ่งของคนอื่น ๆ และร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้เหมือนกับสมาชิกคนอื่น ๆ ของชุมชน ในการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมนี้ครั้งนี้ยังมีการจดบันทึกภาคสนาม (Field Note) จะเป็นการจดบันทึกแบบย่อ ๆ การบันทึกในสิ่งต่าง ๆ ที่ได้พบเจอด้วย

3. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ในการศึกษาครั้งนี้ทางผู้ศึกษาได้ใช้คำถามในการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนในการนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

3.3 ขั้นตอนในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ทั้งจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง รวมถึงการสังเกตโดยในการศึกษาครั้งนี้มีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. สำรวจพื้นที่เพื่อวางแผนดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึก
2. ลงพื้นที่จริงเก็บรวบรวมข้อมูล จากการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์ โดยผู้ศึกษาเริ่มจากการสำรวจสังเกตการณ์การดำเนินชีวิตในแต่ละวันของสมาชิกในชุมชน กิจกรรมที่ทำกันในแต่ละวัน และมีการสัมภาษณ์ โดยในการสัมภาษณ์นั้นเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการแก่ผู้ให้ข้อมูล และมีการจดบันทึกการสัมภาษณ์ด้วยตนเองและใช้อุปกรณ์อัดเสียง
3. นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมมาตรวจสอบความสมบูรณ์พร้อมทั้งนำผลการศึกษามาปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา
4. นำข้อมูลที่เก็บได้ทั้งหมดมาเรียบเรียงเป็นหมวดหมู่และวิเคราะห์ตีความข้อมูล เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้ข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบข้อมูลที่สมบูรณ์แล้วนำมาเขียนบรรยายข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้ทั้งหมด และผู้ศึกษาจะทำการวิเคราะห์เนื้อหาและเชื่อมโยงประเด็นต่าง ๆ โดยได้อาศัยแนวคิดและทฤษฎีที่รวบรวมไว้มาช่วยวิเคราะห์และอธิบายถึงรูปแบบการทำพุทธเกษตรกรรมแบบพึ่งตนเอง ให้ตรงตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดที่วางไว้โดยการแยกออกเป็นส่วน ๆ ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

บทที่ 4

ผลการศึกษา

สำหรับการนำเสนอผลการศึกษา ผู้ศึกษาจะนำเสนอผลการศึกษาเป็น 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 ผู้ศึกษาจะนำเสนอบริบทชุมชนที่ประกอบไปด้วย ประวัติและความเป็นมาของชุมชน ลักษณะทางกายภาพ การเข้าเป็นสมาชิก วิถีชีวิตของชาวชุมชน การบริหารจัดการในชุมชน เพื่อเป็นพื้นฐานที่จะเชื่อมโยงถึงการทำพุทธเกษตรกรรม

ส่วนที่ 2 ผู้ศึกษาจะนำเสนอถึงรูปแบบการทำเกษตรกรรมที่นำไปสู่การพึ่งตนเอง

ส่วนที่ 3 ผู้ศึกษาจะนำเสนอการพึ่งตนเองในรูปแบบพุทธเกษตรกรรมของชุมชนศาลือโคก

4.1 โครงสร้างพื้นฐานชุมชนศาลือโคก

4.1.1 ความเป็นมาของชุมชนศาลือโคก

ชุมชนศาลือโคกตั้งอยู่ที่ตำบลโคกเตื่อ อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ แต่เดิมพื้นที่นี้ เป็นป่าช้า ซึ่งชาวบ้านช่วยกันถางเพื่อใช้เป็นที่สำหรับเผาศพและทิ้งขยะ ต่อมามีนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 คนหนึ่ง ได้มีโอกาสฟังเทศน์จากพระธุดงค์ แล้วเกิดความศรัทธา นำมาทดลองปฏิบัติตาม แล้วเกิดความชอบ ความศรัทธา จึงได้ตัดสินใจบวชเรียนที่วัดแห่งหนึ่ง ส่วนทางบ้านเริ่มสังเกตเห็นว่า ลูกไม่กลับบ้าน ไม่มาเอาสตางค์จึงเริ่มสงสัย ได้ไปเฝ้าถามเพื่อนร่วมห้องก็รู้ว่าลูกไปปฏิบัติธรรม พ่อแม่ ก็เสียใจ แต่ไม่อยากจะขัดศรัทธา ดังนั้น จึงได้พาลูกมาบวชเรียนกับท่านสมณะโพธิรักษ์ได้รับฉายานามว่า สิกขาวิโร เมื่อได้บวชอย่างเต็มรูปแบบแล้ว ท่านสิกขาวิโรได้ปฏิบัติธรรมตามแนวคิดวิธีการของ ชาวโศกมาสักระยะเวลาหนึ่งจึงเริ่มออกธุดงค์เรื่อยมา กระทั่งมาถึงตำบลโคกเตื่อ อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ ท่านได้มาปักกลดอยู่ เมื่อผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านเห็นจึงนำอาหารมาถวายให้ท่าน ท่านก็ได้เทศน์ให้ชาวบ้านฟัง ทำให้ชาวบ้านเกิดความศรัทธาและรวมกลุ่มกันพัฒนาเป็นชุมชน ศาลือโคกจนถึงปัจจุบัน ด้วยความศรัทธาในแนวคำสอน คำแนะนำของพระสิกขาวิโร ทำให้เกิดการก่อร่างสร้างตัวเป็นชุมชนขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2519 เริ่มจากผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งมีแกนนำ 2-3 คน ช่วยกันบูรณะพื้นที่เพื่อใช้สำหรับเป็นที่อยู่อาศัยให้ท่าน เมื่อมีผู้คนมาฟังเทศน์ ฟังธรรมมากขึ้นแกนนำเหล่านี้จึงได้รวบรวมทรัพย์สิน สิ่งของต่าง ๆ เพื่อนำมาสร้างเป็นกุฏิให้ท่านอยู่อย่างถาวร เรียกว่า พุทธสถานศาลือโคก เมื่อผู้คนที่มิ จิตศรัทธาและอยากจะเข้ามาอยู่ใกล้ชิดท่านจึงได้รวบรวมทรัพย์สินอีกครั้งหนึ่ง เพื่อซื้อพื้นที่จำนวน 4 ไร่ 2 งาน นำมาจัดแบ่งขายให้กับผู้ที่มีจิตศรัทธาให้ได้เข้ามาอยู่และเริ่มปลูกสร้างบ้านเรือน สร้างศาลาเพื่อใช้สำหรับการแสดงธรรมเรียกว่า หมู่บ้านพุทธธรรม เงื่อนไขการเข้ามาอยู่ในชุมชนจะต้องรับการตรวจสุขภาพ ถู้อีล 5 เป็นอย่างต่ำ ละออบายมุข บริโภค

อาหารมังสวิรัต เป็นต้น ส่วนบ้านที่ทำการปลูกสร้างจะไม่มีสิทธิให้ผู้ใดแม้แต่ทนายและญาติพี่น้องของตนเอง แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการพัฒนาขึ้นตามลำดับ กระทั่งเข้าสู่ พ.ศ. 2523 ได้เกิดปัญหากับชาวบ้านในบริเวณนั้น มีชาวบ้านบางส่วนไม่เห็นด้วยกับแนวทางพระพุทธศาสนาดังกล่าว จึงเกิดการต่อต้านขับไล่ไม่ให้ก่อตั้งและพัฒนาพื้นที่ต่อไปได้ ขณะเดียวกันได้เกิดปัญหากับเถรสมาคม ทำให้เกิดการต่อสู้กันในชั้นศาล ได้ข้อสรุปว่าต้องเปลี่ยนจากพระสงฆ์มาเป็นสมณะแทน

ดังนั้น สมณะและชาวบ้านที่มีจิตศรัทธาจึงมาช่วยกันคิดวิเคราะห์แก้ไขปัญหในพื้นที่ ได้ผลสรุปที่จะต้องช่วยอธิบายให้ชาวบ้านได้เข้าใจในแนวทางพระพุทธศาสนาดังกล่าว เมื่อปัญหาดังกล่าวหมดไป จึงกลับมาพัฒนาหมู่บ้านพุทธธรรมต่อ ซึ่งได้เห็นความสำคัญของการบริโภคอาหาร จึงได้ใช้พื้นที่เล็ก ๆ ทำการขุดสระน้ำเพื่อใช้สำหรับทำการเพาะปลูกพืชผักสวนครัว แต่ไม่เพียงพอต่อความต้องการบริโภคของสมาชิกในชุมชน ชุมชนจึงได้จัดซื้อพื้นที่เพิ่มเติมซึ่งได้จัดแบ่งการใช้ประโยชน์ คือ จัดตั้งฐานเกษตรกรรมอย่างเต็มรูปแบบ จัดตั้งฐานกะปิ ฐานโรงจักร จัดตั้งฐานสมุนไพร และอื่น ๆ พัฒนาขึ้นตามลำดับ เมื่อผลผลิตพอกินพอใช้ได้ขยายเข้าสู่สังคมภายนอกด้วยการเปิดตลาดนัด เมื่อจำหน่ายผลผลิตได้และมากขึ้น จึงเริ่มปักหลักการจำหน่ายหน้าชุมชนด้วยการสร้างร้านใจฟ้า สหกรณ์บุญนิยมบริเวณด้านหน้าของชุมชน เป็นรายได้ให้กับชุมชนเพื่อให้ชุมชนเกิดความมั่นคง และจัดสรรให้กับสมาชิก เมื่อญาติธรรมเข้ามาอยู่ในชุมชนได้นำพาลูกหลานของตนเองมาอยู่ด้วยและชุมชน เห็น ความสำคัญกับการศึกษาเพื่อสืบทอดความเป็นชุมชนเอาไว้ จึงได้จัดตั้งโรงเรียนสัมมาสิกขาขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2537 โดยมีหลักปรัชญา คือ ศิลเด่น เป็นงาน ชาญวิชา เพื่อพัฒนาทั้งทางด้านจิตใจ ร่างกายและสติปัญญา

4.1.2 ลักษณะทางกายภาพ

ที่ตั้งของชุมชน

ชุมชนศาลือโคกเป็นพื้นที่ถูกต้องตามกฎหมาย ชุมชนตั้งอยู่ ตำบลโคกเตือ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดนครสวรรค์ มีเนื้อที่ประมาณ 70 กว่าไร่ (ไม่รวมพื้นที่สาธารณะ) การเดินทางจะห่างจากอำเภอมือง นครสวรรค์ประมาณ 65 กิโลเมตร ลักษณะทางกายภาพของชุมชนศาลือโคกประกอบด้วยพื้นที่หลัก 2 ส่วนด้วยกัน หนึ่ง คือ พุทธสถานศาลือโคกหรือเขตนักบวช เป็นสถานที่พักนักบวชชาย-หญิง เป็นเขตผู้ที่ถือศีล 8 และศีล 5 มีเนื้อที่ประมาณ 4 ไร่ และส่วนที่สอง คือ หมู่บ้านพุทธธรรมหรือเขตฆราวาส จะเป็นผู้ที่ถือศีล 5 ทั้งหมด มีเนื้อที่ประมาณ 20 กว่าไร่ แบ่งเป็นศาลาฟังธรรมฐานงานต่าง ๆ และอยู่นอกบริเวณวัดอีก 53 กว่าไร่จะทำนา ทำไร่ เป็นพื้นที่เกษตรกรรม

สำหรับทางด้านกายภาพที่สำคัญของชุมชนที่ถือว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชน คือ เขตพุทธสถาน มีศาลาฟังธรรม มีลักษณะเป็นอาคารโล่งขนาดใหญ่ชั้นเดียวส่วนที่เป็นพื้นที่โล่งใช้สำหรับดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน อาทิเช่น การแสดงธรรม การรับประทานอาหาร การประชุมต่าง ๆ ส่วนภูมิของสมณะจะเป็นหลังเล็ก ๆ เปิดโล่งได้ทั้ง 3 ทาง กระจายอยู่ทั่วชุมชน

ส่วนหมู่บ้านพุทธธรรม เป็นที่ตั้งของหมู่บ้านซึ่งอยู่ติดกับศาลาฟังธรรม เป็นหมู่บ้านญาติธรรม มีประมาณ 14 หลังคาเรือน จุดจำหน่ายสินค้า จะอยู่ด้านหน้าของชุมชน ซึ่งเป็นรูปแบบของร้านใจฟ้า และสหกรณ์บุญนิยม

ส่วนพื้นที่ต่าง ๆ บริเวณชุมชนทั้งหมดนั้นจะมีการปลูกต้นไม้ และจะมีลานกว้าง บริเวณกลางชุมชนเพื่อใช้เป็นที่สำหรับการประกอบกิจกรรมประจำปี งานปลูกเสก ซึ่งจะมีชุมชนอโศกทั่วประเทศมารวมกัน ชุมชนศาลิอโศกมีแหล่งน้ำใช้ตลอดทั้งปีโดยการขุดสระ ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 8 ไร่ ลึก 10 เมตร กว้างยาว 200 คูณ 40 เมตร จะใช้เพื่อการผลิตเกษตรกรรม ส่วนน้ำฝนสร้างแหล่งกักเก็บไว้บริเวณใต้ศาลาเพื่อไว้บริโภคกันในชุมชน

ดังนั้น จึงชี้ให้เห็นว่าบริเวณในพุทธสถานศาลิอโศกนั้นจะแบ่งเป็นพื้นที่ของพุทธสถาน และหมู่บ้านที่ใช้สำหรับการสร้างบ้านเรือนเป็นที่พักอาศัย และสร้างฐานงานที่ใช้สำหรับประกอบ การงานต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อการบริโภคในชุมชนมีเป้าหมายอยู่ที่การพึ่งตนเอง

4.1.3 สมาชิกในชุมชน

จำนวนสมาชิกที่เข้ามาอยู่ในชุมชนมีจำนวนลดลงจากอดีต ปัจจุบันมีคนอาศัยอยู่ใน พุทธสถานศาลิอโศกเพียง 20 กว่าคน ฐานะสมาชิกในชุมชนแบ่งเป็นนักบวชที่เป็นสมณะ 4 รูป อาคันตุกะ 3 รูป นักเรียนระดับอนุบาล 1 คน ส่วนคนวัดและชาวชุมชนมีจำนวนที่ไม่แน่นอน เนื่องจากศาลิอโศกมีลักษณะเป็นวัด จะมีบุคคลเข้า ๆ ออก ๆ ตลอดเวลา หากเป็นช่วงเข้าพรรษาก็จะมีจำนวนเพิ่มขึ้น คนเข้าวัดมาถือศีล พอช่วงออกพรรษา คนก็ออกไปดำเนินชีวิตปกติ โดยแต่ละฐานะสมาชิกในชุมชน จะรักษาศีลแตกต่างกันออกไป สมณะและอาคันตุกะ ถือศีล 227 ข้อ คนวัด ถือศีล 8 ชาวชุมชนและนักเรียน ถือศีล 5

4.1.4 การเข้ามาเป็นสมาชิกของชุมชน

การเข้ามาเป็นสมาชิกในชุมชนนั้นมีหลากหลาย ขึ้นอยู่กับความต้องการของบุคคลที่จะเข้ามาในชุมชน โดยจะมีทั้งบุคคลที่ไม่ได้เข้ามาอยู่และบุคคลที่อาศัยอยู่ประจำ ซึ่งมีกำหนดเวลาการอยู่อาศัยประมาณ 7 วันก็จะต้องทำการวิกัลป์ หมายถึง ถ้าบุคคลใดก็ตามที่มาอยู่ในชุมชนครบ 7 วัน แล้วต้องแสดงตัวเอง ชื่อ มาวันไหน แล้วจะกล่าวคำขออยู่ต่อหรือไม่อยู่ แล้วแต่บุคคล แต่ถ้าอยู่ต่อระยะเวลาประมาณ 3 เดือนขึ้นไปแล้วจะกลายเป็นสมาชิกในชุมชน

การบวช สำหรับการบวชเป็นสมณะนั้นต้องมีอายุ 20 ปี ต้องอยู่ดูตัวเป็นเวลา 2 ปี เพื่อทดสอบตนเองว่าจะอยู่ได้หรือไม่ และต้องสละละทางโลก เช่น ทรัพย์สินสมบัติ ลูก เมีย เหลือเพียงบาตรใบเดียว และต้องบวชตั้งแต่เป็นเณร เมื่อผ่านการดูตัว 2 ปีแล้วก็จะถึงขั้นตอนการบวชเป็นสมณะ จะมีพระอุปัชฌาย์จารย์ พระอันดับ และจะไม่มีการสวดเป็นภาษาบาลี แต่จะสวดเป็นภาษาไทย

คุณสมบัติในการเข้ามาอยู่ในชุมชน มีดังนี้

1. ต้องเข้ามาด้วยความสมัครใจทั้งผู้เข้ามาอยู่ในชุมชนส่วนเด็กต้องได้รับการยินยอม จากบิดามารดา
2. ต้องถือศีล 5 ศีล 8 และจะตรวจศีลทุก 7 วัน ถ้าบุคคลใดทำผิดจะถูกลงโทษ
3. ไม่เป็นโรคติดต่อ โดยจะต้องผ่านกระบวนการตรวจเลือดก่อนเข้ามาอยู่ในชุมชน
4. สำหรับเด็กที่จะเข้ามาศึกษานั้นจะต้องผ่านการคัดสรร โดยใช้วิธีการเข้าค่ายทดลอง การปฏิบัติก่อนที่จะเข้ามาอยู่ในชุมชน

กฎระเบียบสำหรับสมาชิกในชุมชน

1. ต้องถือศีล 5 หรือศีล 8
  2. ต้องทานอาหารมังสวิรัตินานละ 2 มื้อ การแต่งกายจะมีชุดเฉพาะของชาวชุมชน
  3. ทำงานโดยไม่มีค่าตอบแทน
  4. เด็กผู้หญิงและผู้ชายห้ามแตะเนื้อต้องตัวกัน
  5. ห้ามมีเครื่องอำนวยความสะดวกสบายส่วนตัว ให้ใช้จากส่วนกลาง
- หากสมาชิกในชุมชนทำผิดกฎระเบียบ ชุมชนจะมีมาตรการการลงโทษ เช่น ทำงานเพิ่มขึ้น ทานข้าวเปล่า หากถึงขั้นรุนแรงก็จะไล่ออกจากชุมชน

การสิ้นสุดความเป็นสมาชิกในชุมชน

คนที่เข้ามาอยู่ในชุมชนจะสิ้นสุดการเป็นสมาชิกในชุมชนด้วยเหตุต่าง ๆ เช่น ทำผิดกฎระเบียบของชุมชน นำเนื้อสัตว์มาทานในบริเวณชุมชน ลักษณะของในชุมชน ซึ่งถือว่าการทำผิดกฎระเบียบ หรือสมาชิกในชุมชนสมัครใจลาออกเอง ตลอดจนจนสมาชิกในชุมชนเสียชีวิต

4.1.5 วิถีชีวิตของสมาชิก

ในแต่ละวันชาวชุมชนศาลิโอโศกจะมีแบบแผนการดำเนินชีวิตที่แตกต่างไปจากชุมชนอื่น ๆ โดยทั่วไป คือ ในแต่ละวันหรือสัปดาห์จะมีกิจกรรมให้ชาวชุมชนได้ร่วมกันทำ กิจกรรมสามารถเปลี่ยนแปลงได้อยู่เสมอตามความจำเป็น เวลา 03.30 น. เป็นช่วงที่สมณะ ชาวชุมชน คนวัดตื่นนอน และจะมีเสียงของสมณะดังตามเสียงตามสาย เพื่อกระตุ้นให้ชาวชุมชนตื่นจากการนอนหลับ เตือนให้เตรียมตัวเริ่มภารกิจในวันนั้น ทุกคนในชุมชนจะทยอยมารวมตัวกันที่ศาลาแสดงธรรม เพื่อฟังเทศน์ฟังธรรมจากสมณะ เวลา 06.00 น. จะเริ่มทำวัตรเช้า สมณะออกบิณฑบาตไปตามหมู่บ้านบริเวณรอบ ๆ ชุมชน คนวัด และชาวชุมชนลงฐานงานต่าง ๆ 08.30-09.00 น. เป็นช่วงเวลาทำความสะอาด ไม่ว่าจะทำงานเสร็จหรือไม่ สิ่งพื้นฐานงานต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด คือ ทำความสะอาดบริเวณสถานที่ทำงานให้เรียบร้อย ข้าวของที่นำออกมาใช้ต้องจัดเก็บให้ถูกที่ และยังเป็นช่วงทำความสะอาดที่พักอาศัย และเสื้อผ้าของตนเอง เมื่อถึงเวลา 09.30 น. จะมีเสียงตีระฆังเป็นสัญญาณ

ให้เตรียมตัวไปฟังธรรมที่ศาลา โดยสมณะจะผลัดเปลี่ยนกันแสดงธรรม ชี้แนะสิ่งที่ถูกต้องดีงามให้ชาวชุมชนฟัง ซึ่งจะใช้เวลาอย่างมากไม่เกินหนึ่งชั่วโมง หลังจากฟังธรรม คือ ช่วงเวลารับประทานอาหาร ก่อนกินอาหาร สมณะจะนำพิจารณาอาหาร ต่อจากนั้นตัวแทนของคนวัดจะนำทองคำกล่าว หลังจากนั้นทุกคนจะลงมือกินอาหารอย่างช้า ๆ และคู่วีดีทัศน์แสดงธรรม เวลา 11.30 น. การรับประทานอาหารและคู่วีดีทัศน์จะสิ้นสุดลง ทุกคนนำภาชนะไปล้างในที่ ๆ จัดเตรียมไว้ให้ เวลา 14.30 น. การลงฐานงานภาคบ่ายเริ่มต้นขึ้น ทุกคนจะปฏิบัติหน้าที่ของตนไป จนกว่าจะถึง เวลา 17.00 น. ซึ่งเป็นเวลาเลิกงาน หลังเลิกงานถ้าไม่มีประกาศขอแรงงานเร่งด่วน ก็จะเป็นช่วงเวลาส่วนตัว จากนั้นจะร่วมกันทำวัตรเย็น และแยกย้ายกันเข้านอน

กิจกรรมในแต่ละวันมีการปรับเปลี่ยนตลอด แต่ชาวชุมชนจะไม่นอนกลางวัน จะใช้เวลาส่วนใหญ่กับการลงฐานงานต่าง ๆ การบริหารจัดการในชุมชนจะจัดให้มีการประชุมอยู่เป็นประจำ หากมีวาระในการประชุมก็จะเรียกมาร่วมพูดคุยกันโดยจะใช้ศาลาส่วกลางเป็นที่ประชุม นอกจากนี้ทางชุมชนยังมีกิจกรรมประจำปีที่เป็นประเพณีของชาวศาลือโคก ดังนี้

1. งานโรงบุญมังสวิรัตติ จัดขึ้นทุกวันที่ 12 สิงหาคม วันที่ 5 ธันวาคม วันเด็ก เทศกาลกินเจของทุกปี ทางชุมชนจะนำวัตถุดิบที่เก็บเกี่ยวได้ภายในชุมชนมาประกอบอาหารมังสวิรัตติ เพื่อแจกจ่ายให้ประชาชนทั่วไปได้กินฟรี

2. งานพุทธาภิเษกสุดยอดปาฏิหาริย์ จัดขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี ในงานชาวโคกที่อยู่ทั่วประเทศจะมารวมตัวกัน พบปะพูดคุยแสดงธรรมต่อกัน ณ ชุมชนศาลือโคก ช่วยกันทำอาหาร จัดสถานที่เพื่อแสดงธรรม ทุกคนจะถือศีล 8 โดยมีระยะเวลาในการจัดงาน 7 วัน สมาชิกทุกคนที่มาร่วมงานจะรับประทานอาหารเพียงวันละมื้อเท่านั้น

4.1.6 วิธีการดำเนินชีวิตของชาวชุมชนศาลือโคก

การดำเนินชีวิตของชาวชุมชนศาลือโคกยึดหลักธรรม 3 ประการ คือ ศีล บุญนิยัม และสาธารณโภคี ศีล เป็นหลักธรรมเบื้องต้นที่สำคัญของชุมชนชาวศาลือโคก เป็นข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การเว้นจากความชั่ว เป็นข้อปฏิบัติในการปิดกั้นวาจาให้ดียิ่งขึ้น มีความสุจริตทั้งกายวาจาและอาชีพ และเชื่อว่าศีลสามารถกำหนดนัยชีวิตได้ และเมื่อทุกคนมีวินัยชีวิตที่ดีสังคมก็จะดีตาม ดังวัตถุประสงค์ในการสร้างชุมชนก็เพื่อสร้างชุมชนคนมีศีล โดยตั้งอยู่ในกรอบของศีล 5 ศีล 8 และศีลที่สูงขึ้นไปตามฐานะของบุคคล ดังปรัชญาการเรียนการสอนที่ว่า ศีลเด่นเป็นงาน ชาญวิชา การรักษาศีลของสมาชิกในชุมชนมีระดับของศีล โดยสมณะจะถือศีลตั้งแต่จุลศีลขึ้นไป คนวัดจะถือศีล 10 หรือศีล 8 ชาวชุมชนและนักเรียนจะถือศีล 5 (แต่หากคนใดจะถือศีลที่สูงกว่าศีล 5 ก็ไม่ห้ามแล้วแต่ความสามารถความเหมาะสมของแต่ละคน) สมาชิกในชุมชนจะมีการเช้คศีลหรือที่เรียกว่า “เดวิซโซ” คนวัดจะรวมกลุ่มกันแลกเปลี่ยนปัญหาและปรึกษาหารือกันเกี่ยวกับการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน เช่น หากมีการผิดศีลข้อไหนจะมีวิธีการแก้ไขอย่างไร มีข้อเสนอแนะ

อย่างไรบ้าง โดยมีสมณะสิกขมาตุ และครูช่วยกันให้คำแนะนำ ความรู้เกี่ยวกับความเข้าใจของศีลแต่ละข้อ การแก้ไข การฝึกสติ อาณิสยของการถือศีล การถือศีลให้ศีลยิ่งขึ้น เกรงครัดยิ่งขึ้น จนถึงการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ และถ้ามีข้อเสนอนะที่ติของผู้ใช้ศีล ก็จะแนะนำให้บุคคลอื่นนำไปปฏิบัติได้ อาจมีการ เชื้อศีลเป็นกลุ่มใหญ่ทั้งชุมชนหรือแบ่งเป็นกลุ่มย่อยก็ได้ เช่น กลุ่มนักเรียน กลุ่ม คนวัด กลุ่มชาวชุมชน เมื่อชาวชุมชนเชื่อว่าตั้งอยู่ในศีลและมีการปฏิบัติ จะทำให้เกิดความสุขและนำไปสู่ความเป็นอิสระหลุดพ้นจากทุกข์ซึ่งมนุษย์หลงยึดถือและประกอบขึ้นใส่ตน เป็นข้อปฏิบัติที่มีหลักไม่อ่อนแอจนถึงกับตกอยู่ใต้อำนาจความอยากแห่งใจ แต่ก็ไม่แข็งตึงจนถึงกับเป็นการทรมานกายให้ปราศจากความสุขทางกาย เพราะฉะนั้นจึงได้เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา คือ ทางดำเนินสายกลาง ไม่หย่อนไม่ตึง แต่พอเหมาะนั้นคือ หลักธรรมอริยมรรค มืองค์ 8 ซึ่งเป็นแนวทางดำเนินอันประเสริฐของชีวิตหรือ กาย วาจา ใจ เพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ซึ่ง ต้องพร้อมเป็นอันเดียวกันทั้งแปด ประกอบไปด้วยข้อปฏิบัติ 8 ประการคือ ความเห็นชอบ ความคิดชอบ ความมีวาจาชอบ ความประพฤติชอบ ความมีอาชีพชอบ ความเพียรชอบ ความระลึกรู้ชอบ และความตั้งจิตมั่นชอบ การปฏิบัติธรรมทุกชั้นตอนในมรรคอันประกอบด้วยองค์แปดนี้ เมื่อรวมกันแล้วเหลือเพียงการปฏิบัติธรรม 3 ประการคือ ศีล สมาธิ ปัญญา

บุญนิยม จากหลักธรรมอริยมรรคเมืองค์ 8 สมณะโพธิรักษ์ได้มีการขยายความอธิบายหลักคำสอนเดิมเพิ่มขึ้น เพื่อให้มีความครอบคลุมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อันหลากหลายของชีวิตมนุษย์ จนกระทั่งกลายเป็นหลักธรรมหรือชุดคำสอนใหม่ที่ตั้งชื่อเรียกว่า “บุญนิยม” ซึ่งเป็นหลักคำสอนที่ให้ผู้ปฏิบัติมีการฝึกฝนตนให้มีความเสียสละ รู้จักการให้ ลดละการบำเรอตน มีความมกน้อย ขยัน อดทนและไม่เอาเปรียบ เพื่อเสริมสร้างพัฒนาความเข้มแข็งทางจิตใจไม่ใช้ทางวัตถุ ทั้งนี้เพื่อตอบโต้กับระบบทุนนิยมที่ครอบงำชีวิตมนุษย์ในปัจจุบัน โดยปฏิบัติตามหลักสารานโภคคือ มีการกิน ใช้ร่วมกัน ทำมาหาได้ก็เอามารวมไว้ส่วนกลางร่วมกัน ไม่เอาสะสมเป็นของตัวเอง จึงเป็นระบบที่ สมาชิกสมัครใจจะทำอาชีพทำการผลิตร่วมกันเป็นส่วนรวม โดยไม่มีเงินเดือนหรือผลตอบแทนให้แต่อย่างใด บุญนิยมเป็นการปฏิบัติเพื่อตอบโต้ระบบทุนนิยม เป็นระบบคำสอนที่มีพื้นฐานมาจากหลักคำสอนในพุทธศาสนาเรื่อง มรรคองค์แปดและเป็นการอธิบายความหลักคำสอนเพื่อนำไปปรับประยุกต์ ใช้ ในกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตมนุษย์ เช่น กสิกรรมบุญนิยม การบริโภคนิยม การค้า บุญนิยม การศึกษา บุญนิยม การเงินบุญนิยม สาธารณสุขบุญนิยม

ลักษณะบุญนิยม 11 ประการ

(1) ทวนกระแสกับทุนนิยม แต่ไม่ได้เป็นศัตรูกับทุนนิยม เพราะบุญนิยมมุ่งให้สวนทุนนิยมจึงไม่ขัดกัน ลงกันได้ตามเป็นจริง

(2) มีคุณธรรมเข้าเขตโลกุตรระ อยู่เหนือกิเลสได้

(3) ทำได้ยาก แม้ยากก็ต้องทำเพราะเป็นสิ่งที่ดีงาม

- (4) เป็นไปได้ ไม่ใช่เรื่องเพื่อฝัน
- (5) เป็นสัจธรรมแท้สำหรับมนุษย์และสังคม
- (6) กำไร คือ การให้ การเสียสละ
- (7) เน้นสร้างคนให้มีคุณธรรม และพันทุกข์จนประสบผลสำเร็จเป็นเรื่องหลัก การสร้างรายได้ การสร้างวัตถุทรัพย์สินอันได้แก่ ลาภ ยศ สรรเสริญ และโลกียสุขมาให้แก่ตน หรือการสร้างวิชาการ ถือเป็นเรื่องรอง

- (8) เข้าถึงสภาวะธรรม ชั้นเปลี่ยนแปลงพัฒนาจิตวิญญาณ
- (9) ความอุดมสมบูรณ์จะอยู่ที่ส่วนรวม หรือส่วนกลาง ไม่ใช่อยู่ที่ส่วนบุคคล
- (10) เชิญชวนให้มาพิสูจน์ได้เช่นเดียวกับการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์
- (11) จุดสัมบูรณ์ คือ อีสเสรีภาพ ภราดรภาพ สันติภาพ สมรรถภาพ และบูรณภาพ

คุณลักษณะของผู้เข้าถึงบุญนิยม 6 ประการ

- (1) ไม่เผาผลาญทำลาย มีความประหยัด มีชีวิตเรียบง่าย สมถะ
- (2) ไม่เอาเปรียบใคร มีความมักน้อย กล้าจน เสียสละให้ได้มากที่สุดอยู่เสมอ
- (3) ใฝ่ศึกษา สร้างสรรค์ สร้างสมรรถนะ ขยันและอดทน กินน้อย ใช้น้อย ทำงานมาก

- (4) จุนเจือสังคม ผู้ขาดทุนหรือผู้เสียสละ คือ ผู้มีกำไรแก่ชีวิตตนเอง
- (5) สละออก สะบัดออก ไม่สะสม ไม่เห็นแก่ตัว
- (6) ซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม

องค์ประกอบของระบบบุญนิยม

- (1) มีคนดี ระบบดี ธรรมะดีมีวัฒนธรรม (สาธารณโภคี)
- (2) มีกิจกรรม พิธีกรรม และการงานที่ดี (ศาสนา การเมือง การเงิน การคลัง กสิกรรม สุขภาพ ชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อม อุตสาหกรรมชุมชน การศึกษา ศิลปะ วัฒนธรรม การสื่อสาร เศรษฐกิจ และพาณิชย์ การบริโภค กฎหมาย วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การต่างประเทศ)
- (3) มีองค์กรที่ดี และมีการบริหารจัดการที่ดีได้แก่ สถาบันบุญนิยม มูลนิธิ สมาคม กองบุญ เครือข่ายชุมชน เครือข่ายกิจกรรม
- (4) สังคมบุญนิยม ประกอบด้วย คนดี (นักบวช นักปฏิบัติธรรม นักบริหาร นักบริการหรือ อาสาสมัครบุญนิยม นักธรรม สังคมดี สิ่งแวดล้อมดี ระบบสาธารณโภคี สุขภาวะทาง กายจิต จิตวิญญาณ สังคม
- (5) มีทรัพยากร เครื่องมือ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีพร้อมสมบูรณ์
- (6) มีการเรียนรู้ สืบต่อ และพัฒนา (ความรู้ และความจริง)
- (7) มีการสื่อสาร

(8) นวัตกรรมทางสังคม เช่น การศึกษาวิถีพุทธ หรือ บวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) เครือข่าย (Network) เศรษฐกิจพอเพียง หรือเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ

(9) ปัจจัยและพลัง ที่ทำให้เกิดทุนทางสังคม ประกอบด้วย ความดี ความอุดมสมบูรณ์ ความสมดุล พลัง คุณค่า ส่วนคำว่า “สาธารณโภคี” (Public Gain) หมายถึง แบบแผนหรือวิถีชีวิต การบริหารจัดการบุคคล กลุ่ม องค์กร ให้มีคุณลักษณะพึงตนเองได้ สร้างสรรค์ ชยัน อดทน ไม่เอาเปรียบใคร ตั้งใจเสียสละ จนเกิดความสามารถ และความเต็มใจในการทำงานฟรี ปลอดภัย ไม่มีดอกเบีย และเฉลี่ยทรัพย์สินเข้ากองทุน เพราะเชื่อมั่นและศรัทธาว่า การได้มาคือ บาบ การเสียสละคือ บุญ สาธารณโภคี เป็นคำที่ให้ความหมายเสริมหนุนลักษณะกายภาพของบุญนิยมให้ชัดเจนขึ้น

สาธารณโภคี หลักธรรมสาธารณโภคีของชุมชนศาลือโคก ได้มีการประยุกต์มาจากหลักธรรม สาราณียธรรม 6 ซึ่งธรรม 6 ประการนี้มีคุณคือ เป็น สาราณียะ (ทำให้ระลึกถึงกัน) เป็น ปิยกรรม (ทำให้เป็นที่รัก) เป็นครุกรรม (ทำให้เป็นที่เคารพ) เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ (ความกลมกลืนเข้าหากัน) เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี และเป็นเอกภาพ (ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน) แก่นของ สาราณียธรรม คือ ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึงกัน ความปรารถนาดีต่อกันเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน หลักการอยู่ร่วมกันโดยสาธารณโภคีเป็นหลักธรรม 1 ใน 6 ข้อ ซึ่งหมายถึง การได้ของสิ่งใดมาโดยชอบธรรม เป็นสิ่งเล็กน้อยไม่หวังไว้ผู้เดียว ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคด้วยกัน ซึ่งสามารถประยุกต์ให้เป็นแนวทางสร้างสัมพันธ์มิตรของสมาชิกในชุมชนได้เป็นอย่างดี และหลักสาธารณโภคีก็เป็นหลักธรรมข้อหนึ่ง ซึ่งทางชุมชนได้นำมาปฏิบัติอย่างเห็นได้ชัด ดังนั้น คำว่า สาธารณโภคี ตามความหมายของชุมชนศาลือโคกจึงหมายถึง การทำงานร่วมกันของสมาชิกในชุมชนโดยไม่รับเงินค่าตอบแทนหรือเงินเดือน และนำผลผลิตหรือรายได้ที่ได้มาเข้าส่วนกลางของชุมชนซึ่งสมาชิกสามารถใช้ร่วมกันได้ สนับสนุนให้แต่ละคนแต่ละครอบครัวครอบครองสิ่งของให้น้อยที่สุด โดยเสียสละทรัพย์สินส่วนตัวเข้าส่วนกลาง หากเมื่อมีความ จำเป็นต้องใช้เงินหรือสิ่งจำเป็นพื้นฐานอันได้แก่ ปัจจัย 4 ก็สามารถเบิกได้จากส่วนกลาง โดยต้องผ่านความเห็นชอบจากกรรมการชุมชนก่อน ระบบสาธารณโภคีถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการปฏิบัติตามหลักบุญนิยม เป็นสิ่งที่ทำได้ยากต้องอาศัยจิตใจที่มีความเข้มแข็ง ไม่มีความโลภ ความอยากได้เป็นของตนเอง โดยสมณะโพธิรักษ์ได้กล่าวถึงระบบสาธารณโภคีไว้ว่า จากหลักธรรมของสมณะโพธิรักษ์ดังกล่าวข้างต้น ได้ทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความศรัทธา แล้วนำไปปฏิบัติ

จากการปฏิบัติตามคำสอนของสมณะโพธิรักษ์ และการปฏิบัติตัวอย่างเคร่งครัดของชาวอโศก ทำให้จำนวนของผู้ที่ศรัทธาและดำเนินชีวิตตามแนวทางของอโศกเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างต่อเนื่อง และกระจายอยู่ทั่วประเทศ กลุ่มอโศกได้รับการยอมรับการสังคม และแสดงให้เห็นว่าการดำเนินชีวิตตามแนวทางอโศกสามารถพึ่งตนเองได้ มีอยู่มีกินได้อย่างพอเพียง นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งพุทธสถานเพื่อเป็นที่ปฏิบัติธรรม มีผู้ที่สนใจเข้ามาปฏิบัติธรรมและศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดเครือข่ายอโศกขึ้น ซึ่งปัจจุบันมีเครือข่ายเกิดขึ้นทั้งหมด 7 แห่ง ดังนี้

พุทธสถาน	ก่อตั้งเมื่อ	สถานที่ตั้ง
พุทธสถานสันตือโศก	6 สิงหาคม พ.ศ. 2518	65/1 ซอย 44 (เทียมพร) ถนนนวมินทร์ แขวงคลองกุ่ม เขตบึงกุ่ม กรุงเทพฯ
พุทธสถานศิระชะโศก	23 มกราคม พ.ศ. 2519	287 หมู่ 15 ต. กระแซง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ
พุทธสถานศาลือโศก	6 มิถุนายน พ.ศ. 2519	116 หมู่ 3 ต.โคกเตี๋ย อ.ไพศาลี จ.นครสวรรค์
พุทธสถานปฐมโศก	28 กรกฎาคม พ.ศ. 2523	66 หมู่ 5 ต.พระประโทน อ. เมือง จ.นครปฐม
พุทธสถานสีมาโศก	13 ตุลาคม พ.ศ. 2533	94 หมู่ 5 บ้านหนองแหน ต.หนองบัวศาลา อ. เมือง จ.นครราชสีมา
พุทธสถานราชธานีโศก	5 มิถุนายน พ.ศ. 2537	หมู่ 10 ต.บุงไหม อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี
พุทธสถานภูผาฟ้าน้ำ	12 ตุลาคม พ.ศ. 2552	31/1 หมู่ 5 บ้านแม่เลา ต.ป่าแป๋ อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่

4.1.7 หลักเกณฑ์การเข้าเป็นสมาชิกชุมชน

เนื่องจากชุมชนมีวัตถุประสงค์หลักคือ การปลอดจากอบายมุข มีการนำหลักธรรมในพุทธศาสนามาใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ชุมชนศาลือโศกเป็นชุมชนที่มีการถือศีลอย่างเคร่งครัด และรับประทานอาหารมังสวิรัต การที่จะมีคนเข้ามาเป็นสมาชิก จึงมีกฎเกณฑ์ในการเข้ามาเป็นสมาชิกของชุมชน คือ ผู้ที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกชุมชนจะต้องเข้ามาทดลองอยู่ในชุมชนก่อนเป็นระยะเวลาอย่างน้อย 1 ปี และต้องปฏิบัติตัวให้ถูกต้องตามกฎระเบียบของชุมชนที่กำหนดไว้ ต้องสรุปผลการปฏิบัติธรรมและแจ้งความเป็นอยู่ทุกครั้งในรอบสัปดาห์ให้ทางชุมชนทราบ ต้องขึ้นทำวัตรเช้า สวดมนต์ฟังธรรม แจ้งต่ออายุการอาศัยเป็นเวลา 6 เดือน ต้องผ่านการเข้าร่วมงานอบรมธรรมประจำปีของชาวโศก คือ งานปลูกเสกพระแท้ ๆ ของพุทธ หรืองาน พุทธาภิเษกสุดยอดปาฏิหาริย์อย่างน้อย 2 ครั้งขึ้นไป ขอสมัครเข้าเป็นสมาชิกชุมชนกับนายทะเบียน เพื่อนำเสนอคณะกรรมการชุมชนพิจารณาและต้องผ่านการรับรองจากที่ประชุมให้เข้าเป็นสมาชิกชุมชนด้วยมติเป็นเอกฉันท์เท่านั้น จึงสามารถเข้าเป็นสมาชิกของชุมชนได้ เมื่อผ่านขั้นตอนต่าง ๆ เหล่านี้จึงจะมีสิทธิ ปลูกบ้านพร้อมที่ดินในชุมชนได้ นอกจากนี้ ข้อกำหนดสำคัญสำหรับผู้ที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกของชุมชน คือ ต้องมีการตรวจสุขภาพก่อนเพื่อที่จะทราบว่าใครมีสุขภาพหรือโรคประจำตัวอะไรบ้าง สำหรับผู้ที่ได้รับ

เชื้อ HIV จะไม่ได้รับอนุญาตให้เข้ามาเป็นสมาชิกของชุมชนโดยเด็ดขาด ทั้งนี้เพราะเป้าหมายในการก่อตั้งชุมชนนี้ไม่ได้เป็นสถานสงเคราะห์ แต่ต้องการเป็นตัวอย่างและสร้างคนที่มีคุณภาพให้กับสังคม ดังนั้น หากมีผู้ป่วยเอดส์อยู่ด้วยก็อาจเป็นที่รังเกียจแก่สมาชิกในชุมชน ผู้ที่มาอบรมศึกษาดูงาน และทางชุมชนก็ไม่มีกำลังทรัพย์เพียงพอที่จะดูแลรักษาผู้เจ็บป่วยเหล่านี้ได้

ในการดูแลสมาชิกในชุมชน มีการกำหนดกฎระเบียบ เพื่อให้สมาชิกปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ประกอบด้วยต้องถือศีล 5 ละอบายมุข และรับประทานอาหารมังสวิรัตินไม่เกินวันละ 2 มื้อ ห้ามมีเครื่องใช้ไฟฟ้าส่วนตัวภายในบ้าน ห้ามเลี้ยงสัตว์หรือนำสัตว์เลี้ยงใด ๆ เข้ามาในชุมชน ห้ามทำธุรกิจเพื่อการส่วนตัวในชุมชน ห้ามนำ เครื่องรางของขลัง หรือห้ามดูหมอ ทำไสยศาสตร์ต่าง ๆ ผู้ที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกของชุมชนต้องทำความเข้าใจและปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน

4.1.8 การบริหารจัดการของชุมชน

ในชุมชนมีการบริหารจัดการโดยแบ่งเป็นฝ่าย ในแต่ละฝ่ายจะมีผู้นำเพื่อดูแลและรับผิดชอบ ในแต่ละฝ่ายมีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

1. ฝ่ายเลขานุการ มีหน้าที่จัดเก็บเอกสารต่าง ๆ ข้อมูลสมาชิกที่มาอาศัยในชุมชน และเก็บสถิติการเข้าออกจากชุมชนเพื่อรายงานในแต่ละเดือน
2. ฝ่ายการคลัง มีหน้าที่ดูแลการรับจ่ายเงินของชุมชน และจัดทำบัญชีเพื่อรายงานให้ สมาชิกในชุมชนทราบทุกเดือน เป็นระบบการเงินบุญนิยม คือ รายรับ รายจ่ายเข้าส่วนกลางทั้งหมด ทุกหน่วยงานที่มีรายจ่ายที่เป็นโครงการใหญ่ หรือต้องใช้เงินเป็นจำนวนมากจะต้องผ่านการอนุมัติ จากคณะกรรมการชุมชน นอกจากนี้รายรับที่ได้้นอกจากการประกอบอาชีพ ยังได้รับจากการบริจาคของญาติธรรมหรือการนำเงินมาฝากไว้กับชุมชนโดยไม่คิดดอกเบี้ย เพื่อให้ชุมชนนำเงินไปหมุนเวียนใช้จ่าย ถือว่าเป็นการฝากเพื่อเอาดอกเบี้ย ถ้าผู้ที่ฝากเงินไว้ต้องการใช้เงินก็สามารถมาเบิกถอนเอาได้
3. ฝ่ายพาณิชย์มีหน้าที่ดูแลธุรกิจการค้าของชุมชน โดยสินค้าที่จำหน่ายเป็นสินค้าที่ผลิตจากชุมชนและสินค้าที่จำเป็นกับชีวิตประจำวัน มีราคาไม่แพงเพื่อบริการประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียง
4. ฝ่ายพลาภิบาล มีหน้าที่ดูแลงานด้านบริการสาธารณสุขของชุมชน มุ่งเน้นการดูแลรักษาสุขภาพอนามัยของสมาชิกในชุมชน ให้ทุกคนพึ่งตนเองได้ในด้านสาธารณสุข มีการดูแลควบคุมคุณภาพอาหารของโรงครัวกลาง โดยมีการบริโภคข้าวกล้อง ผักผลไม้ไร้สารพิษ มีการบริการยาสมุนไพรไทย ยาแผนปัจจุบัน แพทย์ทางเลือก ในกรณีที่มีผู้ป่วยหนักก็จะนำส่งโรงพยาบาลไพศาล
5. ฝ่ายบริการมีหน้าที่ดูแลเรื่องสาธารณูปโภคต่าง ๆ งานบริการในด้านไฟฟ้า ประปา งานด้านซ่อมอาคารสถานที่ ถ้าทำเองไม่ได้ก็หาช่างที่ชำนาญโดยเฉพาะมา

4.2 รูปแบบการทำเกษตรกรรมในชุมชนศาลือโคก

วิถีชีวิตของชาวศาลือโคก ยึดหลักคำสอนของสมณะโพธิรักษ์มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต คำสอนของสมณะโพธิรักษ์ได้เน้นให้ชาวอโศกเห็นความสำคัญของการทำเกษตรกรรม เพราะเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทย เป็นวิถีที่ทำให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ (สารอโศกสิกรรมไร้สารพิษ เพื่อฟ้าดิน ครั้งที่ 9 อันดับที่ 247, 2545) ดังคำกล่าวไว้ว่า

ทำไมถึงยกสิกรรมไร้สารพิษ เป็นบุญญาวุธหมายเลข 3 เพราะชีวิตคนตั้งแต่เกิดจนตาย ต้องกิน ต้องใช้ แต่คนหลง เพราะถูกมอมเมาให้มีความรู้ใหม่ ๆ ที่ไม่จำเป็นมากมาย อาตมาจึงพยายามดึงคนมาทำ มาให้ตื่นติดดิน ชาวอโศกจะต้องเป็นกสิกร เป็นผู้ปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารจะต้องปลูกให้เป็น และรักดิน รักน้ำ รักพืชพันธุ์ ธัญญาหาร เราจะต้องเชิดชูบูชาสิกรรมไร้สารพิษ แต่คนถูกมอมเมา ให้ไปหาอสาระ ทำอยู่ทำกินไม่เป็น ผู้ใดรังเกียจสิกรรมว่า เป็นงานชั้นต่ำ เรียกว่าโง่กว่าแมวก็ได้ เพราะกสิกรรม เลี้ยงคน ทั้งโลก คนทำกสิกรรม ได้บุญ ยิ่งกว่าบ่อเพชรบ่อพลอย เหมือนแร่ทองคำ เป็นชีวิตให้เราเจริญรุ่งเรือง เพราะทำสิ่งที่เป็นสาระอันดับหนึ่ง

ดังนั้น ชุมชนศาลือโคกจึงมีการทำเกษตรมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชนประกอบกับคนในชุมชนมีความถนัดในการทำเกษตรเป็นพื้นฐานด้วย โดยมีการปลูกพืช ผักต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน ดังที่สมณะลือคมได้กล่าวไว้

ที่นี้คนไม่มาก แต่ญาติโยมเขาถนัดทางด้านกสิกรรม ก็ทำกันมาตั้งแต่ก่อตั้งชุมชนเน้นกินเราอยู่กันอย่างเศรษฐกิจพอเพียง เราทำนาเอง เพิ่งจะเกี่ยวไป ปีนี้เกี่ยวกันเอง ตอนนี้อยู่ในช่วงเตรียมดิน เตรียมปลูกผักไว้งานพุทธาภิเษก มีคนมาร่วมงานเป็นพันคน ด้านหลังมีสระใหญ่ไว้ทำกสิกรรม ส่วนใต้ที่เรานั่งอยู่นี้มีบ่อน้ำขนาดใหญ่ไว้กักเก็บน้ำฝนไว้กิน (สมณะลือคม, สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2558)

ในช่วงแรกเนื่องจากบริเวณชุมชนศาลือโคกเคยเป็นป่าช้ามาก่อน สภาพของดินยังไม่อุดมสมบูรณ์จึงมีการปรับปรุงดิน ถมดิน บำรุงดิน จนมีดินที่อุดมสมบูรณ์เหมาะสมกับการเพาะปลูก และมีการขยายพื้นที่เพาะปลูก โดยปัจจุบันพื้นที่ที่ใช้ในการเพาะปลูกภายในชุมชนประมาณ 50 ไร่ มีสระน้ำขนาดใหญ่เพื่อใช้ในการทำเกษตรและบริโภคอีกกว่า 8 ไร่ พืชที่ปลูกส่วนใหญ่ได้แก่ ข้าวและพืชผักสวนครัว ซึ่งเป็นการปลูกพืช ไร้สารพิษ ไม่ใช่สารเคมีไม่ใช่ยากำจัดวัชพืช มีการใช้ปุ๋ยธรรมชาติ ปุ๋ยหมัก จุลินทรีย์ที่ผลิตขึ้นเองในชุมชน เพื่อความปลอดภัยของผู้บริโภค รักษาสภาพดิน รักษาสิ่งแวดล้อมให้มีความสมดุล เน้นการทำเพื่อพึ่งตนเองได้ตามปัจจัยสี่เท่านั้น พืชผักที่ชุมชนสามารถเพาะปลูกได้เองจนพอเพียงกับความต้องการ ได้แก่ ข้าว ผักกวางตุ้ง ผักคะน้า กะเพรา โหระพา แมงลัก ถั่วพู ถั่วฝักยาว กะหล่ำปลี ผักกาด แดงกวา ต้นหอม ผักชี ชะอม สะเดา ผักพื้นบ้านต่าง ๆ

ผลไม้ เช่น ถั่วฝักยาว มะละกอ ฝรั่ง ขนุน แตงโม ผลไม้ตามฤดูกาลต่าง ๆ สมุนไพร เช่น อัญชัน ตะไคร้ ว่าน พลู ฟ้าทลายโจร ดังที่อนงค์ได้กล่าวไว้

ใช้ปัจจัยสี่เป็นหลัก ปลูกอยู่ ปลูกกิน ทำเกษตรไร้สารพิษ ทำนาด้วย ทำนาประมาณ 45 ไร่ ลงคานาเกี่ยวข้าว ข้าวไม่ใช้สินค้า แต่ข้าวผลิตมาเพื่อแบ่งปันกันกิน มีสระน้ำลูกใหญ่มีประมาณ 8 ไร่ ลึก 16 เมตร ปลูกพืช ปลูกผักสวนครัว มีผักหวานป่าร้อยกว่าต้น เน้นกินผักที่ไร้สารพิษ ปลูกผักปัญญาอ่อน พวกคะน้า ถั่วงอก กระหล่ำปลี ผักกาด ผักที่มันโตเร็ว ๆ ส่วนใหญ่เราก็เน้นปัจจัยสี่ เพราะชีวิตมนุษย์ลงท้ายด้วยปัจจัยสี่ หาเงินหาทองมาก็เอามาซื้ออยู่ซื้อกิน (อนงค์ คชสาร, สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2558)

แบบแผนการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน คือ การถือศีลอย่างเคร่งครัด การทานอาหารมังสวิรัต การทำงานและการใช้แรงงาน กินน้อย ใช้น้อย เน้นประโยชน์ส่วนรวม ใช้ทรัพยากร อย่างรู้คุณค่า ไม่มีการสะสมทรัพย์หรืออภินิหาร ทุกอย่างทำเพื่อส่วนรวม ชุมชนศาลือโคกมีคนจากหลากหลายเข้ามาอยู่รวมกันในชุมชน ทำให้โครงสร้างของชุมชนมีความแตกต่างไปจากชุมชนอื่น ๆ มีวัฒนธรรม ประเพณีและแบบแผนการดำเนินชีวิตแตกต่างจากสังคมอื่น ชุมชนศาลือโคกมีทรัพยากรที่เป็นที่ดินกว่า 80 ไร่ ทำให้มีความหลากหลายในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ โดยพื้นที่ส่วนใหญ่ ถูกจัดสรรให้เป็นพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อผลิตอาหารหล่อเลี้ยงคนในชุมชน และสร้างรายได้ให้กับชุมชนไว้เพื่อใช้จ่าย โดยชุมชนมีการจัดสรรพื้นที่และวางแผนการผลิตเกษตรกรรม ดังนี้

4.2.1 การทำเกษตรกรรม

การทำเกษตรกรรม ประกอบด้วย การทำนา การปลูกพืชผักและสมุนไพร

4.2.1.1 การทำนา

ชุมชนศาลือโคกทำนาเพื่อบริโภคเองในชุมชน โดยข้าวที่ปลูก ได้แก่ ข้าวหอมมะลิ และข้าวหอมนิล เป็นการปลูกข้าวแบบนาปี คือ หนึ่งปีทำเพียงหนึ่งครั้ง บริเวณรอบ ๆ คันนา จะปลูกพืชผักต่าง ๆ ไว้ ฤดูกาลปลูกข้าวนาปี คือ ในช่วงเดือนมิถุนายน-เดือนพฤศจิกายน ซึ่งมีกระบวนการปลูกดังนี้

ขั้นตอนการปลูก ในการเตรียมดินจะไม่เผาซังข้าว เนื่องจากธาตุอาหารที่อยู่ในเศษพืชทุกชนิดจะถูกทำลายไปและทำให้ดินกระด้าง รวมทั้งจุลินทรีย์ในดินและสัตว์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในดินถูกทำลายไปทำให้ดินขาดความสมบูรณ์ ขั้นตอนการปลูกเริ่มจากการเตรียมดินโดยการไถรดไถขนาดเล็กไถเพื่อปรับสภาพดิน เริ่มจากการไถตะ เป็นการไถครั้งแรกตามแนวยาวของพื้นนา การไถตะจะช่วยพลิกดินเพื่อให้ดินชั้นล่างได้ขึ้นมาสัมผัสอากาศ และเป็นการตากดินเพื่อทำลายวัชพืชโรคพืชบางชนิด โดยจะเริ่มทำเมื่อฝนตกครั้งแรกในปี หลังจากไถตะจะตากดินเอาไว้ประมาณ 1-2 สัปดาห์แล้ว การไถแปรจะช่วยพลิกดินที่กลบเอาขึ้นการอีกครั้ง เพื่อทำลายวัชพืชที่ขึ้นใหม่ และ

เป็นการย่อยดินให้มีขนาดเล็กลง เมื่อเตรียมดินแล้วจะทำการหว่านเมล็ดพันธุ์และปุ๋ยลงในนา ซึ่งชาวมุขชนก็จะคอยมาควัซพีซ หากมีหญ้าขึ้นก็จะช่วยกันถอนออก จากนั้นปล่อยข้าวให้โต อายุประมาณ 25 วัน จึงปล่อยน้ำเข้านา โดยมุขชนมีการใช้น้ำในการเพาะปลูกจากสระของมุขชนเอง ซึ่งมีน้ำปริมาณเพียงพอต่อการทำนา สำหรับการใส่ปุ๋ยจะใช้น้ำหมักชีวภาพใส่นาอีกเมื่อข้าวอายุประมาณ 25 วัน (ต้นข้าวสูงประมาณ 10 เซนติเมตร) พอข้าวอายุได้ 1 เดือน จึงหว่านปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ เมื่อข้าวอายุได้ 2 เดือนก็ฉีดพ่นน้ำหมักชีวภาพ หลังจากข้าวเริ่มตั้งท้องประมาณ 2 เดือนครึ่ง ก็หว่านปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพอีกครั้ง และฉีดพ่นน้ำหมักชีวภาพที่ผลิตจากผลไม้ที่มีรสหวาน จะมีฮอร์โมนเร่งการเจริญเติบโตและการตั้งท้องของข้าว

แรงงานที่ใช้ในการปลูกข้าว จะใช้แรงงานจากสมาชิกในมุขชน การเตรียมข้าวปลูก การหว่านเมล็ด การถอนต้นกล้า การดำนา การใส่ปุ๋ย ใช้แรงงานของมุขชนทั้งหมด เทคโนโลยี มีการใช้รถไถนาขนาดกลางมาใช้ในการเตรียมดิน และใช้ความรู้ที่มีอยู่ในมุขชน เช่น การทำปุ๋ยชีวภาพ และน้ำหมักชีวภาพที่มุขชนผลิตขึ้นเอง มาใช้บำรุงต้นข้าว เทคโนโลยี มีการใช้เทคโนโลยีที่ไม่ซับซ้อน ใช้เกี่ยวเกี่ยวข้าว ระยะเวลาหลังมานี้ เนื่องจากแรงงานขาดแคลนทำให้จำเป็นต้องจ้างรถเกี่ยวข้าวเข้ามาช่วย

การเก็บเกี่ยวผลผลิต ในการทำนาปีจะใช้เวลาในการปลูกจนเก็บเกี่ยวได้ประมาณ 5 เดือน ในระยะหลัง ๆ มีการนำรถเกี่ยวข้าวเข้ามาใช้ เพื่อประหยัดระยะเวลาในการเก็บเกี่ยว จากนั้นก็จะนำข้าวเปลือกใส่กระสอบเพื่อนำไปตากให้แห้ง ไม่มีความชื้น ผลผลิตที่ได้แต่ละปีไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับสภาพอากาศแต่ละปีด้วย ดังที่ชาวมุขชนริ้วธรรมได้กล่าวไว้ว่า

นาของที่นี่ทำแบบอินทรีย์ ไม่ใช้สารเคมี ใช้ปุ๋ยที่เราทำ ปีหนึ่งทำครั้งเดียวก็กินไม่หมดแล้ว ใช้รถไถของเราเองคันเล็ก ๆ ไถเพื่อปรับดิน แล้วก็หว่านเมล็ดพันธุ์ หว่านไปแล้วก็คอยมาดูแลเห็นมีหญ้าขึ้นก็ถอนออก แต่ละปีได้ข้าวไม่เท่ากัน อย่างปีที่แล้วได้ไม่ดี ได้สีกว่าตนเองแต่ก็พอกิน เพราะมันแล้ง ปีนี้ น้ำเยอะไปอีก หญ้าก็ขึ้นไวต้องคอยดูแล (ริ้วธรรม คำเขียว, สัมภาษณ์, 31 กรกฎาคม 2559)

4.2.1.2 การปลูกพืชผักและสมุนไพร

พืชผักที่ปลูกในมุขชน เช่น ผักบุ้ง ผักหวาน สะเดา คื่นช่าย ผักกาดขาว ต้นหอม มะเขือ ส่วนใหญ่เป็นพืชผักที่มีระยะเวลาในการปลูกสั้น สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้เร็ว มุขชนศาลือโคกปลูกพืชผักอยู่รอบ ๆ มุขชน ไม่ใช่แค่เพียงแปลงผักเท่านั้น ส่วนพืชสมุนไพรที่ปลูกในมุขชน เช่น ไพร ฟ้าทลายโจร ขมิ้น ขี้เหล็ก ขิง ตะไคร้ เตย เป็นต้น ส่วนใหญ่ปลูกอยู่บริเวณใกล้ ๆ บ้านเรือนของชาวมุขชน เพราะสมุนไพรใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง ชาวมุขชนจึงเลือกปลูกไว้ใกล้ ๆ บริเวณบ้าน การปลูกพืชผัก จะปลูกสลับเปลี่ยนกันไปตามฤดูกาลและจะปลูกพืชผักหลายชนิด วิธีการเพาะปลูก จะเริ่มจากเตรียมดินสำหรับปลูกพืชผักของมุขชน เก็บวัชพืชออกจากดิน ใช้จอบ เสียม

ใช้ปุ๋ยชีวภาพผสมลงในดินเพื่อช่วยปรับโครงสร้างของดินให้เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพืช ทำให้ดินมีการระบายน้ำและอากาศดีขึ้น ช่วยเพิ่มความคงทนให้เมล็ดดิน เมื่อพืชผักโตใช้น้ำหมักจุลินทรีย์รดพืชผัก อาทิตย์ละ 2-3 ครั้ง ใส่ปุ๋ยชีวภาพเมื่อพืชผักโตเล็กน้อย และใส่อีกครั้งเมื่อโตเต็มที่ และคอยพรวนดินคว่ำพืชเป็นระยะ เมื่อมีวัชพืชขึ้นมากก็ใช้วิธีการถอนหรือถางทิ้ง โดยจะนำหญ้าที่ถอนหรือเศษใบไม้ในชุมชนมาทำเป็นปุ๋ยคลุมลงบนดิน จะไม่มีการนำสารเคมีมาใช้กำจัด วัชพืช ซึ่งถือได้ว่าเป็นการปลูกพืชผักที่รักษาความสมดุลของธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ดังที่คุณจำนงค์ ได้กล่าวว่า

ส่วนใหญ่ก็ปลูกกิน ที่นี้จะปลูกผักลงไป ปลูกพวกผักที่ดูแลง่าย ๆ พวก ค่ะน้ำ ผักบุ้ง ผักกาด บางทีก็เป็นพวกผักพื้นบ้าน ถ้ามีขี้เหล็ก ก็แกงขี้เหล็ก มีบอนก็แกงบอน ถูไพนอะไรออกก็กินอันนั้น ไข่น้ำ มะขวิด พวกนี้ให้แคลเซียมสูงมาก มีกล้วย มะละกอ ให้กินตลอดทั้งปีพืชผักผลไม้บางชนิดก็ไม่ต้องไปดูแลมันมาก โตเองตามธรรมชาติ (จำนงค์ สัจวรรณ, สัมภาษณ์, 31 กรกฎาคม 2559)

ผลผลิต จากการปลูกพืชผักทั้งหมดส่วนมากจะนำมาประกอบอาหารสำหรับบริโภคในชุมชน ส่วนพืชสมุนไพรก็นำไปแปรรูป โดยพืชสมุนไพรของชุมชนเพียงพอที่จะนำไปแปรรูป มีเพียงบางอย่างเช่น ไพร ที่บางครั้งไม่เพียงพอ ก็จะมีการสั่งซื้อจากภายนอกบ้าง ได้รับการบริจาคจากญาติธรรมบ้าง และทางชุมชนไม่สนับสนุนให้มีการปลูกผลไม้ยืนต้น เนื่องจากเมื่อผลไม้ให้ผลผลิต ก็จะเกิดกิเลส อยากรับประทาน ในการปลูกพืชผักนั้นจะปลูกตามฤดูกาลที่เหมาะสมกับเนื้อดิน และใช้บริโภคประจำ โดยไม่ต้องซื้อจากข้างนอกและยังเป็นผักที่ไร้สารพิษอีกด้วย

4.2.2 การแปรรูปผลผลิตทางเกษตร

การแปรรูปของชุมชน เริ่มมาพร้อม ๆ กับการเพาะปลูกทางการเกษตร ซึ่งในช่วงแรกมีการแปรรูปหลากหลาย เป็นการแปรรูปเพื่อบริโภคภายในชุมชนและวางขาย แต่ในระยะหลังมานี้ มีการแปรรูปลดลง ปัจจุบันเหลือเพียง ยาสมุนไพร และปุ๋ยชีวภาพ ดังนี้

4.2.2.1 การแปรรูปสมุนไพร

การแปรรูปสมุนไพรของชุมชนศาลือโคก ในช่วงแรกที่มีการก่อตั้งชุมชน มีการแปรรูป สมุนไพรเพื่อการบริโภคในชุมชนเท่านั้น การผลิตสมุนไพรจึงมีไม่หลากหลายและทุกขั้นตอนก็ใช้ แรงงานคนในการผลิต เริ่มมีการนำไปวางขายยังร้านค้าชุมชนทำให้เป็นที่รู้จักและมีการสั่งซื้อเพิ่มมากขึ้น ก็เริ่มมีการขยายตัวชุมชนซื้อเครื่องอบสมุนไพรด้วยเงินกองกลางของชุมชน การแปรรูปสมุนไพรของชุมชน เช่น ยาขงและแคปซูลฟ้าทะลายโจร แคปซูลขมิ้น สบู่ยาสมุนไพร ยาสีฟัน ขี้ผึ้ง ลูกประคบสมุนไพร เป็นต้น ส่วนใหญ่ใช้วัตถุดิบจากภายในชุมชน ที่ชาวชุมชนช่วยกันปลูก เช่น ส้มเปรี้ยว มะขามป้อม ตะไคร้หอม ผิวมะกรูด เป็นต้น โดยมีแรงงานจากสมาชิกในชุมชน ไม่มีการจ้างงาน

ขั้นตอนในการแปรรูปต้องนำพืชสมุนไพรทุกชนิดมาตากแดดให้แห้งได้ระดับหนึ่ง จึงนำไปอบในตู้อบ ซึ่งใช้อุณหภูมิต่างกันไปแล้วแต่ชนิดของสมุนไพร ต่อมาจึงนำมาบดให้ละเอียด และนำมาบรรจุเป็นแคปซูล มีการติดสลากซึ่งประกอบด้วยชื่อสมุนไพร ส่วนประกอบสถานที่ผลิต และวันหมดอายุให้ทราบ การแปรรูปสมุนไพรใช้เองของชุมชน เมื่อมีการเจ็บป่วยเล็กน้อยก็สามารถใช้ยาที่มีในชุมชนได้ ถือเป็นการพึ่งตนเองของชุมชนอีกวิธีหนึ่ง นอกจากนี้ยังสามารถจำหน่ายสร้างรายได้ นับว่าเป็นรายได้หลักให้กับชุมชนได้เป็นอย่างมาก มีรายได้ต่อเดือนกว่าแสนบาท ดังที่คุณวีระธรรม ได้กล่าวว่า

ทุกวันนี้เรามีรายได้หลักจากการทำสมุนไพรนี่ละ มีคนสั่งซื้อมาเรื่อย ๆ บางครั้งเป็นร้อย ๆ ชุด คนของเราก็น้อย ทำไม่ค่อยทัน เราก็ทำเท่าที่กำลังของเรามี ไม่ได้หวังกำไรอะไรมากมาย เป็นรายได้พอมาใช้จ่ายในชุมชน ทำส่งขายไปปฐมอโศกบ้าง สันตืออโศกบ้างเดือน ๆ หนึ่งก็ได้เป็นแสนนะ (วีระธรรม คำเขียว, สัมภาษณ์, 31 กรกฎาคม 2559)

4.2.2.2 การผลิตปุ๋ยชีวภาพ

การผลิตปุ๋ยชีวภาพของชุมชนเป็นการผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพและน้ำหมักชีวภาพ หรือเรียกว่า ปุ๋ยสะอาด เป็นการทำเพื่อนำมาใช้บำรุงพืชผักในชุมชน และเป็นการรักษาสิ่งแวดล้อม มีการนำ ทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์โดยเฉพาะการทำปุ๋ยขยะสด ปุ๋ยหมักชีวภาพ

ปุ๋ยหมักชีวภาพของชุมชนศาลืออโศก มีทั้งปุ๋ยแห้งอินทรีย์ชีวภาพ ปุ๋ยจากมูลสัตว์ และทางชุมชนมีการแปรรูปขยะสดและเศษอาหารที่เหลือจากการรับประทานในแต่ละวันมาผลิตปุ๋ย เป็นการจัดการกับขยะให้เกิดคุณค่า โดยเริ่มแรกของการผลิตปุ๋ย ชุมชนได้มีการปรึกษากับผู้ที่มีความรู้ด้านการเกษตร จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อนำมาปรับใช้และประยุกต์การผลิตปุ๋ยใช้ในชุมชนเอง

การหมักปุ๋ยชีวภาพ ก็เป็นอีกวิธีหนึ่งของชุมชนในการทำปุ๋ยหมักใช้เองเพื่อใช้รอกันหลุมเพื่อปลูกพืชผักไม้ผลไม้ยืนต้น ไม้ดอก ใช้ผสมดินเตรียมแปลงผัก การผลิตปุ๋ยเป็นการนำมูลสัตว์ต่าง ๆ มาคลุกเคล้ากับ ขี้เถ้าแกลบดำ กากน้ำตาล รำข้าวหยาบ รำข้าวละเอียด เศษซากพืชต่าง ๆ โดยใช้น้ำตาลและหัวเชื้อจุลินทรีย์เข้มข้นเป็นตัวเร่งปฏิกิริยาการย่อยสลาย เมื่อย่อยจนสมบูรณ์แล้วจะได้ปุ๋ยหมักแห้ง ซึ่งส่วนผสมต่าง ๆ สามารถดัดแปลงได้ตามวัสดุที่มีอยู่ในชุมชน การผลิตปุ๋ยขยะสด เป็นการนำขยะและเศษอาหารที่เหลือจากโรงครัวในแต่ละวัน เก็บรวมใส่ถังเพื่อหมักเป็นปุ๋ย เป็นกรรมวิธีที่อาศัยจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพมาช่วยย่อยสลายขยะสดให้แปรสภาพเป็นปุ๋ย ซึ่งจุลินทรีย์จะทำหน้าที่ช่วยเร่งการย่อยสลายขยะสดให้กลายเป็นปุ๋ยในเวลาอันรวดเร็วและไม่ก่อให้เกิดกลิ่น นอกจากนี้ยังมีการทำหัวเชื้อปุ๋ยชีวภาพแบบแห้งจากหญ้าสีเขียว นำมาคลุกเคล้าผสมกับมูลสัตว์ แล้วตักส่วนผสมที่ได้ใส่กระสอบปุ๋ยหรือถุงที่เจาะรูโดยรอบเพื่อช่วยระบายความร้อนจาก

กระบวนการหมัก เก็บถุงปุ๋ยไว้ในที่ร่ม หากสัมผัสแล้วรู้สึกว่ายืดหยุ่น จึงสามารถนำไปใช้ได้ วัตถุประสงค์ที่นำมาทำปุ๋ยส่วนใหญ่ได้มาจากญาติธรรมรอบ ๆ ชุมชนนำมาบริจาค เช่น สับปรดที่ถูกคัดทิ้ง เนื่องจากมีขนาดเล็ก เจ้าของสวนก็จะนำมาให้ชุมชนผลิตปุ๋ย แกลบ กากน้ำตาล เจ้าของโรงงานก็จะนำใส่รถมาให้ถึงพุทธสถาน ปัจจุบันเนื่องจากแรงงานคนในชุมชนขาดแคลนทำให้ฐานปุ๋ยต้องชะลอตัว ชุมชนจึงสั่งปุ๋ยชีวภาพมาจากเครือข่ายอโคอื่น ๆ และยังนำมาจำหน่ายในร้านค้าชุมชนได้รับความสนใจจากเกษตรกรรอบ ๆ เป็นอย่างดี

นอกจากน้ำหมักชีวภาพแล้ว ชุมชนยังมีการทำน้ำยาชะล้าง แชมพู น้ำต่าง น้ำยาล้าง ที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก วัตถุประสงค์มีทั้งที่หาได้จากในชุมชน ญาติธรรมให้มา และซื้อจากตลาด เป็นอีกรายได้หนึ่งที่น่ามารวมที่ส่วนกลาง ดังที่คุณวีรธรรม ได้กล่าวว่า

ตอนนี้กำลังขายดี พวกน้ำต่าง น้ำยาล้าง สก๊ตแล้วเอาไปกินได้ ช่วยรักษามะเร็งวัตถุประสงค์บางที่ญาติธรรมเขาก็เอามาให้พวกสับปรดที่หัวเล็ก ๆ แกลบ แถวนี่ใกล้โรงสี ลานมัน เขาเห็นว่าเป็นวัดเขาก็ไม่คิดตั้ง บางทีก็เอามาส่งให้ถึงที่ แต่มีที่เราซื้อเองก็พวก เอ็มเจ็ดสิบที่เอามาเป็นหัวเชื้อ (วีรธรรม คำเขียว, สัมภาษณ์, 31 กรกฎาคม 2559)

4.2.3 การดำเนินธุรกิจชุมชน

นอกจากการทำเกษตร การแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรแล้ว ชุมชนยังมีการดำเนินธุรกิจ บุญนิยมชุมชน ซึ่งเป็นอุดมการณ์สำคัญของชุมชนเพราะเป็นธุรกิจที่ไม่คิดกำไรเกินควร แต่เป็นการ ทำธุรกิจเพื่อนำรายได้มาซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคที่ชุมชนไม่สามารถผลิตเองได้โดยยึดหลัก 5 ประการ คือ 1) ขายถูก 2) ไม่ฉวย โอกาส 3) ขยัน อุตสาหะ 4) ประณีต ประหยัด และ 5) ซื่อสัตย์ เสียสละ ชุมชนมีการจำหน่ายสินค้า 2 ประเภท ได้แก่ สินค้าอุปโภคบริโภคและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรสำหรับรายได้ทั้งหมดจากการดำเนินธุรกิจชุมชนจะนำเข้าสู่ส่วนกลางของชุมชน ซึ่งเป็นแหล่งรายได้หลักของชุมชน ไม่มีการสะสมเป็นของคนใดคนหนึ่ง

จากการจัดสรรพื้นที่ไปทำพุทธเกษตรกรรมได้นำไปสู่การสร้างฐานกิจกรรมของชุมชน โดยการอาศัยโครงสร้างของชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วย บ้าน วัด โรงเรียน เป็นตัวกำหนดรูปแบบและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนให้สอดคล้อง กับวิถีการผลิตและขับเคลื่อนไปได้ โดยในแต่ละกิจกรรมจะถูกกำหนดเป็นฐานงานภายในชุมชน แบ่งย่อยออกเป็นฐานงานต่าง ๆ เพื่อตอบสนองกับความต้องการความจำเป็นของชุมชน จากการศึกษา ฐานงานต่าง ๆ ประกอบด้วย

ฐานโรงครัว คือ เตรียมอาหารมังสวิรัตสองมื้อสำหรับชาวชุมชน เพื่อการบริโภคในแต่ละวันอย่างเพียงพอ ชาวชุมชนต้องปรึกษาหารือกันว่าในแต่ละวัน จะทำอาหารอะไรบ้าง อาหารที่ทำมีทั้งต้ม ผัด แกง ทอด ซึ่งล้วนแต่มีพืชผักเป็นส่วนประกอบหลักทั้งสิ้น เช่น ผักกวางตุ้ง ผักคะน้า ฟักทองต้นหอม ผักชี กระเทียม ชะอม ฯลฯ พืชผักที่ใช้บริโภคส่วนใหญ่ ชาวชุมชนปลูกกันเอง ส่วนน้อยเท่านั้นที่ซื้อจากภายนอก ข้าวกล้องที่ใช้บริโภคตลอดทั้งปี ก็สามารถปลูกกันเองได้ ชาวศาลือโคก

ทำงานกันทั้งวัน ฉะนั้น ความต้องการในการบริโภคอาหารในแต่ละวันจึงต้องมากกว่าคนภายนอกหลายเท่าตัว แต่ในเรื่องค่าใช้จ่ายกลับถูกลง เนื่องจากชาวชุมชนมีความสามารถในการผลิตอาหารด้วยตนเองได้สูง

ฐานกสิกรรม ได้แก่ การทำนา ทำไร่ ทำพืชผักสวนครัว ทำสวนสมุนไพร การดำเนินงานจะเป็นตามฤดูกาล ซึ่งเริ่มการผลิตในเดือนพฤษภาคมเป็น ๆ ช่วงการหว่านถั่วลิสง และข้าวโพด งาม ควบคู่กับการใช้รถไถเพื่อเตรียมพื้นที่สำหรับการทำนา ช่วงเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม ซึ่งเป็นฤดูฝนเป็น ๆ ช่วงของการหว่านข้าวทำนาและหว่านข้าวโพด งามและถั่วลิสง จนกระทั่งเก็บเกี่ยวผลผลิต ช่วงฤดูหนาวในเดือนพฤศจิกายนเป็นช่วงการปลูกผัก ผักหวาน พริกต่าง ๆ เมื่อถึง ๆ ช่วงเดือนเมษายนก็ปลูกสมุนไพร

ฐานปุ๋ยสะอาด การดำเนินงานของชุมชนที่จะผลิตโดยใช้สารเคมีใด ๆ ซึ่งรวมทั้งยาและปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ดังนั้น ฐานปุ๋ยที่สร้างขึ้นมานั้นเพื่อเป็นการทดแทนตามหลักแนวคิดและคำสอน คือ การเกษตรที่เน้นผลิตแบบไร้สารพิษ ซึ่งได้มาจากธรรมชาติ เช่น หญ้า ฟางข้าว เศษอาหาร ก้อนเชื้อเห็ด ใบพืชต่าง ๆ นำมาตัดแปลงเป็น ปุ๋ย ยาคัดฟ่น เพื่อใช้ในการเกษตร นับว่ามีความสอดคล้องกับฐานเกษตร เนื่องจากพื้นที่หน้าดินส่วนใหญ่เป็นดินที่ขุดสระมาถม การปรับปรุงดินจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำกระบวนการปุ๋ยสะอาดมาใช้ การเรียนรู้กระบวนการปุ๋ยสะอาด เริ่มจากการไปศึกษาดูงาน และเชิญผู้รู้มาอธิบายกรรมวิธีของการผลิต หลังศึกษาจนเข้าใจดีแล้ว การนำจุลินทรีย์ท้องถิ่นมาใช้จึงได้เริ่มขึ้น ปัจจุบันขยะเปียกจากโรงครัวถูกนำมาผ่านการหมักจุลินทรีย์กลายเป็นปุ๋ยสะอาดที่พร้อมจะนำมาใช้กับฐานเกษตรได้ทุกเมื่อ ฐานปุ๋ยสะอาด ไม่ใช่เฉพาะการผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพเท่านั้น ยังมีฐานผลิตปุ๋ยน้ำชีวภาพอีกฐานหนึ่ง ซึ่งหลังจากได้นำไปใช้กับพืชผักอย่างถูกวิธีแล้ว สามารถเพิ่มผลผลิตให้กับนาข้าว และพืชผักที่ปลูกในชุมชนได้เป็นที่น่าพอใจ

ฐานแชมพู มีการนำพืช เช่น ดอกอัญชัญ หวานหางจระเข้ มาทำการผลิต แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ สำหรับการบริโภคในชุมชนและส่วนที่จำหน่ายจะนำหัวน้ำหอมใส่ลงไปด้วย

ฐานสมุนไพร การดำเนินงานผลิตที่ไม่ยุ่งยากมาก นำพืชสมุนไพรต่าง ๆ ผลิตจากฐานงานกสิกรรมนำมาอบให้แห้ง ใส่เครื่องบดสามารถบรรจุหีบห่อ เป็นตัวยาแคปซูล เพื่อใช้รักษาบุคคลต่าง ๆ ในชุมชน อีกส่วนหนึ่งก็เพื่อออกจำหน่าย

ฐานโรงสีข้าว การดำเนินงานนั้นแบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ สีข้าวของชุมชนเองเพื่อไว้บริโภคและออกจำหน่ายในรูปแบบของข้าวกล้อง อีกส่วนหนึ่งคือ เพื่อบริการบุคคลภายนอก ซึ่งจะได้ผลผลิตอีกอย่างหนึ่งตามมาคือ ข้าวหักและแกลบ ซึ่งจะถูกคัดออก ชุมชนเองก็พยายามบริโภครวมกับข้าวกล้องส่วนแกลบก็จะมาทำกับกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การเพาะต้นไม้

ฐานการแปรรูปอาหาร การดำเนินงานนั้นจะนำผลผลิตจากฐานงานกสิกรรมที่เหลือและแบ่งไว้สำหรับเพื่อแปรรูป เช่น กะปิ เต้าเจี้ยว ปลาร้าเจ เต้าหู้ ถือได้ว่าเป็นการถนอม

อาหารและเพิ่มรสชาติของอาหารเพื่อบริโภคในชุมชนและการจำหน่าย การแปรรูปผลผลิตจะต้องมีคุณภาพ ได้รับมาตรฐานของการแปรรูปนั้น จะมี ต.อ. (ตรวจจอก) คือ จะทำหน้าที่พิจารณาว่าสิ่งใดควรผลิต ความปลอดภัย การเลือกวัตถุดิบ กระบวนการผลิต ควบคุม การตรวจสอบ สุขลักษณะในการผลิตและมาตรฐานของการผลิต ผลิตภัณฑ์ทุกชนิดของชาวอโศกที่มีการผลิตขึ้นมาต้องแจ้งให้กับ ต.อ. กลางรับทราบ เพื่อทำการจดทะเบียนข้อมูลการผลิต และการทำฉลากผลผลิตจะต้องผ่านการตรวจสอบจาก ต.อ. และหมายเลขรับรองผลผลิตที่ได้รับมาตรฐานในระดับต่าง ๆ

ฐานเก็บผัก ทุก ๆ เช้าชาวชุมชนส่วนหนึ่งจะถือตะกร้าสาน หรือใส่รถเข็นแยกย้ายกันไปตามสวน ต่าง ๆ ภายในชุมชน เพื่อเก็บพืชผักที่ปลูกไว้มาส่งให้กับโรงครัว

ฐานร้านใจฟ้า ภายในร้านจะขายผลผลิตของชุมชน และสินค้าหลากหลายชนิดไว้คอยบริการลูกค้า ป้ายราคาติดอยู่กับสินค้า แจกอย่างตรงไปตรงมาว่าซื้อมาและขายให้ในราคาเท่าไร เมื่อซื้อสินค้าแล้ว ทางร้าน มีถุงกระดาษที่พับจากหนังสือพิมพ์เก่า ๆ ไว้ใส่ของให้แทนถุงพลาสติก สินค้าภายนอกที่คัดเลือก มาขาย ต้องไม่เป็นสินค้าฟุ่มเฟือย และไม่อันตรายกับผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม ผู้รับผิดชอบการเงินของร้านใจฟ้ามีหน้าที่คอยบริการลูกค้า เช็คสต็อกจัดเรียง สินค้า และทำความสะอาดทั่วไป

จะเห็นได้ว่าการเกิดฐานกิจกรรมต่าง ๆ ชุมชนจะเน้นที่การตอบสนองความต้องการภายใน เป็นหลัก โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีชาวบ้านมาประยุกต์ เพื่อผลิตข้าวของเครื่องใช้ ที่จะนำไปสู่การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ภายใต้การใช้ฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน จากฐานงานข้างต้นทำให้สามารถตอบสนองต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐานในด้านปัจจัย 4 ทั้ง อาหาร เครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ได้ดังนี้

1. ด้านอาหาร

ชาวชุมชนศาลือโคกจะรับประทานอาหารมังสวิรัตเหมือนกันทุกคน โดยจะมีความแตกต่างกันในเรื่องจำนวนมื้อ และเวลาในการรับประทาน ตามประเภทของสมาชิกในชุมชน กล่าวคือ สมณะจะรับประทานอาหารเพียงมื้อเดียวใน 1 วันโดยรับประทานในตอนสายของวันและระหว่างรับประทานอาหารก็มีการเปิดวิดิโอธรรมะหรือข่าวสารบ้านเมืองปัจจุบันดูกัน ส่วนชาวชุมชนและนักเรียนจะรับประทาน อาหารวันละ 2 มื้อ คือ มื้อสาย และมื้อเย็น โดยสมาชิกในชุมชนที่มีหน้าที่ทำอาหารจะเป็นผู้ทำ อาหารเองและมีเด็กนักเรียนที่เรียนฐานโรงครัวเป็นผู้ช่วยในการทำอาหาร และได้ศึกษาเรียนรู้ไปด้วย และบางวันจะมีน้ำเพื่อสุขภาพ เช่น น้ำผัก น้ำเต้าหู้ น้ำงาดำ น้ำข้าวโพด เป็นต้น ส่วนวัตถุดิบ หรือพืชผักที่นำมาประกอบก็มาจากผลผลิตของชุมชน ชุมชนใช้ผลผลิตที่มีในชุมชนมาประกอบอาหาร อาจต้องซื้อมาจากภายนอกบ้าง เช่น น้ำมันพืช แก้วหูต้ม หอม กระเทียม

2. ด้านเครื่องนุ่งห่ม

ชาวชุมชนศาลือโคกมีการแต่งกายที่เรียบง่าย เป็นเอกลักษณ์ซึ่งรูปแบบการแต่งกายก็ต่างกันตามฐานะ โดยสมณะจะแต่งกายเช่นเดียวกับพระสงฆ์โดยทั่วไปเพียงแต่สีผ้าเป็นสีกรัก ชาวชุมชนจะสวมเสื้อม่อฮ่อม หรือเสื้อผ้าที่ไม่มีสีสันฉูดฉาด เช่น ผ้าฝ้าย แต่ส่วนใหญ่จะสวมเสื้อม่อฮ่อม โดยฝ่ายชายจะสวมกางเกงขายาว ฝ่ายหญิงจะนุ่งผ้าถุง ซึ่งสมาชิกชุมชนมีเสื้อผ้าไว้ผลัดเปลี่ยนเพียงคนละ 2-3 ชุด เท่านั้น หากชำรุดก็สามารถนำไปซ่อมได้ โดยมีการนำผ้ามาจากภายนอกและผ้าที่ญาติธรรมบริจาคมาให้แล้วนำมาตัดเย็บเสื้อผ้าเอง หากสมาชิกคนใดต้องการเสื้อผ้าเครื่องใช้ ส่วนตัวอื่น ๆ เช่น ผ้าเช็ดตัว มุ้ง กลด สามารถเบิกได้จากส่วนกลาง

3. ด้านที่อยู่อาศัย

ชาวชุมชนศาลือโคก จะมีที่พักเป็นสัดส่วน สมณะจะพักตามกุฏิไม้หลังเล็ก ตั้งอยู่ในพุทธสถาน สำหรับชาวชุมชนจะพักอยู่ในเขตหมู่บ้าน โดยมีบ้านพักเป็นหลัง ๆ ซึ่งได้รับอนุญาตจากชุมชนให้ปลูกสร้างขึ้นได้ โดยชาวชุมชนต้องออกค่าใช้จ่ายกันเอง ซึ่งภายในบ้านพักจะไม่มีเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ตู้เย็น โทรทัศน์ เครื่องซักผ้า หม้อหุงข้าว มีไฟฟ้า สำหรับให้แสงสว่างโดยทางชุมชนใช้กันอย่างประหยัด โดยทุกคนในชุมชนจะปิดไฟตั้งแต่ 21.00 น. เป็นต้นไป ในพื้นที่ส่วนกลางจะมีเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ พัดลม คอมพิวเตอร์ ตู้เย็น โทรศัพท

4. ด้านการรักษาโรค

ชุมชนศาลือโคกมีบุคลากรทางการแพทย์และสถานพยาบาล โดยมีแพทย์แผนปัจจุบัน 1 คน อาศัยอยู่ภายในชุมชน การเจ็บป่วยส่วนมากจะเป็นการเจ็บป่วยเล็กน้อย เช่น ไข้หวัด เจ็บคอ ไอ มีบาดแผล โดยแพทย์ของชุมชนจะเป็นผู้รักษาและจ่ายยาให้ นอกจากนี้ ยังมีฐานทำยาสมุนไพร ที่คนในชุมชนผลิตสมุนไพรใช้เอง โดยนำสมุนไพรที่มีในชุมชนมาแปรรูป เช่น ฟ้าทลาย โจร รักษาอาการไข้ นอกจากนี้ยังมีการนวดตัว นวดเท้า ประคบสมุนไพร ล้างสารพิษในร่างกายด้วย

ชุมชนศาลือโคกมีแบบแผนในการดำเนินชีวิต มีการสร้างฐานงาน แบ่งเป็นการผลิต การแปรรูป และการค้า มีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจนตามความถนัดและความสนใจ แต่ละฐานงานจะมีผู้รับผิดชอบหลักอยู่ แต่ปัจจุบันส่วนใหญ่ใครว่างก็จะมาช่วยกันเพราะจำนวนคนในชุมชนน้อยลง ลักษณะงานแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ การทำเกษตรกรรม และการแปรรูปจากผลผลิตทางเกษตร มีรายละเอียดดังนี้

รูปแบบและกระบวนการผลิตของชุมชนศาลือโคก ได้ทำให้เห็นว่าชาวชุมชนมีการนำเอาหลักธรรมทางศาสนาของสมณะโพธิรักษ์ คือ บุญนิยม และสาธารณโภคีมาปฏิบัติอย่างจริงจัง ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่หลากหลายของชุมชน ทั้งนี้เพื่อฝึกให้ชาวชุมชนมีศีล รู้จักเสียสละ รู้จักการให้ทำงานด้วยความขยัน มีความพอเพียง พึ่งตนเองได้ไม่เบียดเบียนธรรมชาติและ

ชีวิตผู้อื่น ค่านิยมและอุดมการณ์ดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม คือ การทำพุทธเกษตรกรรม ซึ่งมีวิธีการผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันชุมชนมีการบริหารจัดการกับผลผลิตทางการเกษตรและการแปรรูปตามหลักสาธารณสุข คือ การทำงานร่วมกันของสมาชิกในชุมชนโดยไม่รับเงินเดือนหรือค่าตอบแทน และมีการนำผลผลิตหรือรายได้ที่ได้มาเข้าสู่ส่วนกลางของชุมชน ซึ่งสมาชิกสามารถกินใช้ร่วมกันได้ เกิดเป็นสังคมที่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยมีการดำรงชีพแบบพึ่งตนเอง ที่ตั้งอยู่บนหลักธรรม อุดมการณ์ ระบบเศรษฐกิจชุมชน และความสมดุลในระบบนิเวศผนวกกับการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

4.3 การพึ่งตนเองในรูปแบบพุทธเกษตรกรรมของชุมชนศาลือโคก

การพึ่งตนเองของชาวชุมชนศาลือโคกเป็นการพึ่งตนเองผ่านการทำเกษตรในรูปแบบพุทธเกษตรกรรม การทำพุทธเกษตรกรรมจึงเป็นตัวขับเคลื่อนในการดำเนินกิจกรรมจนทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ เน้นการบริโภคภายในชุมชนเป็นหลัก และชุมชนยังใช้พุทธเกษตรกรรมเพื่อเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาจิตใจเพื่อลด ละ เลียสละ ตามค่านิยมของชาวโคก คือ “ความเสียสละ” และ “อุทิศตน” ซึ่งสมาชิกต้องเสียสละตนเองและอุทิศแรงงานให้แก่สังคม ชุมชนศาลือโคกพึ่งตนเองได้จากการทำพุทธเกษตรกรรมโดยมีกระบวนการ ดังนี้

4.3.1 การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เป็นการใช้เทคโนโลยีที่ไม่ซับซ้อน เน้นความเรียบง่าย สามารถควบคุมได้ง่าย จัดการกันเองได้ และมีต้นทุนต่ำหรือไม่สูงมากนัก และต้องไม่ทำลายทรัพยากรพื้นฟูภูมิปัญญากลับมาใช้ ผสมผสานกันระหว่างเทคโนโลยีสมัยเก่าและสมัยใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับการทำพุทธเกษตรกรรมของชุมชนศาลือโคก

ชุมชนศาลือโคกมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมมาตั้งแต่ก่อตั้งชุมชน มีการนำหลักพุทธ เกษตรกรรมมาใช้ ทำเกษตรแบบไร้สารพิษ ปลูกพืชโดยไม่ใช้สารเคมี มีการกำจัดขยะและแยกขยะเป็นสัดส่วนโดยขยะบางส่วนนำมาทำปุ๋ยหมักซึ่งเป็นวิธีการที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และรักษาความสมดุลของธรรมชาติ ใช้เทคโนโลยีที่ไม่ซับซ้อน ซึ่งเหมาะสมกับวิธีการผลิตของชุมชน ในการทำเกษตรกรรมของชาวชุมชนศาลือโคก จะเน้นแรงงานคนเป็นหลัก วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้สมาชิกในชุมชนจะร่วมกันดูแลรักษา อุปกรณ์บางอย่างที่ไม่สามารถซ่อมบำรุงรักษาได้ ก็จะถูกนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น อุปกรณ์ที่ใช้หลัก ๆ ส่วนใหญ่ เป็นเครื่องทุ่นแรงขนาดเล็ก เช่น จอบ เสียม มีดพริก เคียว รถเข็นที่เอาไว้ทำเกษตรปลูกผัก ดายหญ้า ในช่วงหลังมีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาใช้ เช่น ในการทำนา มีการนำรถไถเข้ามาใช้เพื่อไถปรับสภาพดิน นำรถเกี่ยวข้าวเข้ามาช่วย เนื่องจากแรงงานในชุมชน

ไม่เพียงพอและเพื่อความรวดเร็วในการเก็บเกี่ยว ในการแปรรูปสมุนไพร มีการนำเครื่องอบ ที่ช่วยลดระยะเวลาในการแปรรูปสมุนไพรตั้งที่ชาวชุมชนริ้วธรรมได้กล่าวไว้ว่า

เครื่องทุ่นแรงเพิ่งเอามาใช้ได้ไม่นาน เพราะหลัง ๆ คนน้อยลง มีแต่คนมีอายุ กำลังเรี่ยวแรงก็ไม่แข็งแรงเหมือนแต่ก่อน อย่างรถไถก็เอามาทำนาประหยัดเวลาด้วย บางทีก็เอามาเดินดินกลับปุ๋ยบ้าง รถเกี่ยวก็เพิ่งจะมาเกี่ยว แต่ปีที่แล้วมีปัญหาารถเขามีอุบัติเหตุมาเกี่ยวให้เราไม่ได้คนในชุมชนก็เลยต้องช่วยกันเพราะมันเลยเวลามาแล้ว เครื่องทุ่นแรงหลัก ๆ ก็มีแค่รถไถ รถเกี่ยวแล้วก็พื้นฐานสมุนไพร ที่มีเครื่องอบ คนทำมีอยู่ไม่กี่คน แล้วก็เราทำสมุนไพรเพื่อส่งขายด้วยเป็นรายได้หลักของเราก็จำเป็นต้องมี ใครใช้ก็ช่วยกันดูแล เสียก็แจ้งส่วนกลาง เราอยู่กันอย่างพี่น้อง มีอะไรก็ช่วยกัน (ริ้วธรรม คำเขียว, สัมภาษณ์, 31 กรกฎาคม 2559)

นอกจากนั้น ยังมีการใช้เทคโนโลยีที่ไม่ใช่วัตถุอย่างความรู้ ความชำนาญของชาวชุมชนเข้ามาใช้ในการทำงาน ชาวชุมชนนำความรู้ ภูมิปัญญามาใช้ในการดำเนินชีวิต เช่น นำภูมิปัญญาในการทำสมุนไพรมาใช้ในการสร้างฐานสมุนไพรขึ้นมาในชุมชน ปลูกสมุนไพรเอง และนำสมุนไพรต่าง ๆ มาแปรรูป ผลิตภัณฑ์หลัก ๆ ที่ชุมชนทำคือ ลูกประคบ ขี้ผึ้ง โดยนำสมุนไพรที่ปลูกเองอย่าง ไพร ขมิ้น ตะไคร้ หอม มะขาม ส้มเปี้ยว มาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อส่งขายบริเวณหน้าร้านของชุมชนและส่งไปยังบริษัทหลังบุญที่สันตโศกและปฐมอโศก เป็นการนำความรู้ความชำนาญของสมาชิกในชุมชนมาสร้างคุณค่าเพื่อให้ชุมชนสามารถมีรายได้มาใช้จ่ายในชุมชน นอกจากนี้ยังนำความรู้ ความชำนาญมาถ่ายทอดให้กับคนภายนอก มีการจัดอบรมให้กับเกษตรกร ให้ความรู้ เทคนิควิธี พร้อมกับสร้างคุณธรรม ศีลธรรม มีการจัดการบริหารชุมชนเป็นอย่างดี แบ่งงานกันทำตามความชอบและความถนัด ทุกคนมีอิสระในการตัดสินใจ เมื่อมีปัญหาคนในชุมชนก็สามารถพูดคุย ปรึกษา ชี้แจงได้ คุณอนงค์ชาวชุมชนได้กล่าวไว้ว่า

ป้าก็พอรู้เรื่องสมุนไพรอยู่ สมัยก่อนไม่ได้มีหมอแบบนี้ ก็อาศัยหาเก็บเอาตามแถวบ้าน รักษากันไปมีความรู้ติดตัวอยู่บ้าง พอมาอยู่ที่นี่ก็เลยเอาความรู้พวกนี้มาใช้ เราไม่หวังวิชาหรือออกขายรู้ก็เข้ามาถามได้เลย จัดอบรมก็บ่อยนะ มีคนนอกมาอบรม ส่วนใหญ่ก็มาเรียนรู้การทำเกษตรแบบอินทรีย์ การทำปุ๋ยชีวภาพ ทำน้ำยาล้างจาน น้ำยาถูพื้น มากันทีก็เป็นร้อยคน ถ้าสุดก็มี ๓๐๐ เข้ามา มาแทบทุกปี (อนงค์ คชสาร, สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2558)

อีกทั้ง ทางชุมชนยังมีการผสมผสานทั้งเทคโนโลยีที่เป็นวัตถุและที่ไม่ใช่วัตถุ คือ การถ่ายทอดความรู้ในการทำพุทธเกษตรกรรมผ่านทางช่องทีวีของกลุ่มอโศกคือ ช่อง บุญนิยมทีวี นอกจากนี้ยังจัดทำเป็นสื่อออนไลน์ให้สามารถรับชมกันได้ทั่วโลกและเป็นรายการที่เป็นประโยชน์

และได้รับความนิยมนำด้วย จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่ชุมชนจะพึ่งพาเทคโนโลยีที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม อาศัยความรู้เดิมเข้ามาผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่

4.3.2 การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

เริ่มจากการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนก่อน สร้างกิจการที่มุ่งตอบสนองความต้องการภายในชุมชนเป็นหลัก ให้เพียงพอในด้านอาหารเป็นหลักและปัจจัย 4 อื่น ๆ ตามมา เมื่อชุมชนมีความมั่นคงแล้วจึงเริ่มขยายกิจการออกมาติดต่อกับภายนอก เพื่อสร้างรายได้ที่เป็นตัวเงินมาใช้จ่ายในกิจการที่จำเป็นและตอบสนองต่อสิ่งที่ชุมชนยังผลิตเองไม่ได้หรืออาจไม่คุ้มค่าที่จะทำ

ระบบเศรษฐกิจของชุมชนจึงยึดตามหลักสาธารณโภคี คือ สมาชิกทำงานโดยไม่มีการจ้าง หรือเงินเดือน รายได้ที่ได้มาจะนำเข้าสู่ส่วนกลาง หรือถ้าจำเป็นต้องใช้จ่ายเงินก็สามารถเบิกใช้จากส่วนกลางได้ ทุกคนทำงานในฐานะตามความสามารถ หรือความถนัดของตนเอง สามารถย้ายฐานงานได้เมื่อต้องการ ทุกคนมีอิสระในการดำเนินชีวิต แต่ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชนที่วางไว้ด้วย ระบบเศรษฐกิจของชุมชนศาลือโคกเป็นการผลิตที่เน้นการบริโภคอย่างเพียงพอในชุมชน ผลผลิตบางส่วนก็นำออกจำหน่าย ในรูปของพืชผักสด และการแปรรูปผลผลิตการเกษตร โดยเฉพาะการแปรรูปสมุนไพร และชุมชนยังมีการผลิตสินค้าอุปโภคใช้เองและจำหน่าย เช่น ผงซักฟอก สบู่ ยาสีฟัน น้ำยาล้างจาน โดยมีน้ำยาอเนกประสงค์ซึ่งเป็นสูตรคิดค้นของชุมชนเอง และมีการจำหน่ายให้กับสมาชิกภายนอกชุมชน นับว่าเป็นรายได้หลักของชุมชน การจำหน่ายสินค้าชุมชนจะขายสินค้าในราคาที่ต่ำกว่าท้องตลาด ดังที่อึ้งงศ์ชาวชุมชนได้กล่าวไว้ว่า

เราขายของไม่ได้เน้นกำไร ยึดหลักตามที่พ่อท่านได้วางไว้ คือ ขายถูก ไม่ฉวยโอกาส ขยันประหยัด ซื่อสัตย์ เสียสละ ทำสมุนไพรขาย ก็ขายส่งไปกรุงเทพ เดือนนึงสินค้าที่จะส่งไปก็เป็นแสนเหมือนกัน ส่งไปเราก็ซื้อของมาขายเพื่อไม่ให้เสียเที่ยว ขายเราก็เอากำไรน้อย ไม่ได้เอาเปรียบสังคมมากมาย เราขายเพื่อให้พออยู่พอได้ ไม่ได้หวังรวย ไม่ได้ยึดเอาตัวเงินเป็นตัวตั้งแต่ยึดความเป็นพี่เป็นน้อง ความเอื้อเฟื้อและแบ่งปัน (อึ้งงศ์ คชสาร, สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2558)

อีกทั้ง ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในเรื่องความต้องการขั้นพื้นฐาน สามารถผลิตปัจจัย 4 ได้เอง ในด้านอาหาร ใช้ผลผลิตที่ได้จากชุมชนมาประกอบอาหาร มีบางอย่างที่ต้องซื้อจากภายนอกบ้าง เช่น น้ำมันพืช ที่อยู่อาศัยก็มีความเรียบง่าย มีการจัดสวัสดิการให้กับคนในชุมชนอย่างครอบคลุมมีการดูแลในเรื่องสุขภาพ และสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต ดังที่อึ้งงศ์ชาวชุมชนได้กล่าวไว้ว่า

คนที่นี้พึ่งตัวเองได้ เน้นแค่ปัจจัยสี่ อาหารก็มีหาได้จากในชุมชน มีบ้านให้อยู่ใครไม่มีก็อาศัยพื้นที่ส่วนกลางอยู่ เจ็บป่วยก็มีศาลาสุขาภาพ มีหมอที่จบเทคนิคทางด้านทางการแพทย์มาประจำอยู่ แต่ถ้าหนักเราก็ส่งโรงพยาบาลของใช้ก็ผลิตขึ้นเอง ไม่มีก็พิจารณาขอจากส่วนกลาง (อนงค์ คชสาร, สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2558)

การดำเนินชีวิตของชาวชุมชนศาลือโคกทำให้มีอาชีพที่มั่นคง เลี้ยงตัวเองได้ และมีรายได้เพียงพอต่อรายจ่ายในแต่ละเดือน ไม่เป็นหนี้เป็นสิน เมื่อพึ่งตนเองได้ในชุมชนแล้ว ยังแบ่งปันให้กับรอบข้าง นอกจากจะนำเงินกำไรเข้ากองกลางแล้ว ชุมชนยังนำเงินนี้ไปจัดกิจกรรมให้แก่ชุมชนรอบ ๆ เช่น การให้ความรู้ อบรม การขายสินค้าในราคาต่ำกว่าทุน จัดทำโรงบุญแจกอาหารเจฟรี แม้ว่าชุมชนจะมีรายได้ส่วนหนึ่งของชุมชนมาจากการบริจาค แต่มีข้อควรปฏิบัติสำหรับผู้ที่บริจาคคือ จะต้องเข้ามาเรียนรู้แนวทางของชาวโคกก่อน ต้องเคยมาพุทธสถานของชุมชนอย่างน้อย 7 ครั้ง หรืออ่านหนังสือของชาวโคกมาแล้วไม่ต่ำกว่า 7 เล่ม ทางชุมชนจึงจะรับทุนบริจาค แต่ถ้าเป็นแขกมาเพื่อศึกษาดูงานอบรมสามารถบริจาคได้โดยสบทบทุนให้กับโรงครัวกลางเท่านั้น

4.3.3 การสร้างความสมดุลให้กับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ชุมชนศาลือโคกมีพื้นที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่เพียงพอในการดำรงชีวิต โดยในช่วงแรกของการก่อตั้งชุมชน พื้นที่ของชุมชนยังเป็นพื้นที่ป่ากร้าง จนสมาชิกชุมชนเข้ามาบุกเบิกปลูกต้นไม้ และมีการขุดสระน้ำขนาดใหญ่ ไว้ใช้ในการอุปโภค บริโภค และใช้ในการทำเกษตร ในการทำเกษตรมีการใช้ปุ๋ยชีวภาพและน้ำหมักชีวภาพ ในการบำรุงดิน มีผลผลิตทางการเกษตรที่เพียงพอสำหรับบริโภค ทรัพยากรทางการเกษตรบางอย่างนำมาแปรรูปเพื่อการค้าและเพื่อนำไปวางจำหน่าย อีกทั้งชุมชนยังมีการบริโภคพืชผักพื้นบ้าน ผลไม้ตามฤดูกาลที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งสามารถบริโภคได้ทั้งปี ดังที่อนงค์ชาวชุมชนได้กล่าวไว้ว่า

เรามีสวนเบญจกัญ ในสวนจะมี มะขามป้อม ชี้เหล็ก บอน มะขวิด ผักหวาน สมอ ต้นไผ่ ต้นมะพร้าว มีพืชผักหลายชนิด มีกินตลอดปี ไม่ซ้ำกัน หมุนเวียนไปตามฤดูของมัน อย่างเช่นน้ำข้างนอกไม่มีขายนะ บางอย่างก็มีญาติธรรมเอามาให้ อยากินอะไรเราก็ปลูกปลูกกันง่าย ๆ ไม่ฉีดยา คอยดูแลอย่างเดียว น้ำในสระมีไม่มีแห้ง (อนงค์ คชสาร, สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2558)

ตลอดจนชุมชนมีการรักษาธรรมชาติโดยการเก็บแยกประเภทขยะ เป็นขยะ โลหะ ขยะพลาสติก ขยะกระดาษ และขยะขวดแก้วไว้เป็นสัดส่วน เพื่อนำไปกำจัดหรือนำกลับมาใช้ใหม่ โดยขยะที่เป็นใบไม้หรือเศษอาหารก็นำไปทำปุ๋ย ขยะบางส่วนก็นำไปขายแล้วนำรายได้สู่ชุมชน

ชุมชนมีทรัพยากรที่หลากหลาย มีความสมดุลของธรรมชาติ และมีการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ ดังที่อนงค์กล่าวไว้ว่า

พืชผักที่นี้ ไร้สารเคมี ไม่ฉีดยา แต่ใช้ปุ๋ยที่ทำขึ้นเองจากเศษอาหารบ้าง แกลบบ้าง ใช้แล้วมันก็ดี ไม่มีแมลง ไม่อันตรายด้วย คนที่นี่สุขภาพดี เพาะกินแต่ของดี ๆ ดูแลต้นไม้ ใบหญ้าเหมือนดูแลตัวเอง เลยมีสิ่งแวดล้อมที่สมบูรณ์ เห็นไหมว่ามีต้นไม้เต็มไปหมด รมรื่น (อนงค์ คชสาร, สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2558)

ชุมชนศาลือโคกมีการใช้ทรัพยากรที่หลากหลายทั้งส่วนที่ สามารถหาได้ภายใน ชุมชนเองและส่วนที่ต้องนำเข้ามาจากภายนอก แต่อย่างไรก็ตาม ชุมชนก็จะพยายามใช้ทรัพยากรที่ แสวงหาได้ภายในชุมชนเองเป็นหลักเพื่อตอบสนองความต้องการในปัจจุบัน การดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ของสมาชิกชุมชน ขณะที่ทรัพยากรจากภายนอกที่ถูกนำเข้ามาในส่วนใหญ่นั้นก็เพื่อไปเพื่อนำมาใช้ใน กิจการของธุรกิจชุมชนทั้งนี้เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน แต่ที่สำคัญไปกว่านั้นก็คือ ชุมชนจะเน้นถึง การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด รู้คุณค่า และมีความรับผิดชอบ ซึ่งในประเด็นนี้จะเชื่อมโยงไปถึงการ ห่วงใยรักษาสิ่งแวดล้อมและการคำนึงถึงผลกระทบทั้งในด้านดีและไม่ดีจากความพยายามในการ พึ่งตนเองของชุมชนด้วย ดังจะเห็นจากการทำเกษตรของชุมชน ที่มีการบริโภคอย่างประหยัดเท่าที่ จำเป็นแก่การดำรงชีวิต การมีฐานปุ๋ยและฐานขยะ เพื่อจัดการกับขยะที่เกิดจากการบริโภคในชุมชน

4.3.4 การมีจิตใจที่เป็นธรรม

แบบแผนในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนมีลักษณะที่พึงพิงกับหลักศาสนา นำ ศาสนาเข้ามาบริหารจัดการในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน หลักธรรมจะเป็นตัวกำหนดแบบแผนใน การดำเนินชีวิตให้กับคนในชุมชน ด้วยลักษณะของที่ตั้งชุมชนที่ประกอบไปด้วย บ้าน วัด และโรงเรียน อยู่ในบริเวณเดียวกัน ชาวชุมชนจึงมีพุทธสถาน (วัด) เป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยในชีวิตประจำวันก็ มีการปฏิบัติธรรม ฟังธรรมเป็นกิจวัตร ดังที่เยาว์ชาวชุมชนได้กล่าวไว้ว่า “สถานที่ปฏิบัติธรรมก็มีอยู่ ทั่วไป ทำกับข้าวก็ปฏิบัติธรรม เกี่ยวข้าว ดำนา ก็ปฏิบัติธรรม เราไม่ได้เน้นนั่งหลับตา เพราะหลับตาไม่ เห็นอะไร ขนาดลืมหัดยังไม่ค่อยจะเห็นอะไร” (เยาว์ เพชรท่าชม, สัมภาษณ์, 31 กรกฎาคม 2559)

การรักษาศีลเป็นหลักธรรมประการสำคัญที่ทำให้คนในชุมชนศาลือโคกอยู่กัน ได้ อย่างสงบสุข การที่คนในชุมชนจะเข้ามาอยู่ร่วมกันในชุมชน จะต้องมิวินัยร่วมและชาวศาลือโคกก็เชื่อ ว่าศีล สามารถกำหนดวินัยในการดำเนินชีวิตได้ และเมื่อทุกคนมีวินัยชีวิตที่ดี สังคมก็จะดีตาม เพราะศีล เป็นบ่อเกิดของความดี ทั้งปวง ระดับของศีลจะแบ่งความเคร่งจากน้อยไปมาก เริ่มตั้งแต่ ศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 จุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล และศีลโอวาทปาฏิโมกข์ ซึ่งสมณะจะถือศีลตั้งแต่จุลศีลขึ้นไป คนวัดจะ ถือศีล 10 หรือศีล 8 ชาวชุมชนถือศีล 5 แต่ถ้าหากคนใดจะถือศีลที่สูงกว่าศีล 5 ก็ไม่ห้าม แล้วแต่ ความสามารถและความเหมาะสมของแต่ละคน ผลของการรักษาศีล การถือศีลให้ดียิ่งขึ้น เคร่งครัดขึ้น จนถึงการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ จึงเป็นหัวใจแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของชุมชนศาลือโคก

ในวันสำคัญทางศาสนาก็มีการเวียนธรรมแทนการเวียนเทียน คือ การที่สมณะ และคนวัดในชุมชน สลับสับเปลี่ยนกันแสดงธรรมะให้สมาชิกในชุมชนและญาติธรรมจากภายนอกได้

ฟัง และในแต่ละวันขณะทำกิจกรรมชาวชุมชนก็จะฟังธรรมะจากสมณะไปด้วย และมีหลักคำสอนระบบบุญนิยม ที่ให้สมาชิกในชุมชนรู้จักการเสียสละ รู้จักการให้ ลดละการบำเรอตน มีความมักน้อย ขยันอดทนและไม่เอาเปรียบ มีหลักการดำเนินชีวิตคือ ลดละ ขยัน กล้าจน ทนเสียดสี หนีสะสม นิยมสร้างสรรค์สวรรค์นิพพาน ดังที่เยาว์ชาวชุมชนได้กล่าวไว้ว่า “เสื่อผ้า ก็ซื้อผ้ามาตัดเย็บกันเอง เน้นเรียบง่าย ไม่ต้องสั้น ไม่ต้องยาว ไม่หตมีแค่สองสามชุดก็พอแล้ว ให้พอเพียงสำหรับตัวเรา แต่ไม่ถึงต้องเบียดเบียนตัวเราไม่ใช่มากจนเฟ้อ” (เยาว์ เพชรท่าชม, สัมภาษณ์, 31 กรกฎาคม 2559)

ชุมชนศาลือโคกเป็นชุมชนที่มีพื้นฐานมาจากการ นำหลักคำสอนทางศาสนา มาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างจริงจังเพื่อมุ่งเน้นไปในการพัฒนาจิตใจที่มีคุณธรรมและยิ่งไปกว่านั้นก็คือ การบรรลุธรรมขั้นสูง มากกว่าการยึดติดกับข้าวของเครื่องใช้ที่ฟุ้งเฟ้อซึ่งเกินความต้องการจำเป็นในการใช้ชีวิต จะเห็นได้ว่าการดำเนินกิจการของชุมชนไม่ได้ไปเพื่อการสะสมมั่งคั่งหรือตอบสนองความสะดวกสบายส่วนตัว แต่เป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันของชุมชน

4.3.5 การมีความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน

ชุมชนศาลือโคกมีวัฒนธรรมองค์กรชาวโคก โดยมีระบบบุญนิยมและสาธารณโภคีเป็นแนวทางในการปฏิบัติ และชุมชนยังมีกฎระเบียบของชุมชนที่สมาชิกทุกคนต้องปฏิบัติ เช่น สมาชิกทุกคนต้องถือศีล 5 เป็นอย่างน้อย เครื่องแต่งกายต้องเป็นเสื่อผ้าฝ้ายเป็นชุดม่อฮ่อม และมีจำนวนไม่มาก ไม่สวมรองเท้า รับประทานอาหารมังสวิรัต ไม่ใช้จ่ายเงิน ทำงานโดยไม่รับค่าจ้าง เป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย

มีความเป็นอยู่อย่างสมถะ มักน้อย อีกทั้งยังมีคำพูดที่ใช้กันในชุมชน เช่น ทักทายว่า “เจริญธรรม” หรือ “สำนึกดี” ทักทายกันด้วยคำพูดที่ไพเราะ มีความอ่อนน้อมอยู่ในตัวเป็นการให้มีสำนึกอยู่ตลอดเวลาให้มีความเจริญในธรรมะยิ่ง ๆ ขึ้นไปและให้มีความคิดที่ดีตั้งใจในการปฏิบัติธรรมการอยู่อย่างเรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย มีกฎระเบียบ ข้อตกลงร่วมกันที่เป็นค่านิยมที่ชุมชนศาลือโคกได้ยึดปฏิบัติมา ดังที่เยาว์ชาวชุมชนได้กล่าวไว้ว่า

ทุกวันตีสามทุกคนต้องตื่นแล้ว วันจันทร์ พุธ ศุกร์จะไม่ทำวัด หยุคบ้าง แต่ยังทำกิจกรรมเหมือนเดิม เข้าครัว ส่วนใหญ่จะมาช่วยกันที่ฐานครัว อย่างวันนี้ทำอะไร มาช่วยกันเด็ดผัก สมมุติแกงซี่เหล็กก็มาช่วยกันแกะหอม แกะกระเทียม เรามีการคัดคน จะมาอยู่ต้องมาลงทะเบียน ดูตัวว่าทำได้ไหม พฤติกรรมชี้เกียจหรือเปล่า ชี้เกียจคือ อบายมุขนะ เราไม่รับคนติดอบายมุข ติดเหล้า คุณต้องเลิกละ จะมาอยู่ต้อง หนึ่งละอบายมุข สองต้องเลิกเหล้าสามกินมังสวิรัตให้ได้ มั่งสะ แปลว่าเนื้อ วิรัตคือ คุณต้องงดให้ได้ แต่ไม่ใช่จะนะ หอมกระเทียมเรากิน เราไม่ฆ่าไม่กินเนื้อสัตว์ (เยาว์ เพชรท่าชม, สัมภาษณ์, 31 กรกฎาคม 2559)

นอกจากนี้ ชุมชนยังมีผู้นำที่ทุกคนให้การเคารพนับถือ ศรัทธาในแนวทางของผู้นำ ผู้นำเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับคนในชุมชน ดังที่เยาว์ชาวชุมชนได้กล่าวไว้ว่า

ท่านสมณะเวลาออกบิณฑบาต ท่านก็จะบอกญาติโยมว่าทานมังสวิรัตินั้นข้าวมือเดียว ไม่ใช่เงิน ไม่ใช่ปัจจัย พระพุทธเจ้าห้ามที่สุดคือ สตรีกับสตาบศพอพระมีสตาบศพอสตรีก็จะตามมา พระสงฆ์ สมณะ เณร เมื่อมีเงินกิเลสก็จะเข้า แค่ว่าแต่เดี๋ยวก็นิมนต์หมดแล้ว มีบาตรบริหารท้อง มีจีวรบริหารกาย (เยาว์ เพชรท่าชม, สัมภาษณ์, 31 กรกฎาคม 2559)

การดำรงชีวิตในชุมชนศาลือโคกเป็นความพยายามในการนำเอาวัฒนธรรมประเพณีมารื้อฟื้นใหม่ให้เข้ากับรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ใกล้ชิดกับศาสนา เพื่อตอบโต้กับรูปแบบสังคมสมัยใหม่ แต่ขณะเดียวกันก็เลือกรับเอาส่วนดีของสังคมสมัยใหม่มาใช้ประโยชน์ ดังจะเห็นได้ว่าแม้ชุมชนจะให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์จากสื่อ เทคโนโลยี แต่ก็จะต้องมีการคัดกรอง เลือกสรรข่าวสารจากสื่อประเภทต่าง ๆ เสียก่อน ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความหลงใหล มอมเมาไปกับระบบทุนนิยม

ชุมชนศาลือโคกมีการพึ่งตนเองได้ โดยเฉพาะในด้านปัจจัย 4 ทั้ง อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค การทำพุทธเกษตรกรรมของชุมชนเป็นการผลิตที่มุ่งตอบสนองความต้องการของชุมชน เป็นหลัก และมีการนำผลผลิตบางส่วนมาแปรรูปเพื่อการดำเนินธุรกิจของชุมชนมีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชนโดยมีการใช้ปุ๋ยชีวภาพในการทำเกษตร และมีระบบนิเวศที่สมดุล มีแหล่งน้ำสำหรับใช้ภายในชุมชน มีต้นไม้ที่ให้ความร่มรื่น มีดินที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก และนำความรู้เดิมที่มีอยู่ในชุมชนผนวกกับการเรียนรู้เพิ่มเติมมาใช้ในการแปรรูป เน้นแรงงานที่มีอยู่ในชุมชน มีการนำหลักธรรมในเรื่อง ศิล บุญนิยมและสาธารณโภคีมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และมีวัฒนธรรมของชุมชนมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้แกกัน มีการพัฒนาจิตใจอยู่ตลอดเวลา เพื่อเรียนรู้ไปสู่การพึ่งตนเอง

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “การพึ่งตนเองในรูปแบบพุทธเกษตรกรรมของชุมชนศาลือโคก อำเภอฟากท่า จังหวัดนครสวรรค์” นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพึ่งตนเองในรูปแบบพุทธเกษตรกรรมของชุมชน ศาลือโคก โดยการศึกษาครั้งนี้ได้ใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ 2 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดพุทธเกษตรกรรม และแนวคิดการพึ่งตนเอง โดยการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้เลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาครั้งนี้ปรากฏผลการศึกษาโดยสรุปดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

ชุมชนศาลือโคกตั้งอยู่ที่ตำบลโคกเตี้ย อำเภอฟากท่า จังหวัดนครสวรรค์ ชุมชนศาลือโคก แตกต่างจากชุมชนทั่วไป คือ เป็นชุมชนที่นำหลักคำสอนทางพุทธศาสนาของสมณะ โพธิ์รักษ์มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยนำศีลมาคัดกรองคนที่จะเข้ามาอยู่ในชุมชน เมื่อเข้ามาอยู่แล้วนำหลักสัจธรรมโศคและหลักบุญนิยมมากำกับในการอยู่ร่วมกัน ทำให้คนช่วยเหลือกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย ทุกคนที่จะเข้ามาอยู่ต้องลดละกิเลส มัคน้อย ไม่มุ่งเน้นเรื่องเงิน พึ่งตนเองให้มากที่สุด ทำงานโดยไม่ได้รับค่าแรง ชุมชนทำเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยยึดหลักพุทธเกษตรกรรม ที่มีการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาปฏิบัติเพื่อลดความ โลภ และมีความขยัน อดทน ผลิตเพื่อบริโภคกันเองภายในชุมชนเหลือจึงแบ่งปันหรือขาย จัดตั้งร้านใจฟ้าขึ้นเพื่อนำผลผลิตไปวางขาย เป็นการดำเนินธุรกิจที่ไม่มุ่งหวังผลกำไร โดยยึดหลัก 5 ประการ คือ 1) ขายถูก 2) ไม่ฉวยโอกาส 3) ขยันอดสาหัส 4) ประณีต ประหยัด และ 5) ซื่อสัตย์ เสียสละ

รูปแบบพุทธเกษตรกรรมของชุมชนศาลือโคก ยึดหลักง่าย ๆ คือ ปลูกพืชผักที่ใช้เวลาเพาะปลูกระยะสั้น และพืชผักชนิดใดที่บริโภคบ่อย ก็จะมีปลูกพืชชนิดนั้นให้มาก ๆ เพื่อจะได้ไม่ต้องหาซื้อจากภายนอก บริโภคผักและผลไม้ที่บ้านที่ให้ผลผลิตตามฤดูกาล พืชที่ปลูกได้แก่ ข้าวหอมมะลิแดง ข้าวไรซ์เบอร์รี่ ผักกวางตุ้ง ผักคะน้า กะเพรา โหระพา ถั่วฝักยาว แตงกวา ต้นหอม ผักชี ผักชีฝรั่ง บวบ ฟัก หอม กระเทียม มะเขือเทศ ชะอม สะเดา ผักพื้นบ้านต่าง ๆ กล้วย มะละกอ ฝรั่ง ขนุน แตงโม ผลไม้ตามฤดูกาลต่าง ๆ ปลูกสมุนไพรไว้เพื่อนำมาแปรรูปเป็นยา ได้แก่ อัญชัน ตะไคร้ ว่าน สะเดา การทำเกษตรของชุมชนศาลือโคก การเริ่มต้นทำพุทธเกษตรกรรมของชุมชนลองผิดลองถูกมาโดยตลอด อาศัยประสบการณ์ที่เพิ่มพูนขึ้นตามวันเวลา และคนในชุมชนมีการศึกษาค้นคว้า เข้าอบรมเชิงวิทยากรมาให้คำปรึกษาเพื่อปรับใช้กับชุมชนอยู่เสมอ ตลอดจนนำภูมิปัญญาความรู้เดิมมาประยุกต์ใช้ การทำพุทธเกษตรกรรมชุมชนจึงมีพัฒนาการที่ดีขึ้นมาตามลำดับ จากในอดีตที่เคยผลิต

เพื่อบริโภคในชุมชนเพียงอย่างเดียว ปัจจุบันผลผลิตส่วนหนึ่งยังมีเหลือเพื่อแบ่งปันและเพื่อขายสร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกด้วย ชุมชนใช้ฐานงานเป็นกิจกรรมเพื่อให้คนและชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ คนในชุมชนทุกคนจะมีบทบาทหน้าที่ในแต่ละฐานงาน ฐานงานครอบคลุมและส่งเสริมความพร้อมให้กับชุมชนเกือบทุก ๆ ด้าน เช่น ฐานเกษตรกรรม ฐานสมุนไพร ฐานร้านใจฟ้า ทุก ๆ ฝ่ายทำงานอย่างเป็นระบบเชื่อมโยงกันอย่างลงตัว ยึดหลักการที่ว่า ประโยชน์สูง ประหยัดสุด ในการทำงานแต่ละวันทุกคนในชุมชนจะไม่มีใครได้รับค่าจ้างหรือเงินเดือน แม้จะไม่มีเงินติดตัว แต่ชาวชุมชนก็สามารถอยู่กันอย่างมีความสุข ทุกคนจะร่วมกันรับผิดชอบงานเมื่อว่างจากฐานงานของตนเอง ทุกคนก็จะไปช่วยเหลือกันในฐานงานอื่น ๆ หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรแล้ว พื้นที่จะไม่ถูกทิ้งให้ว่างเปล่าโดยไร้ประโยชน์ แต่จะทำการปลูกพืชไร่ชนิดอื่นทดแทน จนกว่าจะถึงฤดูกาลทำนาครั้งต่อไป ชาวศาลีอโศกทำเกษตรโดยปล่อยให้เติบโตตามธรรมชาติ ปลูกพืชผสมผสาน ชุมชนมีความเชื่อว่าการเข้าไปแทรกแซงธรรมชาติให้น้อยที่สุด เป็นวิธีที่ดีที่สุดในการทำเกษตร เพราะธรรมชาติมีกระบวนการจัดการตนเองให้ดำเนินไปอย่างสมดุลอยู่แล้ว เช่น ต้นไม้แต่ละต้นสามารถเติบโต สูงใหญ่ได้โดยไม่ต้องพรุนดินใส่ปุ๋ย และไม่มีโรคหรือแมลงศัตรูพืชใดทำลายให้เสียหายได้ ระบบนิเวศมีพืชหลากหลายชนิดขึ้นปะปนกันไป แม้ว่าผลผลิตที่ออกมานั้นลักษณะ รูปร่าง อาจจะไม่สวยเหมือนที่วางขายกันตามตลาด หรือไม่อาจเก็บเกี่ยวได้ในปริมาณมาก ๆ เหมือนกับการทำเกษตรทั่วไป แต่ก็มั่นใจได้ว่าอาหารที่บริโภคบริโภค ปลอดภัย ปราศจากสารเคมี และการทำเกษตรในรูปแบบพุทธเกษตรกรรมของชุมชนอย่างเคร่งครัดเป็นเวลานานกว่าสี่สิบปี ทำให้ทรัพยากรในชุมชนยังคงความอุดมสมบูรณ์ สามารถเป็นแหล่งทำกินที่อุดมสมบูรณ์ ตอบสนองต่อการบริโภคของชาวชุมชนต่อไปอีกนาน นอกจากนี้ชุมชนยังจัดสวัสดิการเพื่อให้ครอบคลุมสำหรับทุกคนในชุมชน ทั้งอาหารที่มีให้บริโภค มีโภชนาการครบถ้วน มีของใช้จำเป็นส่วนตัวให้ใช้สามารถเบิกได้ที่ส่วนกลาง รักษาพยาบาลในยามที่เจ็บป่วยทั้งแพทย์แผนไทยและแผนปัจจุบัน รวมไปถึงเมื่อเสียชีวิตก็มีพิธีศพให้ สิ่งที่ชุมชนศาลีอโศกจัดเตรียมไว้ให้ครอบคลุมต่อความต้องการของมนุษย์ที่รู้จักพอประมาณ หรือประมาณตน

คนในชุมชนอยู่กันด้วยความไว้วางใจกัน ช่วยเหลือพึ่งพากัน ใครมีหน้าที่อะไรก็จะทำให้ดีที่สุด ทุกคนมีอิสระเต็มที่ในการคิดและสร้างสรรค์งาน โดยไม่มีการก้าวก่ายหน้าที่ยิ่งกันและกัน มีแต่คอยให้ความช่วยเหลือในยามที่ต้องการ หากมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นกับงานของตน ก็ต้องพร้อมที่จะน้อมรับคำติเตียน และคำแนะนำจากผู้อื่นอย่างไม่โกรธเคืองเพื่อนำไปแก้ไข สิ่งที่ทำพลาดไปให้ดีกว่าเดิม จะเห็นได้ว่าระบบการบริหารงานของชุมชน จะไม่มีหัวหน้าหรือลูกน้อง มีแต่ความเป็นเพื่อนร่วมงานหลายคนอาจจะมองว่าชุมชนศาลีอโศกปิดตัวเองจากสังคมอื่น ๆ แม้จะเป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าไม่มีการติดต่อสัมพันธ์กับใคร ยังมีการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกอยู่ เช่น มีการติดต่อ ประสานงานกับหน่วยงานทางราชการและองค์กรต่าง ๆ และผู้ที่สนใจต้องการเข้ามาเยี่ยมชมอยู่เสมอ ชุมชนศาลีอโศกเต็มใจต้อนรับและถ่ายทอดความรู้ให้อย่างเต็มที่ และทางราชการ

ก็พร้อมอำนวยความสะดวกในเวลาที่เหมาะสมต้องการ บทบาทในการช่วยเหลือสังคมที่แสดงออกอย่างเด่นชัด ไม่ได้จำกัดเฉพาะผู้มาเยือนจากต่างถิ่นเท่านั้น แต่รวมถึงชาวบ้านในบริเวณใกล้เคียงด้วย

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษาเรื่องการพึ่งตนเองในรูปแบบพุทธเกษตรกรรมของชุมชนศาลือโคก มีประเด็นที่น่าสนใจสามารถนำมาอภิปรายผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

การศึกษาในครั้งนี้นำแนวคิดการพึ่งตนเองของ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550) มาใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิด ผลการศึกษาในครั้งนี้ มีความสอดคล้องกับกรอบแนวคิดที่ศึกษา และมีข้อค้นพบประเด็นเพิ่มเติม ดังนี้

ด้านเทคโนโลยี มีความสอดคล้องกัน คือ ชุมชนศาลือโคกมีการใช้เทคโนโลยีทางวัตถุ ใช้เครื่องทุ่นแรงขนาดเล็ก เช่น จอบ เสียม เป็นเครื่องใช้ขนาดเล็กที่ไม่กระทบกับสิ่งแวดล้อม ใช้เทคโนโลยีที่ไม่ใช้วัตถุ นำภูมิปัญญาดั้งเดิมของคนในชุมชนอย่างการทำสมุนไพรไว้รักษาโรคมะเร็ง คุณค่าก่อเกิดเป็น รายได้ขึ้น อีกทั้งยังมีการวางแผนในการทำเกษตร เช่น วางแผนในการเตรียมพันธุ์พืชไว้ปลูกในแต่ละฤดูกาล มีการวางแผนไว้อย่างเป็นระบบ และปัจจุบันชุมชนมีการพึ่งพาเทคโนโลยีขนาดใหญ่ มีการนำรถไถ รถเกี่ยวข้าว เข้ามาใช้เพื่อทุ่นแรง เนื่องจากสภาพปัญหาจำนวนคนลดลง และเป็นผู้สูงอายุ เป็นส่วนใหญ่ จะเห็นได้ว่าชุมชนจะใช้เทคโนโลยีที่ไม่ซับซ้อน สามารถควบคุมได้ง่าย และมีต้นทุน ที่ไม่สูง

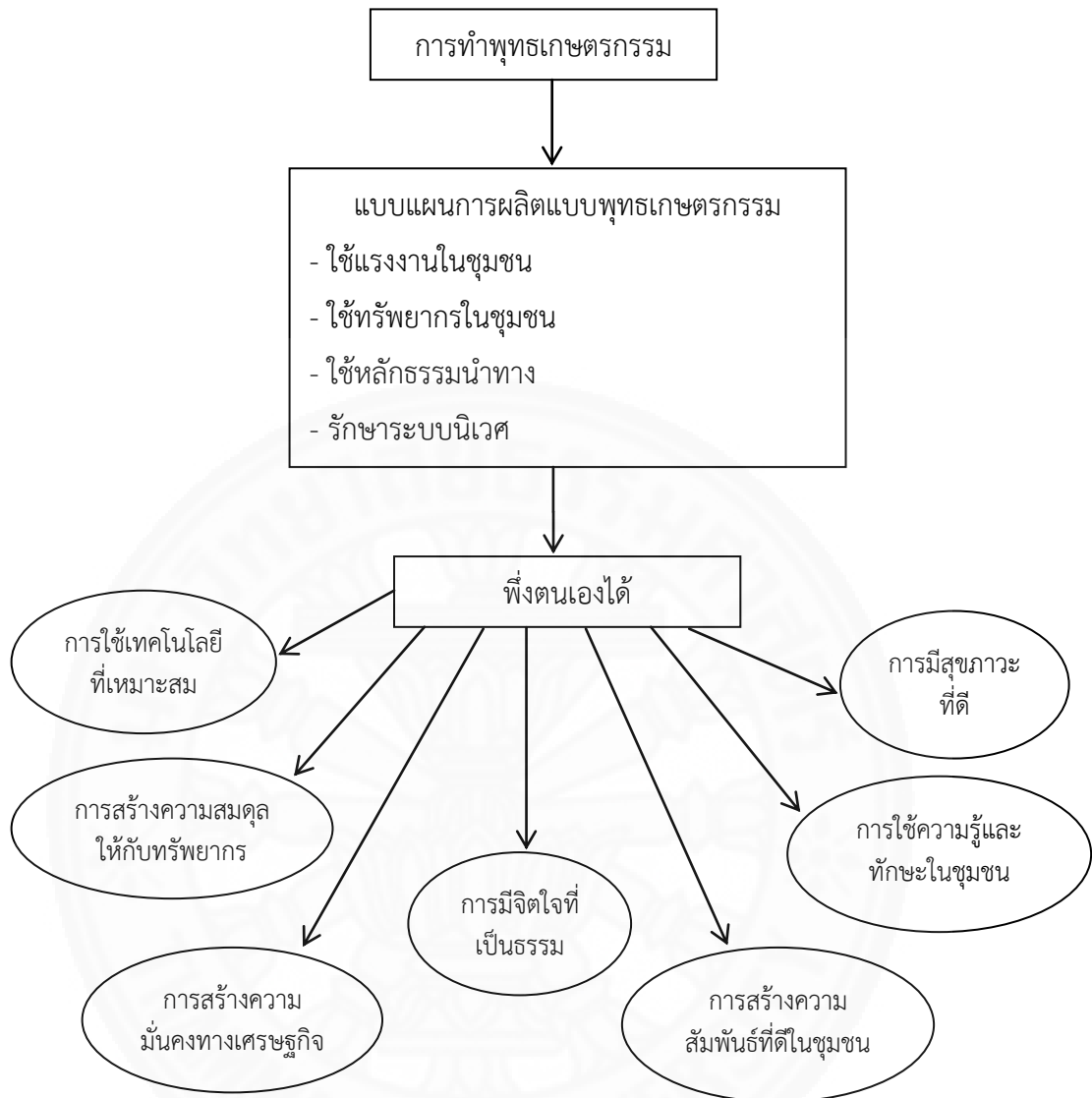
ด้านเศรษฐกิจ มีความสอดคล้องกับกรอบแนวคิด คือ ชาวศาลือโคกมีความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ มีอาชีพที่มั่นคง เลี้ยงตัวเองได้ มีรายรับและรายจ่ายที่เพียงพอ ไม่มีภาระหนี้สิน ทุกคนในชุมชนเต็มใจทำงานโดยไม่รับค่าแรง

ด้านทรัพยากรธรรมชาติ มีความสอดคล้องกัน คือ ชุมชนศาลือโคกมีทรัพยากรที่เพียงพอต่อการอุปโภค บริโภคของคนในชุมชน มีทรัพยากรที่หลากหลาย มีการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนไปใช้ให้เกิดประโยชน์โดยเน้นความสมดุลของระบบนิเวศ มีการผลิตปุ๋ย น้ำหมักชีวภาพใช้เอง เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมให้สมบูรณ์

ด้านจิตใจ มีความสอดคล้อง คือ ชุมชนมีการนำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต คนในชุมชนรักาศิล ทำให้มีจิตใจที่เข้มแข็ง ลด ละ กิเลสและตัณหา ละเว้นเนื้อสัตว์ ละเว้นจากอบายมุข

ด้านสังคม มีความสอดคล้อง คือ ชาวชุมชนศาลือโคกร่วมกันปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ชุมชนตั้งไว้ ทำให้ชุมชนมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว มีผู้นำชุมชนที่เป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นคนที่ชาวชุมชนให้ความเคารพและศรัทธา

จากการศึกษา จะเห็นได้ว่าชุมชนศาลือโคกให้ความสำคัญกับการดำเนินกิจกรรมเพื่อการพึ่งตนเองในปัจจุบันพื้นฐานเป็นหลัก ผู้ศึกษาจึงค้นพบประเด็นการพึ่งตนเองจากการทำพุทธเกษตรกรรมเพิ่มเติม คือ การพึ่งตนเองด้านสุขภาพ เนื่องจากคนในชุมชนมีอาหารการกินที่อุดมสมบูรณ์ ปราศจากสารพิษ มีวัตถุดิบที่ได้จากทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนประกอบกับการมีหลักธรรมในการยึดเหนี่ยวจิตใจ ทำให้ชาวชุมชนมีสุขภาพกายและใจที่ดี อีกทั้งยังมีทางเลือกในการรักษาสุขภาพที่หลากหลาย ทั้งแพทย์แผนปัจจุบันที่มีแพทย์ประจำอยู่ในชุมชนและแผนโบราณอย่างการใช้สมุนไพร และอีกประเด็นหนึ่งที่ค้นพบ คือ การพึ่งตนเองด้านการศึกษา ซึ่งทางชุมชนมีบุคลากรที่มีคุณวุฒิทางการศึกษา หลายท่าน มีความรู้ทั้งทางด้านวิชาการและการลงมือปฏิบัติจริงในชุมชน การพึ่งตนเองด้านการศึกษาของชุมชนศาลือโคก จึงเกิดขึ้นภายใต้การทำพุทธเกษตรกรรม ซึ่งการพึ่งตนเองในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้นล้วนเพียงพอต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี จากการศึกษาผู้ศึกษาสามารถนำเสนอแผนภูมิ การพึ่งตนเองในรูปแบบพุทธเกษตรกรรมของชุมชนศาลือโคกได้ดังนี้

ภาพที่ 5.1 รูปแบบพหุเกษตรกรรมเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนศาลือโคก

จากรูปแบบ (Model) การทำพหุเกษตรกรรมเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนศาลือโคก จากการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า การทำพหุเกษตรกรรมมีแบบแผนในการผลิตที่ใช้แรงงานในชุมชน ไม่มีการจ้างแรงงานจากภายนอก ใช้ทรัพยากรในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ นำหลักธรรมาภิบาลเพื่อเปลี่ยนความคิด เปลี่ยนพฤติกรรม และมีการทำเกษตรที่รักษาระบบนิเวศ ไม่ทำลายทรัพยากรเน้นธรรมชาติที่เกื้อกูล ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม มีเครื่องมือ เครื่องใช้ที่ไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม มีการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทำให้มีการใช้จ่ายอย่างสมเหตุสมผล มีกิน มีใช้อย่างเพียงพอ อีกทั้ง การมีจิตใจที่เป็นธรรม สามารถดกดิเกเลส มีความพอดี เสียสละแบ่งปันผู้อื่นได้ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน ชุมชนทำให้มีความกลมเกลียว มีความศรัทธาต่อผู้นำ มีระเบียบแบบแผนที่แน่นอน การมีสุขภาพที่ดี

สามารถดูแลตัวเองได้ในเบื้องต้น มีสุขภาพกายที่แข็งแรง มีสุขภาพใจที่เข้มแข็ง ตลอดจนการใช้ความรู้ทักษะในชุมชน คนในชุมชนนำความรู้ความสามารถทั้งวิชาการและการปฏิบัติจริง

ตามความหมายแนวคิดการพึ่งตนเองของ สมเกียรติ พิทักษ์กมลพร (2544) ที่กล่าวว่า การพึ่งตนเองเป็นการใช้ทรัพยากรในชุมชนร่วมกัน ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนเป็นหลัก สามารถช่วยเหลือตนเองให้ได้มากที่สุด ใช้ความรู้ ภูมิปัญญา เทคโนโลยี เครื่องมือที่ใช้ต่าง ๆ ไม่ทำลายระบบนิเวศ มีการวางแผนในการทำงาน ติดต่อบริการกับภายนอกชุมชน เพื่อให้ข่าวสารที่ดีทันต่อเหตุการณ์ ทางเศรษฐกิจคนในชุมชนสามารถเลี้ยงตัวเองได้ มีรายได้เพียงพอใช้จ่าย ซึ่งแนวคิดการพึ่งตนเองข้างต้นนี้ ปรากฏอยู่ในการพึ่งตนเองในรูปแบบพุทธเกษตรกรรมของ ชุมชนศาลือโคกทั้งหมด กล่าวคือ จากผลการศึกษานั้น ชุมชนศาลือโคกใช้พื้นที่ที่มีอยู่ของชุมชน จัดสรรอย่างเกิดประโยชน์ มีการจัดสรรให้ครอบคลุมต่อความต้องการของชุมชน มีแหล่งน้ำในพื้นที่ชุมชน ทุกคนร่วมกันใช้ทรัพยากรโดยเอื้อต่อระบบนิเวศ นำภูมิปัญญาที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ แบ่งงานกันทำ ใช้แรงงานคนในชุมชนเป็นหลัก อุปกรณ์การเกษตรที่ใช้เป็นประเภทจอบ เสียม ไม่ใช่เครื่องจักรขนาดใหญ่ที่ทำลายระบบนิเวศ มีรายได้จากการนำผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคมาจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน เป็นการค้าที่ไม่มุ่งหวังผลกำไร ตลอดจนยังสอดคล้องกับ จิราวดี ศรีสุวรรณ ได้ศึกษาเรื่อง ศักยภาพของพุทธเกษตรกรรมในการพึ่งตนเองของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนปฐมอโคก จังหวัดนครปฐมพบว่า วิธีการผลิตตามแนวพุทธเกษตรกรรมทำให้สมาชิกในชุมชนปฐมอโคกสามารถดำรงชีพแบบพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะการพึ่งตนเองในปัจจุบัน 4 มีแบบแผนการผลิตที่คำนึงถึงความสมดุลของธรรมชาติ ปฏิบัติธรรมและพึงธรรมทำให้วิถีชีวิตเป็นสุข คนในชุมชนรู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม พึ่งตนเอง ไม่มุ่งเน้นเรื่องเงินหรือผลประโยชน์ส่วนตน

การดำเนินชีวิตตามรูปแบบพุทธเกษตรกรรมของชุมชนศาลือโคก สามารถนำไปสู่ความยั่งยืนในทุกด้านได้ เนื่องจากชุมชนดำรงชีวิตอยู่โดยยึดหลักสาธารณโภคี คือ ถือครองทรัพย์สิน และช่วยเหลือกัน มีความเชื่อ ความศรัทธา สอดแทรกเข้ากับวิถีชีวิตประจำวัน เป็นแรงผลักดันให้คนเกิดการปฏิบัติตัวอย่างทุ่มเท เต็มความสามารถ ก่อให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกันกลายเป็นแรงเกาเกี่ยวให้คนอยู่รวมกันเป็นชุมชนอย่างแน่นแฟ้น อีกด้านหนึ่งคือ นำศีลมาใช้ในการดำรงชีวิต ทำให้คนในชุมชนมีวินัยในตัวเอง และอีกส่วนหนึ่งคือ ชุมชนยึดหลักบุญนิยม จำหน่ายสินค้าเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน ซึ่งรายได้ทั้งหมดนี้จะนำมารวมกันที่ส่วนกลางแล้วทำการจัดสรรให้กับสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย และนอกจากนี้ยังมีการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกในชุมชน เช่น ให้การสิทธิรักษา การรักษาพยาบาล สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นความจำเป็นและความเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับ แซมดิน เลิศบุศย์ (2555) ได้ศึกษาเรื่อง การบูรณาการระบบสาธารณโภคีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนอโคก พบว่า วิธีการดำเนินชีวิตตามรูปแบบของชาวอโคก มีความมั่นคงและยั่งยืนในทุกด้าน ทำให้เกิดวัฒนธรรมใหม่

ในวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มัคน้อย และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ช่วยแก้ปัญหาสังคม ลดความเห็นแก่ตัว คนรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน

5.3 ข้อเสนอแนะ

ในอดีตชุมชนมีฐานต่าง ๆ อยู่มากมาย แต่ด้วยกาลเวลาที่ผันผ่าน จำนวนแรงงานในชุมชนลดจำนวนลง ฐานงานต่าง ๆ ในชุมชนจึงเลือนหายไปด้วย เช่น ฐานโรงเห็ด ฐานงานไม้ ปัจจุบันกลายเป็นสถานที่รกร้าง ชุมชนควรมีการจัดการกับฐานต่าง ๆ หรืออาจจะปรับเปลี่ยนสถานที่ไปทำอย่างอื่น จำนวนคนในชุมชนที่ลดลงเป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วง อดีตชุมชนเคยมีโรงเรียน แต่เด็กนักเรียน โตขึ้นจึงย้ายไปเรียนที่อื่นทำให้ปัจจุบันไม่มีการเรียนการสอนอยู่แล้ว ควรปรับเปลี่ยนกฎเกณฑ์ในการรับนักเรียนเข้าศึกษา ควรเปิดรับเยาวชนทั่วไป หรือเยาวชนที่อาศัยอยู่บริเวณรอบ ๆ ชุมชน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตลอดจนปรับเปลี่ยนเกณฑ์ ภาวะเทียบการเข้าเรียนเพื่อให้เยาวชนได้เข้าถึงการศึกษา ซึ่งจะทำให้จำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นและเกิดความต่อเนื่อง

และผลการศึกษาครั้งนี้ จะเห็นว่าชุมชนศาลือโคกเป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง มีหลักธรรม คำสอน ความเชื่อ ที่สมาชิกในชุมชนให้ความศรัทธา มีเป้าหมายในชีวิตแตกต่างกันไป จากคนในสังคม แม้ว่าชุมชนจะประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งในการพึ่งตนเอง สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยการพึ่งพากันเองในกลุ่มอโคกด้วยกันเอง แต่การที่ชุมชนอื่น ๆ หรือบุคคลจะนำรูปแบบการดำเนินชีวิตการดำเนินกิจกรรมของชุมชนไปปฏิบัตินั้นอาจจะเป็นไปได้ยาก แต่ชุมชนก็มีรูปแบบหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนหรือบุคคลภายนอกสามารถเข้ามาเรียนรู้เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น การทำเกษตรในรูปแบบพุทธเกษตรกรรม ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เน้นพึ่งพาแค่บริโภคนตนเอง ลด ละ เลิกอบายมุข ข้าวของใช้ที่เกินความจำเป็น การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มอย่างมีระเบียบ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้กับผู้อื่น ไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามในทุกขั้นตอน แต่ก็สามารถนำไปประยุกต์ใช้ภายใต้สถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ ในสังคม เพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขในทุกก้าวของชีวิต

5.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการทำพุทธเกษตรกรรมและการทำเกษตรในรูปแบบของการใช้สารเคมีหรือเครื่องทุ่นแรงต่าง ๆ เพื่อให้เห็นความแตกต่างถึงข้อดี ข้อเสีย
2. ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบการทำพุทธเกษตรกรรมในอดีตและปัจจุบันเพื่อให้เห็นความเปลี่ยนแปลง

รายการอ้างอิง

หนังสือ

- กาญจนา แก้วเทพ และ กนกศักดิ์ แก้วเทพ. (2530). *การพึ่งตนเอง: ศักยภาพในการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: สมาคมทอริกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- ประเวศ วะสี. (2530). *พุทธเกษตรกรรมกับศาสนาสุขของสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหมอชาวบ้าน.
- พระไพศาล วิสาโล. (2536). *พุทธเกษตรกรรมกับการพัฒนาหมู่บ้าน*. ใน เสรี พงศ์พิศ (บรรณาธิการ). *ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ. (2539). *รู้จักชีวิตจึงรู้จักเกษตรกรรม*. กรุงเทพฯ: เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก.
- เสรี พงศ์พิศ. (2536). *ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.

วิทยานิพนธ์

- กิตติกร สุนทรานุรักษ์. (2543). *การพัฒนาชุมชนพึ่งตนเอง กรณีศึกษาชุมชนศิระชะอโศก*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะเศรษฐศาสตร์.
- จรัสเรือง ศิริวัฒน์รักษ์. (2542). *การพัฒนาแบบพึ่งตนเองกับการพัฒนาในเชิงพุทธกรณีศึกษาชุมชนศิระชะอโศก*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรามคำแหง, คณะรัฐศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย.
- จิราวดี ศรีสุวรรณ. (2530). *ศักยภาพของพุทธเกษตรกรรมในการพึ่งตนเองกรณีศึกษาชุมชนปฐุมอโศก จังหวัดนครปฐม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม.
- ธนิษฐ์ ศิริวรรณ. (2555). *กระบวนการพึ่งตนเองด้านอาหารและพลังงานของกลุ่มกิจกรรมธรรมชาติสองสลึง ตำบลสองสลึง อำเภอแกลง จังหวัดระยอง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์.
- เบญจภรณ์ ศรีวงษา. (2549). *กระบวนการก้าวสู่ความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพึ่งตนเองของชุมชนศาลีอโศก จังหวัดนครสวรรค์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยนเรศวร, ภาควิชาพัฒนาสังคม.

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์

การพึ่งตนเองในรูปแบบพุทธเกษตรกรรมของชุมชนศาลือโคก

ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้ข้อมูล

1. ชื่อ
2. ระยะเวลาที่เข้ามาอยู่ในชุมชน
3. หน้าที่รับผิดชอบในชุมชนมีอะไรบ้าง
4. ทำไมถึงตัดสินใจเข้ามาอยู่ในชุมชน

ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

1. ที่มาของชุมชนเป็นอย่างไร ใครเป็นผู้ก่อตั้ง มีแนวคิด หรือวัตถุประสงค์อะไรในการจัดตั้งชุมชนขึ้นมา
2. สมาชิกชุมชนมีจำนวนเท่าไร ชุมชนมีพื้นที่เท่าไร แบ่งเป็นอะไรบ้าง
3. โครงสร้างของชุมชนมีอะไรบ้าง
4. ชุมชนมีสวัสดิการอะไรบ้างให้กับคนในชุมชน
5. ชุมชนมีหลักเกณฑ์ กฎระเบียบในการเข้าพักอาศัยอย่างไรบ้าง
6. ชุมชนมีวัฒนธรรม ประเพณีอะไรบ้าง

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการพึ่งตนเองในรูปแบบพุทธเกษตรกรรมของชุมชนศาลือโคก

ข้อมูลกระบวนการพึ่งตนเอง

1. การพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยี
  - 1.1 ในการทำพุทธเกษตรกรรม ชุมชนนำภูมิปัญญามาใช้อย่างไรบ้าง
  - 1.2 ชุมชนมีการนำเครื่องจักรสมัยใหม่เข้ามาทำอะไรบ้าง
  - 1.3 ชุมชนใช้สารเคมี อะไรบ้างในการทำเกษตร
  - 1.4 ชุมชนมีขั้นตอน หรือการวางแผนอย่างไรบ้าง
  - 1.5 ชุมชนมีวิธีการดูแล บำรุงรักษาผลผลิตอย่างไรบ้าง
  - 1.6 มีการจัดสรรผลผลิตอย่างไร

2. การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ

- 2.1 ชุมชนมีรายได้มาอย่างไร
- 2.2 ผลิตและจำหน่ายอะไรบ้าง
- 2.3 ผลผลิตที่ได้ เพียงพอต่อการบริโภคของคนในชุมชนนานเพียงใด เพียงพอหรือไม่ในแต่ละปี

- 2.4 ใครเป็นผู้ดูแลการเงินของชุมชน
- 2.5 มีการบริหารจัดการเงินในรูปแบบใด ใครเป็นผู้รับผิดชอบ
- 2.6 ชุมชนมีรายจ่ายอะไรบ้าง
- 2.7 รายได้ของชุมชนเพียงพอต่อรายจ่ายของชุมชนหรือไม่ อย่างไร

3. การพึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติ

- 3.1 ชุมชนมีทรัพยากรอะไรบ้าง
- 3.2 ชุมชนใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างไรบ้าง
- 3.3 ชุมชนมีขั้นตอนหรือกระบวนการในการฟื้นฟู ดูแลรักษาทรัพยากรในชุมชนอย่างไรบ้าง

- 3.4 ใครเป็นผู้ดูแล

4. การพึ่งตนเองด้านจิตใจ

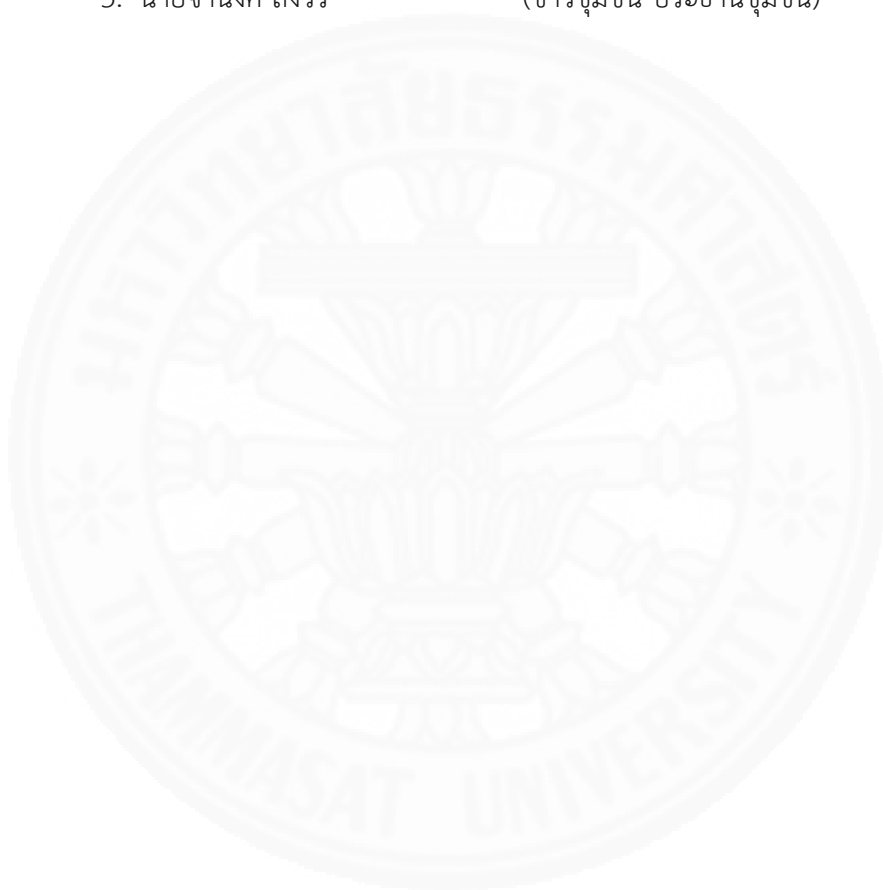
- 4.1 คนในชุมชนใช้หลักธรรมในการดำรงชีวิตอย่างไรบ้าง
- 4.2 คนในชุมชนมีการช่วยเหลือ พึ่งพากันในลักษณะใดบ้าง

5. การพึ่งตนเองด้านสังคม

- 5.1 ชุมชนมีแนวทาง/กฎกติกาที่ปฏิบัติร่วมกันอย่างไรในชุมชน
- 5.2 ชุมชนมีเครือข่ายที่ใดบ้าง และมีความสัมพันธ์กันอย่างไร

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

1. ท่านสมณะสิ้อคม ธรรมกิตติโก (เจ้าโอรวาส)
2. นางเยาว์ เพชรท่าชม (ชาวชุมชน)
3. นางอนงค์ คชสาร (ชาวชุมชน หัวหน้าฐานร้านใจฟ้า)
4. นางริ้วธรรม คำเขียว (ชาวชุมชน หัวหน้าฐานสมุนไพร)
5. นายจ๋านงค์ สัจวร (ชาวชุมชน ประธานชุมชน)

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางสาวหทัยรัตน์ ชาญวิการณ์
วันเดือนปีเกิด	16 มีนาคม 2535
วุฒิการศึกษา	ปีการศึกษา 2556: วิทยาลัยสหวิทยาการ (สหวิทยาการการจัดการทรัพยากรทางสังคมและวัฒนธรรม) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง
ตำแหน่ง	เจ้าหน้าที่สื่อสารองค์กร สหกรณ์ออมทรัพย์กรมการปกครอง จำกัด

